IOANNIS BARCLAII SATYRICON

Cui accessit PARS V.

SIVE

ALITOPHILI VERITATIS LACHRYMÆ,

Cum Clavi Auctiore.

LVGDVNI BATAVORVM
Ex Officinâ IACOBI MARCI,
CIϽ IϽC XXVIII.

Digitized by Google

J. Rc

Digitized by Google

Augustissimo Regi,

IACOBO PRIMO

Britanniarum Monarchæ inclyto, Euphormio S. D.

NON peccavi in virtutem tuam, invictissime Rex, *dum terrarum scelus libello hoc acerbe ultus sum. In homines enim erupit hic impetus, non in* Deos *: quos etiam laudare pertimui, ne aut quæsisse curiosus crederer, aut sacrilegus dubitasse. Cæteros suscepi indignanti stimulo perfodiendos. Et prope neminem esse dolui, cui in hanc diem prodeunti non astiterit Genita Mana, illa ad quam suscipiebatur votum, ne quis nasceretur domi probus. Quæ etiam timeo ne adfuerit huius libri cunabulis, & ne ipse nihilo sit melior, quam quos arguit. Adoravi Jam ante tamen genium tuum, ut crediderunt aliqui, non indigno plane donario, & erigitur etiamnum animus meus ad hæc studia felicius, quoniam vaticinatur sibi, hæc Majestatem tuam velut in transitu libaturam.*

Facundum faciebat amor.

Cujus utinam amoris mei præmium mihi illud dij ferant, ut deterso adulationum fuco intelligas, quam non fortunam in te tuam, sed te in fortuna tua veneror: cui cum infinitis nominibus omnia, tum etiam Musarum gratia debeo. Tu illas tam

familiariter in secretum admittis, ut hoc studiorum temperamento jam minus Martem Gradivum refugiant. Tu I. Gordonium, hominem qui juxta literas & virtutem colit, noluisti in alio quam in tuo orbe vivere. Tu eximio hominum delectu, memoriam ad ea tempora nostram excitas, quibus Regum animi non quam late, sed quibus imperarent, solicitabantur. Ego vero, Rex Augustissime, sive ensem in stilos dividi, sive stilos in gladium porrigi iubes, presto sum. Sive qua me fortuna aerario tuo inducet? sive qua in alijs constituet terris, pergam Hephaestionem cum Cratero confundere, ut Iacobum, ut Regem, pari auspicio à me cultum saltem intelligant, qui me Iacobo, qui Regi omnia debere, omnia vovisse intelligunt. Vale, Rex Potentissime, & ab omni Satyrae morsu non fortuna quam ingenio, non imperio quam virtute securior.

EV-

Digitized by Google

CLAVIS

Nomina ignota, passim in EVPHORMIONE occurrentia, reserans & exponens.

A.

ACignij, sive *Acigniani*, Iesuitæ.
Adriana, ...
Ægorus, Comes Egmondanus, seu Hornanus, Bruxellis decollatus.
Ælpis, ...
Alexandria, Barleduc Lotharingiæ, seu Galliæ.
Albagon, Albanus, seu Duc de Alba.
Ambrax, ...
Amphiaraus, Regis Angliæ Secretarius.
Anemon, Monsieur de Bonville, qui Legatos recipit.
Aquilius, Rudolphus Imperator.
Archoropus, fortè est Brandeburgicus.
Arete, ...
Argyrostratus, Ambrosius Spinola; propter sumptus belli nimios.

B.

BAsilius, Iesuitarum fautor. Fortè Willeron.
Basilium, Aurelia; sive potiùs Lutetiæ Parisiorum, quòd ibi sedes Regia. Atque hinc.

Basiliani, Parisienses, vel Aurelianenses.
Boëthia, Germania.
Brutus, ...

C.

C*Allion*, Dux Lotharingiæ Guisius.
Casina, uxor Comitis de Morot, deliciæ seu concubina Regis; Item Hollandia, à caseis.
Catharinus, Puritanus, Minister quidam Sectæ Puritanæ in Angliâ.
Charidotus, Richardotus; Præses Consilii apud Albertum Austriacum, seu Consilii Regii Senatûs in Belgio: cuius precibus & suadelâ Batavi potissimùm permoti Inducias duodecennales pepigêre.
Chrysius, ...
Cæsar, ...
Clesfandritus, Britanniæ Rex.
Cleosirita, la Marquise de Vernandi, amica seu concubina Henrici IV. Regis Galliæ.
Cursor, la Vareno, seu Varennes, equorum cursoriorum magister, totius Galliæ præcipuus, Henrici IV. Leno.

D.

D*Elphinum*, seu *Delphinum*, Mussipontium Academia Galliæ: sive, illustris Schola Iesuitarum. Academia

demia Ponti-Muſſana. Pont'à Mouſ-ſon.

Deſpotikyrius, ſervus heri ſui dominus, Dux de Lerme, Hiſpaniæ Theſaurarius.

Doromiſus, oſor munerum. Fortè hoc nomine deſignatur Rhoni. Dux de Roſinas, ſeu Iuliacenſis; Galliæ Theſaurarius.

E.

ELeutheria, Francia, Gallia.

Euphormio, Ioannes Barclaius, Auctor Satyrici.

Eutichia, Monachatus.

F.

FIbullius. Callionis ſive Guiſii amicus.

Figulus, Potier.

Fortunæ templum, L'arſenal, ſive Armamentarium Regium.

G.

GEphyrius, Pontifex.

Geragathus, Dominus Villeroy.

Glykyre, ...

H.

HEbræus, Iudæus *Merſel* vel *Wenzel oder Senck*, quem alii dictum volunt Philippum Lang.

Hieromerimus, ...

 Fi

Hippophilus, & *Hippoplutus*, Philippus II. Potentiss. Rex Hispaniæ. Idē *Liphippus*.

Hypogæa, Sagæ nomen.

I.

I *Aviculkrius*, Petrus Ianinus, Præses in Senatu & à consiliis Gallo.

Icoleon, Belgium confœderatum, à leoninâ fortitudine.

Ilium in { primâ / secundâ } parte { Ostenda. / Lut. Paris. }

Iulianus, ...

Iuno, Regina Galliæ.

L.

L *Abetrus*, Albertus Archidux Austriæ.

Lapicia, ...

Leucus, Iehan Ney, vel Cotton Confessionarius Regis.

Leucomus, ...

Liphippus, Philippus III. Hisp. Rex. Idem *Hippophilus*.

Lisippus, Lipsius. Idem *Neopalaus*.

Longimus, Nicolaus Brulartus, Galliæ Cancellarius; ita dictus, quòd res suas lentè expediat: Lentulus. Belli-Curius.

Lucretius, ...

Lusinia, Lotharingia. aliàs Scotia, & meliùs: Patria auctoris. Hinc

Lusinini, Scoti.

Mauritius,

Digitized by Google

M.

M *Auritius*, ...

Marcia, Venetiæ; à Marco Euan-listâ patrono ita dictæ.

Melandria, Hiſpania. & *Melandri*, Hiſpani.

N.

N *Eapolitanus*, Monſieur de Neufvil-le, Villeroy, Secretarius.

Nearius, Mauritius, Comes Naſ-ſovius, Princeps Aurangiæ.

Neopaleus, Lipſius.

Nyſæus, Bacchus.

O.

O *Lympio*, Comes de Morot.

P.

P *Edæa*, Infanta Iſabella, Alberti Ar-chiducis coniux.

Pedo, ...

Penia, ...

Percas, Monſieur d'Arguien (al'. Aquien) de Mets, Gubernator Metenſis.

Philoſophi, Monachi.

Philotimia, ...

Poimonarchus, Cardinalis aut Epiſcopus.

Protagon, Henricus IV. Rex Galliæ.

S.

S *Colimorrhodia*, Britannia, Anglia & Scotia. Magna Britannia.

Digitized by Google

EVPHORMIONIS LVSININI SATYRICON

PARS I.

SI nomen à me quæris, Euphormio sum; si patriam, Lusinia est: ubi nullæ unquam nubes cœlum asperant, nulla bruma segetes extinguit, nulli æstus adurunt: sed puro incorruptoque aëris tractu liquidi ac pellucidi fontes campos alluunt, patentesque hinc inde plagæ, & amœna seu salubritate montium, seu planitierum æquabilitate regio, homines alit genio loci & fortuna sua dignos. Non illic in honore suppellex curiosa, non gemmæ, non imperium, non opes: non ea omnia quibus impotens hominum libido pretium fecit. Vt quisque ad virtutis studium maximè incensus est, ita promptissimè veris suffragiis ad magistratum evectus, æmulos vitæ omnes, neminem dignitatis accendit. Illinc ego devolutus in hunc terrarum orbem, O dolor! quæ non vidi, quæ non passus sum, indigna, Dii boni, & quæ cœlo teste fiant, & quæ posterorum memoriæ relinquantur; nisi ut amentia, & in scelere ne-

potes progredi nolint, saltem paternis vitiis contenti. Date veniam, O depravati orbis incolæ, si iustis querelis detonat animus incitatus atrocibus iniuriis. Quid aspicitis, Heri, quid hoc ninarum est? iam non ego vester sum: iam liberalis animus ad originis ingenuæ decora provocavit: & ingentes literæ, quas fronti meo applicuistis, iniuriæ me admonent, non obsequii. Etiam iudiciorum nomen invocat crudelitas vestra? etiam tribunalium in me maiestatem implorat? Tandem aliquid inveni, quod à vobis imperatum esse gauderem. Quid indigesto per acervos auro, quid avaris fertilium annorum curis confiditis? exuam patriæ meæ candidos mores, & in oculis iudicum sacramento, & nuncupatis votis impietati nomen dabo. Non hoc saltem ducent nefas, ut quibus terris virtus est in vinculis, ibi quoque scelus serviat? Iam nunc vindiciis secundum libertatem datis utor? iam quod tergum crudeli supplicio lacerastis, vindicabit atrocior stylus, & effinget vestros mores velut in tabula, ad cuius deinde conspectum ipse horreat. Denique si sapere decrevistis vobis scribo: si furere perseveratis, saltem volo Lusinini mei sciant devitare impuras terras: ut quicunque aditus regiones vestras aperit, seu quæstuum

fluum meorum veluti prærupto obice lassset transeuntes, seu lachrymarum torrentibus inundetur. Ego Curtius crudelitatis vestræ hiatus impleverim; Ego Sphyngem, ego Pœnam, ego Hydrum expertus sim, tam felici exitio, vt territi gentiles in hæc amplius portenta non incurrant. Magis offendit graveolentia insuetos insalubribus cænosisque paludibus, nec tam acriter mordent ea mala, quibus in lucem prodeuntes stipamur, tanquam naturali satellitio, quam quæ florentem intactamque vitam affligunt: Et ego vim doloris acrius percipio, & deploro dolentius, quem non ante calamitas perculit, quàm adolescerent gentilia bona, quæ mecum pene nata non ante quam patriam exui: à qua quis discessus meus fuerit, quæ me inde rationes deturbarint, nihil dico: ferat hanc veniam inexperta iuventus atque præceps; nec id lachrymarum exordium consumat iræ meæ impetum, quæque in aliorũ mores iam diu tela libro, in meam amentiam retorqueat. Nam ut has primum terras attigi, & frequenti oppido exceptus sum, in forum me contuli; ratus nunquam defuturos, qui in celeberrimo humanæ gentis loco, ubi etiam multi hæreditario iure sapere iubebantur, erranti per ignotam urbem aperirent hospitali-

tios lares; cùm ſubitò ingens circa me hominum turba confluxit, modo novitati cultus illudens. interdum etiam, quoniam erat ex tenuiſſima carbaſo veſtis, populari muſſitatione ſtupeſcens. Aderat eleganti iuvenis vultu, cuius mirabile in comis artificium Æthiopico pene gyro cincinnos confuderat. Hic anſatam ſuperbè dexteram ſubducta veſte retegit, & me; quis eſſem, & qua cauſſa veniſſem, diſtrictò interrogat. Tum ego, peregrinum, inquam, eſſe ſatis prodit, quòd in tanta ſolitarius frequentia expecto benignitatem hoſpitii, quod & nauſeantem ex mari ventriculum oportuna tranquillitate levet, & illuviem itinere contractam diluat. Viæ cauſa; mos humani ingenii. ea ſcire concupivi, quæ à meis finibus abeſſe natura voluiſſet. Quibus ille auditis humaniſſimè in paternam domum invitat; ſimulque dextera ad opulentiſſimas ædes trahit, ubi ſtrata triclinia, cibique capaces invidiæ, expectabant convivarum aut negotia, ut ferebant, aut diſſipatorum manus. Igitur ſecurus hoſpitii meo duci gratias ago, ignarus impendentis ſęvitiæ, & ad novas ſpes credulus; quæ ideo magis placebant, quoniam externa neſcio quo fuco ſe adornāt, & plerumque notis patriæ rebus beatiora videntur. Tum in urbem etiam levato

non-

nonnihil corpore pronio, cœnæque moras, dato puero qui perlustrandæ urbi dux esset, ingenti lętitia fallo. Ille me in publicas primùm porticus, in fana deinde ac theatrum perducit; postremo in amplissimam domum, ubi nihil magis timui, quam ne postes antiquitate corrupti cervices affligerent. Capacissimam sedem adolescentes aliquot per sedilia sparsi, magis strepitu, quam corporibus implebant, & si quando intermittebatur tumultus, audiebant declamantem ex eminenti loco senem; qui Romana iura interpretari dicebatur. Agebat autem de libertis ex lege Iunia Norbana Latinis, ac præterea de Dedititiis, quorum iniquissimam conditionem ne quidem severior antiquitas tulit. Verum hæc, inquiebat, omnia sic in desuetudinem abierunt, ut relictis tantum nominibus iam qui illi fuerint, iam quibus legibus vixerint, disceptemus. Sed ignari non estis, Adolescentes, mutata hominum mente plerumque velut tacitis abrogata suffragiis, quæ maiores nostri tanquam mansuris legibus commendabant. Hinc editus abrogatarum legum liber; præclarus hercule, si non eas leges omitteret, quas in eo primas esse oportuit. Non vero volumen erroris tam manifesti

rea-

reum; & nisi haberet triste mortalitatis privilegium, ut liceat aliquando peccare, librum mea sententia ad oleum piperque dimitterem. Etenim plurimas Iuris partes muta iam omnium voluntate deletas ita præteriit, ac si illæ hodie in antiquo suo regno consisterent. Si nisi exemplo non creditis, ecce legem olim sanctissime habitam: *Honeste vivere, alterum non lædere, ius suum cuique tribuere*; quam nunc prorsus moribus hominum sublatam indignor inter antiquatas in eo codice non referri.

Erat adhuc in loquentis ore dictio, cum affluentis mensura sabuli, ac elati præterea æris sonus strepentibus subinde auditoribus, tantum hominem de suggesto non depulit. Ego vero perlustrata iterum urbe, cum me, utpote inusitatis indutum vestibus, puerorum agmina stiparent, in hospitium meum redeo, & quæcunque tota luce perspexeram obfirmandæ curiosus memoriæ diligenti cogitatione digero. Sed posteaquam convivas destinatum ad epulas tempus collegit, passimque discubuimus, clàm sugillātibus universis meos gestus, & peregrini oris lineamenta, confusus, egensque consilii, non agnoscebam amplius aviditatem stomachi tributum reparantis, quod irato mari exolveram. Statimq; crudelior fortuna desæviit, post-

quam

quam non gratuitam nobis mensam liberalitate poni, sed mihi pro hospitio diversorium contigisse non sine magno horrore audivi. Nam ad patrium morem nec auro corpus in viam præceps tardaverã, nec in cibo pretium quæsiveram quos gentis nostræ benignitas vendere nescit. Igitur inexspectatis moribus delusus, cœpi tum primum execrari harum regionum vilissimum genium, & sic tacitus mecum loqui. Pisces à fontibus ad mare non inveniunt, qui vivendi vectigal extorquent. Natura ubique pabulam feris posuit; & quamvis hirundines utrumque solem metiuntur, esca nunquam errantibus deest. Ergo soli homines non impune implebunt exhaustas ieiunio vires? ergo in beluas pontus erit clementior, quam civilis ratio in mortales in eandem genitos sortem? nisi forte pretiosior aqua est in miliario quam in fonte, aut animantibus reliquis aliquid supra hominem natura debebat. O sordidum genus, barbarumque facinus! O feriores homines quam humanam olim Androdus feram invenit. Nec contentus hac obiurgatione, palam excusare imprudentiam meam cœpi, quod nummis destitutus cauponam intrassem, & totum in gentilitios mores transferre peccatum, Nam in vestris, inquam, moribus

ribus non minus quam in regione hoſpes id primum rogo, ut innocentibus erroribus, venia detur. Quod hic religioſum eſt, alibi profanum eſſe nihil prohibet. Nempe quælibet regio non magis ſuo aëre aut terminis, quam ſuis moribus definitur: neque aliquid peccavi, niſi exiſtimatis omnes homines ſub eodem cœlo naſci debere. Quamquam facio his excuſationibus iniuriam humanitati veſtræ: à vobis nihil durum timeo. Severitatem, ut audio, his annis depulit de ſumma ſede Clementia.

Videbam durare nemini riſu erumpente conſtantiam, ut etiam miſerrimam adhuc loquentis vocem cachinni petulantia confunderent; cum inſtaret præcipue ſupra ſuam artem improbus caupo, detractamque mihi veſtem auferre pugnaret, vt (ne ſine ioco facinus iret) expeditus onere ſupervacuo, inquit, liberius revoles in amœniſſimas terras, quarum nobis etiam pene deſiderium tua prędicatio admovit. Cohorrui ad hæc dicta; & Gallico gelu frigidior metus etiam intimum calorem tentavit.

Sic ubi terra parens, Clymenæo torrida partu,
In Phaëthontæam mittebat vota ruinam:
Aſpiciens iuvenis nebulas igneſcere, olympumq;

Lurim-

Errantem sensisse diem; ceu saxea moles
Hæsit, & ignipedi permansit frana iugali:
Non magis heu vivus, quã cũ pia turba cadentẽ
Condidit Eridano, tumulumq́; cacumine texit.

Trahebat interim vestem epularum suarum precium, & fœdam avaritiam risu crudelissimo cumulabat. Et hoc est, cogitabam, quod promiserat liberalis vultus filii tui, & indigna fœdissimis moribus vestis? hoccine quod mihi adulabat etiam infimam conditionem in his terris aspirare ad virtutis nobilitatem? Iamiam callidum illustrium vestium intelligo munus: ut humilem animorum fæcem illustri fuco velent, & quod maximum debuerat esse familiarum discrimen, confundant atque permisceant. Ita profundissimum cœnum vestit fragilis indigna fronde cespes; ita firmum nives induunt. nec ipsis anguibus pulchrum veneni tegmen, versicolore tergo, & squamis fulgentibus deest. Misertum est querelarum mearum aliquod propitium numen, aut ut verius dicam, me peius afflixit, & iniecit mentem Callioni splendidissimo homini (is negotiorum causa illo die in urbem venerat) ut me sibi exiguo ære addiceret. Qui postquam interrogavit, an eius augere familiam vellem, quid facerem

rem, nisi ut me omni libertatis dispendio eriperem ab instanti peste, & grassatore urbano: Discesserat in patriam navis, quæ me vexerat: longa erat redituro, & inextricabilis via, per ambages, ac deserta, & extremum mundi limitem. Quæ omnia ut diligenti solicitudine vincam, qui me illuc sumptus deducerent, si vix unius horæ diversitorem vestis absolveret? Igitur conditionem nihil cunctatus accepi, & qui modo comes assederam; consurgo de mensa ad obsequium, turgentesque oculos furtiva manu exfrico. Puduit Solem diutius hęc videre, & servitutem meam libera solutaque nocte occuluit: quę cum radiis lunaribus illustris non omnino vię discrimina confunderet, statim cursoriis equis contendimus in Callionis munitissimam arcem: cum mihi, exultantibus cęteris, non tam viderer in equum, quàm in Salaminiam damnatus ascendere. Muris superbe eminentibus creberrimę turres, pinnęque ad splendorem compositę adornaverant domum: fossęque non latitudine magis notabiles, quam stagnantibus aquis, prodigiosę molis piscem alebant. Ædificium partim nobile antiquitatis vestigiis, partim recenti artificio elegans. Nihil Callion aut ad famam videbatur aut ad luxum omisisse.

Sed

Digitized by Google

Sed quod reliquum noctis fuit, cum non per somnum transigerem, & nunc intimis singultibus, nunc excitato per dolorem acerbo inanique risu, mihi desertę patrię imprudentiam imputarem, conservis amentię speciem feci. Crudeles ac foedę animę, quę vltra Persicum scelus euntes iam non virilibus nervis fraudare naturam, sed animos exsecare delectat, rem ad dominum detulerunt: cumque, proh facinus, placuissent auditi, figmentis etiam onerant calamitatem meam, & imponunt gemitibus, lachrymisque, ac risu mediatas voces affingunt. Hic Callion flagitioso digito superiorem explicans barbam, bene est, inquit, erit illi felix & vegeta servitus: & si vestis non mentietur valetudinem, ne queratur vitium mentis: iuventute peracta lęto etiam & viridi senio stabit. Vos tantum in insaniam impellite precipitantem, & in Quirinalium Mystam attollite Accipiunt imperium lubentibus animis, & in me confestim toti telis ac machinis angustum profundunt omnem malitiam, quam ex sentina aulica impuris animis hauserant. Tribus inediastinis datur negotium, qui me tum primum in somnum labentem, postquam decoctum tota nocte dolorem prima lux sopiverat, supposito petulanter fumo exci-

citar-

citant: neque tardus urgentibus parebam; cum animadverto laqueis impeditos pedes ęgrius procedere, nec aliud festinatione profici, quam ut laxiora vincula arctius in nodum iungerentur. Tum fœdissimus mortalium pedo, maligno risu dexteram, tanquam salutaret, porrigit. mihi verò iam non erat integrum, aut sapere, aut decipi nolle: manum itaque trado, &, rogo, inquam, mi contubernalis, quid iniicitis vincula iam etiam parũ libero sine compedibus atque nodis? Dum hoc blandius pronuncio, interim dexteram meam religaverat ad thorum, omnique convicio male sanas ingenii reliquias cum sociis expugnare certabat. Itaque modo sinum gelida perfundunt, modo acuminibus latera perfodiunt, nunc etiam titillationibus importunos risus excitant; ut iam mihi malorum minimum servitus esset. His officiis longissimum diem, mihique instar æternitatis stantem, exigunt, & ad affectionem hilares, ipso risu, ipsaque lætitia me improbe oppugnant: sic ut ad plectra atque fides quondam Attica munimenta conciderunt.

Me autem cum sub noctem ieiuni cerebro spiritus deficerent, nec tam in amentiam deflecterem quàm in mortem, copiosus cibus ditibus allatus sportulis, & qui

& qui me ad veſcendum hortaretur relictus eſt Percas. Erat vir mitiori ingenio, naturamque ſuam parum in ſcelera detorquens, niſi ſi plurimum expediebat. Ille me ut conſalutavit, thoroque meo reclinis remiſit vincula, & oppeſſulatas fores diligentius muniit, cœpit uberius flere: nec dum tamen ſynceritatis fecerat fidem, novoque cogitabam ludibrio ſuſpectas ſævire blanditias; cum prehenſam manum tenerius concutiens, noſti me, inquit, Euphormio? Ego ſum qui heri domino Callioni perſuaſi, ut te in familiam admitteret. Itane? inquam; tu quidem habes triſtiſſimi beneficii reum. Sed quid in dominum omni ponto ac tempeſtate feriorem admiſi? aut quid deliqui tam atroci ſupplicio dignum? O ſi liberum ſaltem moriendi permittat arbitrium, aut quod annis pluribus ferre poſſum in atrocitatem dieculæ inhumana miſeratione componat. Illachrymatus eſt Percas, & digitos articulis innectens, demiſit ad umbilicum inverſas cum lacertis manus, cumque aliquantum defleſſet meam miſeriam, ac multis gemitibus interpolaret orationem; tandem veluti collecto ſpiritu animoſius inſurgens, Euphormio, inquit, & tu ſervus es, & ego. Quo tu iam loco es, poſſum deinde præceps agi, ſi herus annue-

rit:

BIBLIOTECA

rit: in ſervitute precario ſumus felices. Si mihi credis, propulſabimus communibus conſiliis fortunę iniuriam. Memento Pyladis & Oreſtis fidem Tomos etiam evaſiſſe & Dianę crudelitatem, & Thebis cohortem amantium multis inexpugnabilem annis laurum ſępius quàm apium decerpſiſſe. Nec mirere, quod arcanas cogitationes effundo confidentius in ſinum tuum: non videris mihi ignotus, tanto fortitudinis & conſtantię experimento. Te mihi primum conciliavit frons liberalis, & verecundi oris modeſtia, deinde ſervitus coniunxit; ad extremum ipſa miſeria acrius commendavit. Secundum hęc iusiurandum adiecit, & omnia quibus fidem orationi quęreret. Ego vero etiam ad ſperandum tardior, quàm ſi Ariſtodemus aliquis victoriam nunciaturus indigno vulto procederet, tamen allevari paullatim ſinebam animum meum, ſic vt aliquantulum reviviſceret ſalutis iamdiu ſepulta cogitatio.

Nutat ut ingenti puppis circumdata ponto,
Quam tumidus nigro murmure venus agit,
Humida cum pictos lacerarunt æquora divos,
Nec ſemel intrepidos inſiluere viros;
Quaſſaque cæruleum paſsim intromittere montem
Occœpit piceo tegmine nuda ratis:

Si ſe-

Digitized by Google

Si secura feri stant promontoria ponti,
Aut procul e speculis commoda surgit humus,
Iam prope non meminit peritura nauta carina,
Quodque videt credit iam tenuiße solum.

Tum ego amplexibus hominem artius alligo, & non contubernalem meum, sed numen, sed genium ac tutelarem deum appello. Et, tune, aiebam, solus es in hoc terrarum orbe, cuius spiritus nondum vitiorum contagione spurcatus sit? tune solitarius homo inter tot millia hominum specie ficta? Silere me iussit Percas & potius quod è re videretur in medium consulere. Mihi autem nullum erat remedium potius fuga, in quam iam animum intendebam, ratus socio tam detestabilis servitii pertæso nihil hactenus præter authorem ad eiusmodi consilium defuisse. At ille tristius supercilium contraxit, &, nescis, inquit, quibus te cruciatibus involvis. Iam huc illuc discurrent assectarum turbæ; iam in aditu ac limine urbium stabit imago nostra, & custodia inexorabilis, quam vt mendaciis possimus fallere, vultu certe & fronte deprehendemur. Noli ad credulam spei perplexæ auram antennas solvere: Cum Stratonico dixerim, ex omnibus navigiis tutissima esse, quæ in terram nauta subduxit. Nescis

apud

apud quem servias. Callion est, non istius modo vicinii quod incolit potentissimus, sed etiam gratiosissimus apud Principem, à quo numariam olim nobilitatem accepit. Neque hæc fugiendi audacia per tantum gentis ocium expediri, aut facile inulta esse potest. Is enim hodie Princeps est qui REQVIEM non tantum orbis sui medio, sed & Metis indulsit. Inhorrui è nova spe deiectus. & quæ, dicebam, igitur securitati via proprior, quam ut laqueo iugulum frangam, si servienti mors lentior destinatur, fugitivo crudelior? Vetuit Percas desperare, & cum dolori medicinam faceret mitium verborum fomẽtis, cœpi diligentius percunctari de regione ac moribus hominum, & præcipue de Callione nostro. Tum ille; primum, inquit, te scire oportet, nihil tam sanctum esse quod non corrumpat diuturnitas tẽporis, multaque probe à maioribus instituta uno senectutis vitio deflexisse in turpissimos ritus. Ferunt olim nobilitatem à plebe non aliter quam virtutis nota discriminatam. Hinc Magnates constituti, hinc honores & cultus in ipsos delati ab iis qui ad tam sanctum splendorem obstupescebant. Hoc priscis temporibus unicum remedium erat emergendi è latebris vulgi, cum omnes initio pares esse natu-

natura suffisset. Si quis ingenio & prudentia pacaverat incitatæ multitudinis violentiam, si quis exteris gentibus suasisset aut societatem, si integræ, aut servitutem si nonnihil attritis rebus affligebantur, illi statim meritæ nobilitatis insignia publici consensus deferebant. Illum disciplina militaris, illum machinarum peritia, virtus omnis provehebat. Inde etiam filiis nobilium honor habitus, primum à paternis clientibus, deinde ab omnibus qui inesse in iis semina paternæ claritudinis arbitrabantur. Sed iam Homericis temporibus non erat novum, filios degenerare à paternis institutis. Cum abundarent opes in illustribus familiis, & luxuriantes copias avita industria peperisset, obstupuerunt paulatim virtutis stimuli, & aliquid remiserunt nepotes de paterna contentione ad gloriam: donec vertentibus aliquot seculis, vix aliud ad commẽdationem habuerunt, quam inanem prope fugitivam authorum suorum memoriam. Sed neque te secretiori veritatis parte fraudabo. Raræ sunt hac ætate primæ illius & syncerae nobilitatis reliquiæ. Dominorum ac bellorum vices, & adeo ipsa fors quæ familias extulerat, eas plerumque aut depressit, aut extinxit; Nascuntur in dies cognomina, & statim

primo ætatis die tranſcribuntur in ſenium:

---qualeſque premunt nunc ſydera ſylvæ
A prima venere die.

Quotuſquiſque eſt, quem avi ſui non pudeat? cui non eſt prope ſutrina vel pedum? pace tua dixero, ſæpe de ſterquilinio ſurgunt,& vix dum lotis manibus rerum publicarum negotia tractant. Rara ſunt & valde incerta veſtigia, quæ ducant ad venerabiles antiquitatis ſtirpes. Pleroſque intruſit vel in familias caſus vel error in cognomina: & ſi bene rationem ponis, virtutis iam opus agunt nummi. Vt quiſque ad decies centena pervenit, facillime de plebis tabula nomen ſuum eruit, & vel emptis faſcibus colitur, vel indigno coniugio ſuperbit, & illuſtrem ſanguinem fœda ruſticitate maculat. Iam hic noſter Callion, ſi ſcires quibus initiis extruxit tantæ potentiæ faſtigium. Pudet me miſerarum dignitatum, quæ tam fœda mercede veneunt. Parentem habuit æterna maiorum vilitate, pene etiam extra viciniam ſuam notum; qui prima ætatis elementa in anſerum cuſtodia poſuit, deinde ſebaceis componendis ſuſtentavit ieiunæ vitę ſupplicium, credo, ne periret veſtis olidæ pingis ſqualor. Poſtea vertentibus

for-

fortunam ſortibus, ipſa armenta, paſtoreſque cum gregibus mercantem, & iam ægre ſua prædia numerantem ſtupebant amici, pene in vindictam erumpente vicinia. Nec enim aberat expilatę hæreditatis ſuſpicio, cum plurimum in domo felicis ac nummati ſenis egiſſet. Vxorem olim duxerat.

Sed & hæc de plebe, ſuoque
Æqua viro fuerat.

ac filium ſuſtulerat, qui Callionem præcedebat totis quatuor luſtris. Quem ut mediocriter eruditum ſchola dimiſit, ſtatim venerabili pallio circumductum ſedere inter Pontifices iuſſit: & in Antiſtitem ingenti pecunia evexit. O numen cœliteſque, quàm eſt difficile male partis bene uti! Licere Antiſtes credidit quod emerat vendere, & veluti licitatione facta aureis gradibus deſcendit de faſtigio ſanctiſſimæ dignitatis. Ac inter illos dies pulmonum dolore, & cruenta tuſſi conſumptus eſt. Bene actum videbatur cum Callione. Immenſa vis erat pecuniæ, præcioſiſſima ſupellex, ædes quę bonam fortunam cum comitatu caperent, denique infamis mercimonii ſplendidus & elegans quæſtus. Quid quæris? felix Callioni ac lætum funus contigiſſe non erat

Digitized by Google

qui non prædicaret; quod etiam in patre geminatum vix tantæ felicitatis capacem omnibus bonis prope obruit.

Efferuntur, pater & filius, pompa supra conditionem, pudendosque natales, &, quod palam derisere coæquales defuncto seni, mendacibus titulis, scutatisque insignibus, non caruit ludicræ terminus scenæ. Ipse Callion sensim in aulam intrusus est, multoque auro lubricum regiæ iter stravit. Elegans illi ingenium, manus prompta, animus vt publice communis ac facilis; ita secretis abditisque prudentiæ artibus munitissimus: ut ab aliis nec timeatur ut cautus, & subornatas ad fallendum adulationes ipse naturali bono vitet. Quid hic aulicas artes, quid ingenii calliditatem explicem, qua etiam paulo ante domini sui favorem extorsit? Etenim cum sermones maledici Principis gratiam avertissent, tanto astu fortunæ fugam celavit, ut nec ipse videretur sensisse. Nam assiduus in regia, quamvis occultis ludibriis quotidie sæviebat infensus Princeps, tamen ferendi constantia iræ pertinaciam vicit.

Non tuli diutius tam magnifice de Callione declamantem: &, non, inquam, meministi, hominem illum, quem vis à Gratiis fictum, intolerabili sævitia facere,

vt

vt paterna in eo vitia desideremus? Tum ille: ne erres Euphormio; non ingenii aut naturæ, sed conditionis & temporum vitio peccat. Modestus sua sponte animus, inclinatione seculi rapitur in solutiora consilia. Quoniam non est tuum, æquabilium morum integritatem afferre inter proceres; quæ vel reliquorum vitam notet, vel ut insolens, & multis iam extensa seculis notetur. Quocunque inter illos, velato etiam capite, produceris; syncera vaticinatione dices, non quod olim Citharœdus cauponam esse, sed larvam, prodigium, scelus, perfidiam, nefas. Maiorum virtus nihil ultra timuit, quam ne cœlum rueret: præsentis autem ævi impietas, nisi prorsus desipuit, nihil amplius horret, quam hiarum dediguantis terræ sui oneris improbitaté. Omnium ætatum crimina, omnium immanitas scelerum in hæc tempora confluxit. Nunquam effusior libido, ambitus amentior, nunquam denique se latius effudit maledicendi licentia. Non impudens calumnia, non arena crudelis, nisi hęc tenebris, illa nomine dissimulata cessavit.

Dum hæc proloqueretur, interim perditi lixæ applicuerant se ad laxiorem ostioli rimam, & quoniam erat eiusmodi murmur nostrum, quod etiam attentissi-

mas aures falleret, continebant diligentiſſime ſpiritum, qui in nequiſſimo Pedone diutius collectus, tandem cum aſpera ſonoraque tuſſi ſeipſum vehementius excuſſit. Perturbatus igitur Percas, qui rem altius erat exorſus quàm ut paucis totam contexeret, compendioſa me doctrina præcipitanti ruinæ ſubtraxit. Magna, inquit, eſt ſapientia interdum decedere, vel per ſpeciem, de recto ſapientiæ curſu: tibi vero etiam neceſſitatem fortuna imponit. Finge ad tempus amentiam; prudentior cum voles receſſeris de concepto per ſimulationem morbo. Illud enim Callion bistormentis, & omni ſcelerum ſubtilitate molitur, ut per inſomnium & contumelias in inſaniam tranſeas; illinc aſſiduos ſibi iocos, & domeſticum ludibrium ſperans. Tu everſæ mentis vitium callide ſimula, & ut conſentias in artem miſerrimam, indignanti animo promitte ſalutem. Multis profuit, commento verſatili omnem ſpeciem induiſſe. Non Paridi nocuit Idæum paſcuum, & Deos Ægyptus humilibus formis abſcondit.

Nec magnum ambigui fregerunt Canea ſexus.

Tum ne communicati conſilii aliis ſuſpicionem faceret, dimovet ocyus clauſtra, admiſſamque familiam gaudere iubet: excidiſſe de mente Euphormionem, & per mille

mille inanium rerum species quęsitam sibi ridendi voluptatem. Mox illi circumsistere thorum frequentes, & quærere fidem dictorum Percantis, cum supercilium sustuli, & veluti longa cogitatione defixus, agitare dixi quem ex iis ærario, quem supellectili præficerem; proclamantibus illis, vocem altius sustuli, & in crastinum abire iussi: noctem deliberanti pro consilio fore. Adiuvit rem Percas, & cum se thalamo meo præfectum iucunda asseveratione diceret, omnes velut per officium extra cubiculum deducit.

Mihi vero casus meos tota nocte reputanti, iam minor quam antea solicitudo & anxietas animum perfodiebat. Est enim, ubi ingenti malo fessi atque victi non disputamus amplius cum miseriis nostris, tristis illa quidem & solitaria voluptas; sed quæ non minus animos permulceat, quàm arridentis fortunæ irrequietus & exultans impetus. Deinde in lachrymas effusus maiorem doloris partem consumpsi, & solicitavi animum vt cum fortunæ violentia prudentia magis quàm questibus & lamentis certaret. Igitur tanquam ex Spartano Cothone miserias haurirem, illas erectior animus mitiori specie tegebat, & quodam modo fastidiosum colorem celabat, sic tamen

ut, abiecta spe, hoc me unum solaretur, quod ad meas miserias nihil iam Dii possent addere.

Exedit penitus corda latentia,
Et semper vigili spes stimulo furit.
Spem de sollicitis tollite mentibus,
O quos implacidis iuvat
In fatis animi quies.
Si non arboreus obvia fœtibus,
Si non ora forent obvia fontibus.
Qui cursu refugo decipiunt sitim.
Pars de Tantaleis malis,
O pars quanta recederet?
Spes implet tumidum naufragijs mare:
Spes captis onerat retia piscibus.
Hac Bellona ferox usa satellite.
Mortalem quoties solo
Fudit prodiga sanguinem:
Stat cursus rapidi lentior atheris,
Cum longos animum spes trahit in dies.
Non est ponderibus victa necessitas:
Quod speras onus excuti,
Hoc hoc sævius opprimit.

Nec expectata luce erupi è strato, & ad Callionem admissus peto, ut dissolvat nomen quo mihi in mille sestertium tenebatur; cum rideret Pedo, insilui in oculos, & non perfunctorie cædere cœpi,

utam-

tutamque vindictam, omnibus pene ſpiritum riſu excludentibus, exercens, Funeſtum, inquam, mancipium, etiam ultro me laceſſis, qui meo beneficio vivis? Si pergis maledicere, exigam à te animam, quam nuper in prælio cum Arachoſiis mea virtute ſum largitus. Igitur Callionem ambiens, & caute diſpenſans amentiam meam, intra breviſſimum tempus in potentiſſimum familiæ evaſi; utique poſtquam illi ſupplice & aſſiduo cultu perſuaſi, ſolum eſſe quem exciſa ratione adorarē, veluti iubente natura. Interdum etiam metuebam, ne importunius emergens veritas deprehenſam calliditatem in ſupplicium mitteret. Itaque commentis omnibus aſtruebam fallaciam: & nunc inanimes tabulas affabar, nunc caninis aſſidens Præſtitibus admovebam ſolicitas aures, & videbar loquentes audire. Neque verba tantum & incertos greſſus componebam ad mendacium, ſed commodabat etiam vultus aliquod amentiæ ſpecimen: quippe cum omnes motus, qui vel à tędio erant vel à metu, in argumentum violati traherentur iudicii.

Tardius tamen patebant oculi, nec amoliri poteram conſtantiam ſereni placidique luminis. Eſt enim in vagis & curſim errantibus oculis irrequietæ indicium

mentis; nec ulla pars est in homine, quæ magis cum arcanis affectibus consentiat. Amplam & quodammodo vegetam aciem non nisi magni & vividi spiritus alunt. Blandior ac veluti illecebrosa, faciles, nec omnium hostes voluptatum, notat. Sic angustus oculus, & in imum carcerem defugiens, animum nunquam assurgentem sublimibus consiliis, & cogitationum magnitudine, prodit. At vero cum aliqua perturbatio attonitos capitis spiritus confudit, vt iam omnium membrorum nexus & vincula ægre sustineant, tum nervi præcipue, qui ex altissimo capite transversim in oculos descendunt, viciniore malo laborant, & crebrius micantibus oculis occultum animi morbum livido ac truci aspectu pingunt. Quis crederet? etiam interdum prudentibus verbis alebam amentiæ famam: quoniam nihil est tam fatuum, quod ubique desipiat. Piscem natura vocalem esse noluit, & tamen in Ladone non est mutus.

Sed pigebat tamdiu rationem in vinculis habere, & artis tam contumeliosæ nausea quotidie magis afficiebat indignantem stomachum. Iamque instar vulpeculæ Laconis vitalia aperientis festinabat prodi tranquillior animi status, & reiiciebat dementiæ vestem, cum ea se occasio

casio dedit, ut crederes ipsos deos ad remedium invitare. Notaveram in domini sacrario reponi medicamentum multo Agarico imbutum: præterea Betonicæ, credo, & Eufragii succo abundans, & temperata herba quâ Chrysippus ter mentem repurgavit. Recentioris Casiæ & sinceri Balsami suavitas leniebat Terebinthinum saporem, & severioribus plantis obstabat ad ignem durata Indicæ cannæ medulla. Huic tam multiplici remedio accedebat unionum liquor; dilutumque singulari artificio smaragdum puto non tam ad valetudinem fecisse, quàm ad pompam.

Hoc medicamenti genus, quod Callion à fratre acceptum propria vanitate auxerat, religiose servabatur, tanquam indubitatum deficienti naturæ auxilium, etiam vetustate potentiores vires trahens, & ipsius temporis, à quo cætera destruuntur, alumnum. Nec aliud ultra Callionem delectabat, quàm de preciosissimo poculo vel audire, vel loqui; illud Menecrates si haberet, supra Iovem iturum; illud invidi cœli flammam provocare ultra quàm vitales Æsculapii manus: hoc sanguinem sistere, hoc restituere pulmonibus libertatem, adlaſe

iecoris ignem, venaſque ipſas, & nobiles cordis motus ſalubri temperamento mulcere. Dii boni quam eſt ingenioſa & ſolers neceſſitas; mihi Callionis quæſivi gratiam ab effuſo tam charo præſtantique remedio: utique cum aſſervatam negligentius arcam furtim iniiſſem, vividum liquorem ſparſim in terram deturbo, multoque pulvere obducens intercipio ſuavitatem odoris, & excludo ab advenientium ſenſu. Deinde tanquam direptum avide medicamentum exhauſiſſem, languidus in terram procumbo; ſi cogitata fraus non procederet, certus profecto laturam impune amentiam tam audax & grande facinus. Querebatur interim Euphormio, & deſtituta aſſuetis ſalibus domini menſa videbatur marceſcere, cum ille meus Percas, cuius etiam conſcientiam in hoc conſilio exhorrueram, animadvertit procumbentem, & extinctum ratus omni celeritate familiam advocat. At Callion vacuam in mea manu pateram conſpicatus, non potuit in tanto diſpendio riſum tenere; &, O miſeram, inquit, ſimplicitatem! exiſtimavit deliciarum, non ſalubritatis poculum commendari.

Videbar interim obluctari meo malo, & viscoris concepta meatibus maiore niſu ſa-

ſu ſanitatem moliri, quam ut natura ferret, cum olei iam ante ex compoſito ſumpti levis moles ſtomachum exoneravit, & marceſcentem vultum nonnihil reſtituit. Iamque omnes conclamaverant, tanquam ad exeuntis ſpiritus fugam, cum ego veluti revocatis ſenſibus, mihi melius eſſe dixi. Mirabiles tamen capiti tumultus obverſari, & petendam quiete medicinam. Admiratus Callion novam in me loquendi prudentiam, inferri grabbato iuſſit, & ſilentium etiam ſuperſtitioſum circa me eſſe. Ibi reliquum diem, & quæ ſequuta eſt, noctem placidius; ortoque demum ſole cum omnes officioſe convenirent, veluti ex altiſſimo ſomno animum & oculos eruens, inquirere cœpi quid mihi inſolens contigiſſet: namque tota nocte deluſam falſis imaginibus mentem, quibus videbar, inuſitata veſte per ædes licentiſſime vagari, & omnium ſalibus appetitus, nunc dicteriis, nunc verberibus referire. (Nam quicquid temporis amentiæ ſimulatione conſumpſeram, ita videbar omittere, tanquam illa primum nocte Callionis domum intraſſem.) Tum inieci oculos in Callionis vultum, & veluti feſſum caput allevato cubito fulſi, nec ille cunctatus; ô miras in medicamine vires! inquit: non modo corporis morbis im-
perat

perat, sed & sauciæ mentis vulnus etiam sine cicatrice obducit. Nihil vanitati tribuo; sed tam præstanti potione Melampus Argivum diadema non emit. Neque enim dubito miseri huius mentem esse epoti medicaminis virtute restitutam.

Pervaserat omnes ingens stupor, & tanquam Eleusinii sacri participes mutis obtutibus in me contuebantur. Præcipue Percas vix credebat oculis suis, astumque tam inexpectatum (nam quid egissem facile coniectabat) callido ipse animo reputans, adorabat solertiam meam, & quod solum poterat, interdum vibrantibus oculis egregio commento subscribebat. Igitur cum processissent aliquot dies, & magis Æsculapio magisque viderer obnoxius, neque ulla superessent prioris amentiæ vestigia, mihi Callion literas ad Fibullium amicum ex calculo ægrum tradit, in hæc verba conscriptas. Quod amantium spiritus alieno ore trahantur, non alienis potius exemplis didici, quàm ipse exemplum esse possum. Quamdiu valebas incolumis in te vixi: afflicta tua valetudine eo etiam plus dolui, quod tui corporis ægritudo mentem meam sauciabat. Nunc oro obtestorque, vel propter me restituas animi elegantissimi domicilium; corpori, inquam, aliquantulum

vaca.

vaca. Prǫſto eſt ſanitas, ſi admittis, tantum mihi curationis onus impone. Si non fidis, neſcio quibus carminibus deſiiſti eſſe Fibullius. Si experimentum deſideras, hominem ad te mitto, cuius everſam mentem unius poculi hauſtu compoſui. Iam quoties ſebrium æſtus levavi? quoties diſſipavi coëuntem ſanguinem, aut cibum ſicut erat ingeſtus fugientem ſtiti? Adeo vis nulla eſt mali, quam non facile amoliatur medicamenti ſalubritas, cuius apud te laudes à me ſǫpe iactatas memini: nihil ſane mihi precioſius frater decedens reliquit. Percas, quem ex omnibus meis potiſſimum diligis, tanti miraculi teſtis fuit. Illi imperavi, ut rem illuſtrius tibi exponat & eorum examina computet, quibus mea miſericordia ſaluti fuit. Fidem meam ex illius conſtantia, & ex omnibus veracis animi indiciis metiare. Ad extremum rogo te, ne tam penitus ſalutem medicis credas, ut niſi eorum opera ſanus eſſe non velis. Cave homines feros, cave Scythas magiſtra Medea dignos. Niſi quod peiores iſti non unam Peliam exhauriunt: nec tam Iaſonis gratia quàm aureæ pecudis furunt. Evitabis tot veneficorum ſortes, ſi quod tibi medicamentum paro, intrepidus hauſeris. Scio repugnaturos iſtos Machaones, & in-

& intempestivis scrupulis oneraturos animum iam satis morbo debilem. Sed memineris plus iis ex cruciatibus tuis venire, quam ex fide sua; & eos abominari conatum meum, quo doceo aliam posse reperiri sanitatem, quàm quæ apud eos venalis est. Vale. Deinde tot nos mandatis onerat, ut iam non dubitarem maius ipsi beneficium fore, si quis sua opera ad sanitatem uteretur, quam ei quem ægritudine levaret.

Sed hoc mihi videbatur inhumanum; sub vesperam dimittit incertos hospitii, nisi quod longe esse diversoria sciebamus. Pernoctandum erat in campis, & quod ego durissimum putabam, erat iter etiam luce commeantibus grave. Etenim pendebamus in arcto limite, hinc premente sylva, virgultis passim ac fruticibus impedita, illinc præcipiti riparum voragine, quæ, si errasset vestigium, nihil mitius promittebat, quam vorticosum amnem, etiam tum superbius decurrentem, quod largior imber nubibus excidisset; quas amnibus in pabulum æstivum Natura immittit. Nec oppidum in propinquo erat, neque fumus domiciliorum index villæ alicuius humanitatem pollicebatur.

Sed, ne videremur in nos casus & domini

mini crudelitas conſpiraſſe, prout declinabat in veſperam dies, aperiebant ſe viarum anguſtiæ, & aſpera locorum difficultas velut levigato itinere miteſcebat, cum tandem producto in nocte labore Solis radii errantes deſtituunt. Cæterum nihil obſtabat ſyderum luci niſi ſplendidioris Lunæ fulgor, quæ nullis impedita nubibus pulcherrime ardebat, & noctis initium ceſſantibus ſubinde rerum omnium motibus neſcio qua novitate non ingratum videbatur. Sed poſtquam conticinium omnes ita tumultus compoſuit, ut quodammodo ventus etiam quieturis frondibus parceret, tum paulatim inſinuare ſe animo horror, & ipſi poplites naturali formidine labaſcere. Exaudiebatur apertius decurrentium undarum fremitus, qnoniam rebus aliis nox quietem indixerat, & liber alveus non mitius quàm ſi ubique obices morarentur, ſeſe ſpumanti impetu effundebat, cum improviſo amnis, tanquam & ipſe nocti cederet, obmutuit, faceſque aliquot ex ſtratis fluctibus emerſerunt; & voces, tanquam viarum indices, nos ad ſe non obſcuro clamore vocabant Tot miracula an vero metus prudentiam meam interceperit, haud facile iudicarim: certe iam à via deflectebam, iterque ad ignem illum deſtinave-

naveram, cum Percas lacertum meum tenuit, & à mortis limine revocavit ad vitam, quo te, inquit, agis, Euphormio? quid te miſerabili letho involvis fluctibus, tanquam in terra mori non poſſis? Iraſcebar primo hærenti mihi fortiſſime, & amentiam meam ſuo pondere continenti. Sed tandem cum hæ faces non uno loco fulgerent, & nunc ſecundo, nunc adverſo amne decurrerent, hinc extinctæ alibi naſcerentur, modo infrequenti igne & maligno lucerent, cæpi ipſe damnare impetum meum, & Percantem interrogare, quis illius flammæ author, quæ alimenta igni in tanto undarum curſu, quis ille denique qui nos ad ſe tanquam errantes benignius evocaſſet. Tum ille, ſpectra, inquit, & infelices ſpiritus, quibus nihil eſt hominum ruina potius, non in hoc modo gurgite, ſed in omnibus prope fluminibus nocturna hæc incendia excitant: Incauti viatores dum his utuntur ducibus, ſe plerumque vel nodoſis vorticibus implicant, vel ſi meliori genio ducuntur, cœnoſis paludibus impediti longiſſimam noctem inter preces & vota conſumunt.

Adhuc loquebatur Percas, cum ingentis viri ſpecies exeruit ex fluctibus primum caput comis undique ac barba con-

tectum,

tectum, latiſſimum deinde pectus, lacertoſque loris, ut ad Lunam iudicari poterat, viriliter nodatos, cumque paulo infra umbilicum aperuiſſet corpus, ſtatim clunibus ad noſtrum latus verſis, eas utraque manu diu ac fortiter increpuit, riſuique barbaro inconditum clamorem admiſcens, ſeſe iterum in flumen immiſit. Innitebar ego Percanti deficientibus viribus, cum me ille forti animo eſſe iuſſit, Tritones illos aut Proteos nihil ultra metam ſævire, nihil illis virium extra latitudinem amnis eſſe. Sed quid ſi nuper, inquit, in huius regionis quadam civitate fuiſſes, ubi memorabile ſpectrum modo ludicra, modo formidabili forma domum nobilitavit? quam fortis miles ſtrinxiſſes gladium, & ſub infami tecto pernoctare quæſiſſes? Quanquam mihi Tritonis illius timor pene non reliquerat ſanguinem, tamen Percantem rogabam, ut exſequeretur ordinem formidabilis caſus: ita decipi poſſe longiores noctis moras, & animum meum audito graviori periculo facile leviores formidines excuſſurum.

Erat, inquit, ingens militum copia, quæ Gallicam urbem præſidii cauſa intraverat. Anguſtior domorum quam militũ numerus detraxerat civibus capacio-

rum

rum ædium partem. Nec id efficere potuit, quin milites aliquot incommodissime habitarent. Sæpe ingentium animorum comes est inopia, sive aliquid fortuna singulis datum voluit, ut aliquos divitiis, alios prestantiori munere & excelso animo cumularet: sive quod fucis parandus erat pastus, quem ignavi consumerent. Apes vero in ipsis parentum operibus natæ, gaudent parto per laborem melle vesci. Sic etiam tum erat quidam maioribus animis; quam opibus, miles, cui sors vilissimam delegaverat domum, quę & sordibus, & odore paupertatis indice, generosum hominem totos dies in foro tenebat. Is cum perambularet urbem, & passim domorum, tectorumque minas curiosis oculis perlustraret, incidit in elegantem domum, binis turribus, & variis statuarum molibus exornatam Sed omnia velut in pestilentia conticebant, fores pluribus astrictæ vinculis, fenestræ aliquot negligenter apertæ, & omnia desertarum ædium signa. Cum indignaretur miles vacare pulcherrimam domum, & eos qui pro salute civium vitæ curam proiicerent, in pessimas sedes coniici, admonuit sodalis, infestam spectris domum, cum assiduis tumultibus familiam lassavisset, tandem dominum coegisse, ut

alio

Digitized by Google

alio commigraret. Nullum aditu prohiberi, si cui audacia, nisi verius temeritatem dixerim, inquit, in infami sede pernoctare suggesserit. sed neminem in illum diem repertum, qui periculo nihil utilitatis afferenti vitam tradere voluisset. Hęc postrema oratio militem stimulavit. Exarsit animo cupiditas, vt princeps scrutaretur hoc malum. Quoniam ante omnes aut ausum aliquid aut inventum, veluti primitiæ quædam glorię animos efferunt, nihil præter laudem eximium in vita ducentes. Itaque ad Magistratum primo, ad dominum deinde ædium contendit, pollicetur, si quid fuci in his timoribus, si quid vicinia, quid servitium fallacię committat, se impigre scrutaturum. Lychnis modo & lignorum copia instrueretur domus. Si hæc humana fraude contingerent, ferro se improbos ulturum: si maiore vi excitaretur Tragœdia, nō invitum pro laude & publicis commodis moriturum.

Nemo erat quem non caperet tam generosius impetus, cum famulus præterea militis promitteret ad omnia manus, firmaretque non fore aliquod discrimen domino, quod ipse non adiret. Conveniebat ad militem vicinia, tanquam si Hercules stetisset ad Tænarum, pugnaturus

turus in mortis imperium, & inferorum pacem. Sed ille cum omnes arceri iussisset, ensem curiose detergit; si quid eo die rubiginis humenti vaginæ contraxerat, sedulo artificio delet, ac sub vesperam animis mediocri cœna refectis in desertas ædes intrat, erat unicus comes famulus, quem etiam communicatę glorię invidus arcuisset, nisi notæ fidelitatis homo iurasset, aut ea sibi nocte moriendum, aut cum domino esse vivendum. Igitur appetente iam nocte, cum nescio quis tremor invitos occuparet, ignem in amplissimo triclinio excitant, passim lychnos suspendunt, ac obfirmatis longa cogitatione animis, à se tandem impetrant, ut minimum in illa luce præsidii esse putent, magnos homines à seipsis auxilium petere oportere, se ipsos obfirmare, nihil sua virtute præstantius ducere, unde aut disciplinæ sanctitatem, aut pugnandi magnanimitatem hâuriant. In solutiores deinde sermones lapsi iocis etiam, & forte non vero risu, primam vigiliam consumpserunt; cum in superiore triclinii parte visus est lacertus hominis seipsum immodico quatiens, sic ut in pavimentum decideret. Dubitantibus illis ex alia sese parte crus humanum exseruit, ac deinde omnes passim corporis partes, ita sangui-

ne

ne fluentes, ac si recenti cæde cadaver supplicium immane lacerasset. mox in media sede visum est truncum caput velut sese ex tabulato expediens, quod etiam ex alto deinceps ruptas humeris cervices aptavit: inde artus inter se coire, colligari membra; visa omnia convenire ac ingentis staturæ homo velut ex Cadmi semine procreari; qui security ensem quatiens, tu vero, inquit, quisquis in meam temerarius domum irrumpis, eia, mecum de imperio ædium certa, nisi forte inultus cadere malis. Nec militi consilium in tantis monstris, nec audacia defuit. ultro ad provocantem advolat. Non impetus ut præcipitaret temere corpus, non timor ut fœde ageret, evincebat. Tanquam in media luce dimicaret in hostem, modo promovebat gradum, modo cum artificio succedebat in latus. Tandem videbatur respexisse fortuna. ensem pene ad capulum intra corpus inimici condidit. Expectabat ut rueret truculentæ molis homo. Sed nec cruor ex vulnere sequebatur, neque titubabant vestigia, neque vultus quicquam ex purpura remittebat. Hæc militem incautius admirantem ferro inimicus excepit, neque tamen segnius depugnabat miles, aut aliquod ferri frigus in visceribus

ribus ſentiebat. Cum deinde inimicum uterque pluries confodiſſet, horis plus minus duabus exactis, velut ſigno dato in capulum recumbunt, ſudorem exfricant, & arcte meantem ſpiritum tanquam per inducias extendunt.

Excitabat lychnos militis ſervus; pugnæque paratus, ſi dominus cecidiſſet, ſuccedere locum, & mortem ulciſci deſtinabat; cum Athletæ collecto ſatis ſpiritu ſæviori odio incurrunt. Miles nunc ſuccidere poplitem hoſtis, nunc viſus ferrum tranſegiſſe per latera, & ipſe modo lacertum ſibi eripi credebat, modo cervicem decidere, modo transfixo corpore ſanguinem emicare: cum nulla interim vulnerum veſtigia libarent integerrimum corpus. Sed maior animo labor deficientem paulatim militem iam ad ultima deduxerat. caſſi ictus, tarda veſtigia, motus languidi, anhelitus crebrior; & incenſi pene vultus, quicquid erat in corpore humoris exhauſerant: cum ab hoſte averſus, ac veluti datis manibus, ſe in lectulum, quem dominus ædium ſterni curaverat, pene ultimis viribus præcipitavit, & famulo pugnæ cupidine flagranti, quod dominum ex vulneribus extinctum crederet, locum amoris exercendi conceſſit. Ibi brevior pugna minori utriuſque diſci-

cu-

crimine finita est. Etenim collectus ex frustulis homo servum tam immaniter in vultum percussit, vt ille confuso spiritu in pavimentum procumberet; ac deinde ad lectulum venit, urget decumbentem ut surgat ad pugnam: utrumque offenso corpore, utrumque parem esse; nec duobus victoriam posse concedi. Cum miles debilibus verbis à se iuberet discedere; non posse post tanti temporis certamen aut sicam aut ensem tollere: te vero patior, inquit alter, ea conditione quiescere, si vanissimam superstitionem eiuras, & quod Numen fictæ anicularum fabulæ tibi à cunis colendum insinuarunt, sanioribus consiliis detestaris. Cum se miles antè ultima passurum supra vires vociferaretur, cum ad ensem excitatus respiceret, inanis spectri imago in aërem soluta discessit. Lapsus deinde in somnum miles, cum non ante altissimam lucem evigilasset, stertentem famulum eodem quo deciderat loco excitat; quem perturbata diu mente iacentem ante sopor oppresserat, quam aut de se, aut de domino cogitaret. Sed ecce postremum nocturnæ Tragœdię actum: non agnoscebat dominus servum, ea vultus parte qua ictum acceperat, supra omnes Æthiopes atrum. Donec errore cognito fores laxant, expectanti populo

ſui copiam faciunt, omnium fidem decolor ſervi vultus faciebat. Exitus lætior, quod & exemptæ his incommodis ædes, neque miles modica mercede donatus, cum tota regione diffuſus præterea rumor ampliſsimum homini præmium daret, quod illius laudes ac fortitudinem omnia loquerentur.

Hæc ego, non ut animum tuum vana ſuperſtitione implerem, qua plerique decepti quid novum aut inſolens ſive audiunt, ſive vident, ſe Manibus infeſtatos puerili formidine credunt. Pleraque arcanis Naturæ referenda ſunt, ut putreſcentis ligni, ut vermium fulgor, ut pinguioris aeris monſtra quæ diverſas animantium imagines exprimunt, pleraque caſui aſsignanda; multa ægrotanti cerebro, & hæc ſibi prodigia effingenti. etiam quædam impiorum hominum fraudi imputanda ſunt. Et niſi me fallit exacti menſura itineris, prope ſumus ab oppido, ubi larvarum imagines aiunt ab impuro furcifero excitari: perſuaderi deinde rudibus oppidanis ac mulierculis, maiorum ſpiritus ad petendam opem in hunc orbem eſſe regreſſus. Ipſe, utpote pietatis fictæ homo, pecuniam levandis Manibus petit, provinciam ſuſcipit: aut in ſacra aut

in

in opes, aut in vias per vota ſuſceptas, ita numos erogat, ut dolis interim furtiſque diteſcat. Et iam præteriit luſtrum, ex quo Plutonis numis vivit. Inter hæc verba intrabamus oppidum, adhuc obſcuriſſima nocte, & in hoſpitium quieturi tendebamus, cum in aperto campo, quo mortuorum cadavera efferuntur, viſum eſt ingens monſtrum, & omni Tritone deformius, huc illuc agitari. Caput erat, ut per tenebras videbamus, humanum, per cuius oculos emicabat ingens ignis, ut horribilis fulgor etiam extra orbes vacuos ſpargeretur. Dentes longi, & omni candidiores nive, certis inter ſe interſtitiis diſponebantur. effoſſæ genæ, eminentia oſſa, rara coma, ac velut tormentorum magnitudine ſeſe in altum vibrans, nihil unquam melius damnatorum à Minoe ſupplicia expreſſit. hoc tam elegans caput à mole quadam candida undique per campum ferebatur, cum indignabundus Percas ſubſtitit, & vides, inquit, verborum meorum fidem? vel ego ſum omni Therſite timidior, vel excutiam inanem impoſtoris fraudem, & tot oppidanorum ſpoliatas ædes ulciſcar. Ego furere hominem credebam, & rependere datæ ſalutis vicem aggreſſus, tenebam laciniam veſtis, negabamque me paſ-

Digitized by Google

ſurum, ut in illam furiam inſanus excurreret. At ille veſtem ex humeris reiecit, & ut fuſtem manu tenebat, evaſit in Chimæram illam, ac tam certis ictibus cervicem eliſit, ut collaberetur in partes, & maiore meatu lucens ignis hominẽ proderet, qui in candida veſte fictilem larvam turpiſſima fraude geſtabat. Non pepercit improbis viri cervicibus Percas, ſed graviſſimis afflictas ictibus deduxit in terram, cumque me advocaſſet, intentavit in iacentis iugulum enſem, interminatus mortem, niſi fraudis conſilium fateretur. cum ille omnia velut in equuleo proderet, flens adiecit, fictili vaſe quod rupiſſet Percas ſe talentum ab hinc biennio aucupatum. Tum oranti veniam pepercimus, iuramentum extorſimus, nunquam fucis illis oppidanorum pietati illuſurum, & in diverſorium deinde recepti, nobis ad decimam diei horam indulſimus.

Cum deinde facilior via pridianas difficultates mulceret, viſum quoque eſt cœlum conſentire felicitati noſtræ. Solem leviores nebulæ temperabant, ac ventus præterea mediocri ſuſurro delectabat euntes, & extremis alis afflabat. ſed hoc mihi plurimum ſuccedebat ex voto, poſſe in ipſa via cum Percante liberius agere, & nullo arbitrorum metu effutire dicte-

rium

rium in Callionis ineptias. Quod cum fecissem hilarius, mutuumque risum extorsissem, tandem honesta adulatione dixi, fortunę decretum aliquo pestilenti fato esse turbatum. Illam enim instituisse ut Percantis dominio Callion cederet. Manifestum illinc indicium, quod huius animum ad maxima sustulisset; liberalem, sedulum, fortem, genuisset: At vero Callionis ingenium (quicquid in contrarium Percas sentiret) servilibus vitiis esse corruptum. Paternam humilitatem cum infamibus aulæ vitiis obtendisse nebulas sapientiæ, ne sordidæ menti illucesceret. Tum illum denique meo iudicio supra Percantem fore, cum angustæ Laconię Princeps Orientis domino non abnuerit Magni nomen: nempe si iustitia, si virtute vicisset. Id me profecto sedulo comperisse, nihil hoc hominum genere stolidius esse, qui se Proceres appellitari iubent; si modo sunt omnes Callioni similes, aut iis qui passim in eius domum familiaritatis iure divertunt. Nam corporis gestus prope ad mimicam gravitatem componere, nutus omnes veluti pumice expolire; quid hoc supra simias, quas etiam longe doctrinæ institutio bipedes facit? At enim in magnatum cœtus, in nobilium fœminarum greges, tranquillos

& inturbatos vultus afferunt: dignum hercule illis diis miraculum. Date mihi ſplendidum familię gregem: veſtium artificium cum materia certet; præterea ſeu generis, dignitatis, decora ſpecies fronti maieſtatem inducat; iamque hoc imbecillitatis vitium, cuius infamia humiliorem conditionem aſpergunt, intelligetis poſſe cum ſordida veſte excuti; nec tam eſſe animi, quàm fortunæ. Præterea quod aſſidui ſalibus ſtudent, emiſſóſque iocos interdum non incommode refellunt, id quidem mihi maxime ſapuiſſe videntur, quod rudiores animos honeſto fuco adornare quæſiverint. Verum exigantur è quotidiani ſermonis limitibus, & in apertum eloquentiæ campum protrahantur, velim mihi fidem æternum abeſſe, ſi ultra quàm Apollonienſis Satyrus perturbato & incondito murmure audientium aures hinniendo perfodiant. Exactiſſime canum victorias ſolertiamque computant; nec ingenioſior ad parendum equus, quam illi ad prædicandum diſerti. Illud nemus generoſiſſimas aves alere: huius campi extenſo ſpatio inæquales lepores fatigari. Interdum etiam in thalamis diſerti, comptos & vocales ſtimulos ſuggerente libidine. Sed quam hæc omnia non à vera facundia? quàm

quàm non adimunt eam cuius nomen extimeſcunt vecordiam?

Hæc tam præcipiti & calido impetu profundebam, ut non notarem coeuntium nubium horrorem, & obducti cœli caliginoſum murmur? donec laciniam veſtis corripuit Percas, & tu vero proſpice, inquit, ne furorem ſuum tempeſtas proceribus commodet, & quot maledictis laceraſti, tot ultoribus rivis inundet. Videbatur imber violentius erupturus, & verberata vento pluvia quicquid deprehenderet oppreſſura, cum tot cœli minis perterriti ſeceſſimus in vicinæ ſpeluncæ ſecretum, & naturali munimento iratis nubibus terga ſubduximus. Ingentes vacui ſoli receſſus fertilem agrum ſuſpendebant, multæque latebrę paſſim cœco ſpecu fefelliſſent errantes, ni luſtrata multoties ſede Percas diſcriminum errores, & perplexum velut Dædali callem diligenter tenuiſſet. Igitur perductus in interiora admirabar Naturam, quæ ingenio ſuo artis mentiebatur induſtriam, & ſi quando iudicio meo relinquebar, repetebam veſtigia quæ ante triveram, & fallentibus giris reditum meum non ſine proprio riſu turbabam: cum in aditu ſpeluncæ duas virgines notavimus, quę ſi non pertimuiſſent intrare tenebras

Digitized by Google

ſecreti horribilis, credi poterant Nymphæ præſides loci. Revelaverant honeſtiſſimas frontes, & micantibus genis interniteba t ſuavitas purpuræ, apertique ad deſiderium ſinus plus etiam quod latebat commendabant.

Dum hoc taciti contuerenmur, anus decrepito ſqualore inculta proceſſit, manuque virgines ducens, in antrum audaciſſime penetravit. Pene erat ut rogarem, num Cumas nos delati, num ille eſſet inſanientis Sibyllæ vultus, num in ſpeluncam nos ſævior Apollinis flatus egiſſet. Nam & antrum non erat indignum Phœbo, & erat eiuſmodi anus, quæ etiam Æneæ temporibus vixiſſe potuiſſet. Perculerat animos noſtros inſolentis rei novitas: cumque rem ad exitum contueri placeret, conceſſimus in anguſtæ latebræ noctem, & humilitate ſedis corporum magnitudinem correximus: cum anus è ſinu tenue cornu profert, quale extuberantem agnorum frontem perfodit; atrumque inde pulverem vehementi ſpiritu vibrans in ſpeluncæ aditũ, excluſit penitus diem, & omnia denſiſsimis tenebris permiſcuit. Etenim pulvis, ut è cornu erumpebat, videbatur exiguam nubem componere, auctoque paulatim volumine huc illuc circumferri, donec triſtiſſima nocte opacus antri

antri liminibus insedit. Tum vero quam in nobis antea vocem curiosa sedulitas tenebat, eam timor eripuit Morti iam traditi videbamur, & omnia expectabamus consentanea funestissimæ nocti; cum subito eadem anus excussa è silice flamma lampadem excitat, quæ maligne lucens magis vetabat noctem esse, quam lucem inferebat. Iam ipsæ virgines, nisi affusus splendor fallebat oculos, gravissime inhorruerant, cum Hypogæa (id erat sagæ nomen) bono eas animo esse iussit. Vobis, inquit, hortantibus periculosissimum sacrum exorsa sum, & quod multis petentibus negaveram, indoli vestræ concessi. Este modo tam fortes ad suscipiendum munus, quàm ad impetrandum felices fuistis. Quid hic pavor, quid inanis membrorum trepidatio loquitur? quid denique frigidus mortis color vitale pulcherrimi oris decus extinguens? Vobis iam in aperto erunt decreta fatorum, & quod tantopere vultis, certa futurorum coniugum species curam, quæ suspensos animos exedit, diluet. Videbantur ad tam sanctam pollicitationem respirare: sed O mater, inquiunt, etiam nobis promissorum hic ingentium successus sine infamiæ timore procedet, nec à nobis sollicitatam inferorum fidem ulla fama vulgabit? Tum illa:

Digitized by Google

fluentes ſenio genas turpiſſimo riſu contraxit, nec videtis, inquit, quam liminibus cuſtodiam apposui? citius tellus hiantibus rimis inferos prodet, quàm ut ullus in hanc ſedem me invita prorumpat; neque illa quem cernitis lampas quicquam Celei facibus, aut Eleuſinio ſilentio debet. Quæ tamen ſi palam efferentur, quæ inde nomini veſtro labes? O miſeram iuventutem, quam hominum potius ſermo quam vita inſtruit! Quotuſquiſque eſt, qui noſtris artibus aliquid non debeat? quem non aut acre ingenium invitat ad myſtas noſtros, aut neceſſitatis acerbitas ad hoc perfugium cogit? ita me ametis, ultra quinquaginta hominum millia nocturnis ſacris hic annus initiavit. Iam vero quæ licentius publicum aſpiciunt, characteres, & ceremoniæ, & faſciolæ, & torques, & incluſa ignotis verbis ſanitas, nonne è noſtris ſcholis prodeunt? nonne omnes prope homines una regione tenent? Quid ultra vobis referam artis noſtræ præſtantiam? quid incredibilem vim, ac pene divinam?

Nunc adimit raucis, geminat nunc ſibila ventis,
Nunc aufert terraſque polis & ſidera mundo
Nube ſuperiecta. Dat vincula ferre Leoni.
Dat Damis ſævire; & inerti albeſcere rictu;
Aut trahit attonitam laxis radicibus alnum,

Mon-

Montesque, fluviosque, & recta sequentia mutat.
O quoties sola noctis pallentibus umbris,
Effigies diras, mœstorumque ora parentum,
Traxit avernali ripa feroque sepulchris
Reddidit, Eoam iam forte morantia lucem.

Igitur de infamia nolite esse solicitæ, id à vobis esse factum negabunt vestri mores; quod tamen si confiteri malitis, possitis defendere. Cum hæc pronunciasset, statim tanquã in diversas curas distracta, huc illuc cœpit circumferre cervicem, & mox in terram obtutu nihil variante defixo consulere vires suas, & ipsam artem interrogare. Iam aliquis mortalitate maior spiritus vultum videbatur corrumpere, ac tumultus intra membra concipi, quantum ipsa non caperet, cum tres circulos humili radio designat, seq; in eorũ medio collocat, virgines ab utroque latere constituit, ac tum ore manifesta sæviente insania, crinibusque solutis, Audite, inquit, puellulæ, non est amplius vobis cum Hypogæa negotium: vatem atque antistitem Deorum infernorum cernitis, spatium quod radio definivi non potestis vivæ transilire. Tum subito graveolenti ruta, verbenaque, quam flaventi filo in coronam texuerat, frontem cingit, ac deinde cultello pulverem è solo eruit, & in humilem cumulum tollens tre-

mulis deinde manibus quadrat, literaſque F. S.P. ſatis artificioſe acu comatoria ſcribit. Tum virginis, quæ ad dexteram erat, ſiniſtrum pollicem albo ſtamine ſtringit, & acu ſubtiliſſima educit provocatū ſanguinem, ſalivaque, qua ipſa palmam perfuderat, miſcet. Mox leviter oculos & iugulum puellæ intingit, aures præterea, & proximos fronti crines: reliquum eruentatæ ſalivæ in crenam quam cumulaverat effundit, tremula horribilique voce identidem intonans, HOC LIBAMVS.

Eadem ceremonia in altera virgine perpetrata, tenùi primum murmure, mox apertis clamoribus, canem ſuum adeſſe iuſſit. Expectabamus ingentem moloſſum, & Cerbero parem: mihi iam ad capulum erat manus, & educere ferrum cum vaginæ ac rubiginis tenacitate pugnabat, cum exhalante primum nebulas humo, glis tandem prodigioſæ magnitudinis è terra prorupit. Diceres in ſemiſopito animali productum tota hyeme ſomnū pène adhuc cum vernantis cœli benignitate luctari. Cauda pro onere magis quam pro parte ſequebatur euntem, & pigerrimę alui moles titubantia veſtigia confundebat. Hic tam elegans canis dominæ pedes mirabili cultu permulſit: donec

nec iussus accedere ad secretum, aliquid insusurravit in mulieris aurem, & ipse, ut videbatur, imperium accepit, maioremque quam pro mole sonum edens, in obscurissimam nubem abscessit. Nobis ultra non erat animus, & tam inexpectatis monstris non constantia magis quàm spiritus excidebat, cum illa rabidis & minantibus oculis efferata, ferales suas preces certis numeris astrinxit.

DI, quos profundo gurgite, ac flamma ambiunt
Iurata cœlo flumina, inferni Dij,
Aperite manes, pandite immensum chaos,
Laxate fines rerum, & infestas polo
Committite umbras. Vatis horrenda sono
Attonita Regis vrna Dictæi vacet.
Fatale cesset pensum, & hic Parcas dies
Saltem quietas videat, ut nostra hauriat
Imperia, sternat mutus Acherontem pavor,
Silere iubeat tristis Alecto comas,
Stygemque nullo portitor conto eruat.
Quos certa geminis fata virginibus parant,
Induite vultu coniuges trepidis tamen
Ignoscite animis: demite infernas minas,
Et placida nullus sacra concutiat tremor.
Venisse iam vos decuit. O segnes moras!
Iam iam atra frangam Tartara, & pacem impiæ
Turbabo noctis. Sæva si cogi placet,
Sunt sæva nobis arma, queis vinci quoque
Voluistis, atris verba peiora inferis,

F

Et poſtquam abena falce cubuerunt ſolo,
Ter paſſa Lunam germina. Hoc iſtis ſat eſt,
Nimiumque ſacris. Plura ſi quærit furor,
Funeſtus atris ceſpes è tumulis adeſt,
Quem fulmen illa nube ſopitum ambiet,
Quæ me per omnes vexit incertam polos.
Hic hic in iſta veſte ſervatur cinis,
Peiuſque quiddam, Dira ſunt, Manes loqui
Quæ timeo, dira. Terga naſcenti moda
De tracta puero, cuius eliſa mea
Gemuere fauces dextera, in medium dabo.

Dum hæc proloqueretur voce geſtuque ad terrorem compoſito, lux paulo nitidior ſpeluncæ inſulſit, magiſque ac magis iuxta lumen ventuſque increſcebant; vt iam priores tenebras furto noſtro deſideraremus. Etenim cum anus miraretur quid votis ſuis moram faceret, forte in noſtram latebram contemplationem iniecit, & rabido clamore incitata, At vos, inquit, dii perdant nefarii homines, quorum me prophanus iam aſpectus indigne trucidat. Tum contempta circuli ſui religione ad nos ultro advolabat, vel truculenta erecti oculi acie confectura iacentes, cum ingens ſimiarum numerus iter opportune intercipit; & hæ quidem in mulierculæ caput inſiliunt, hæ argutis ſtridoribus ad limen fugientem perſequuntur. Nobis autem ideo reddita videbatur

debatur audacia, quia fugere poteramus. Etenim ut mediocris terror animum naturali constantia exarmat: ita cum violentius sævit, interdum desperationem ad ultimos impetus trahit. Igitur consurreximus, ac veluti convenisset, in nos virgines, nos in earum sinum mutuo terrore irruimus; cumque oboriretur sævissimus veluti collisarum nubium fragor, brachiis arctissime constricti in terram procumbimus.

O dulcis fragor, O beatus imber,
O solatia plus emenda nobis!
Hoc semper pretio laboret ingens
Fulmen cudere Mulciber Tonanti;
Et nos in similes bonus revolvat
Minantis pluviæ timor cavernas,
Hoc semper pretio, dij deæque,
Peius Thessalico furore carmen
Pulset Tartara pallidamque noctem.

Præcipue Percas muliebrium astuum nequaquam inexpertus, tot blanditiis mulierem onerat, ut non ante consurrexerit, quam solidam voluptatem auferret. Ego rudior, ut bis terque virguncula mea verbis inter risum iramque trementibus desævit, tristem pudibundus victoriam invitæ concessi. Iam desierat fulminis horror, iam repens cessantibus ventis tranquillitas magis formidabile antrium

trum faciebat, cum se Percas itineris ducem præbuit, & speluncæ anfractus subtilissime distinguens tandem in aditum perduxit, ubi postquam mulieres valere iussimus, quoniam timebant ne deprehensæ facerent suspicioni locum, non impigre divertimus in aliam partem.

Mihi autem suffusus rubor, sudorque toto passim vultu deciderat; quem verecundia extortum, cum alia ratione exprimi Percas crederet: se vero fortitudinem meam laudare dixit, suadere tamen ut alias parcerem insueto his officiis corpori. Quid enim si novus, inquit, imber nos in similem speluncam detruderet? quid si rursus ineunda cum integris & valentibus pugna? Pudebat probitatẽ meam traducere, sed & remedium in similes casus quæri placebat. Itaque nescio, inquam, quid existimes de mea fortitudine: sed importune fœminæ plusquam muliebris pertinacia ita meos conatus infregit, ut virum me non potuerim ostendere. Non persuadebam Percanti pudoris mei modestiam; ac postquam religiose iurando fidem feci, dixisses iterum in speluncam descendisse, & Hypogæę sacris conterritum pene effluenti animo linqui. Deinde ut admirationem in risum vertit: mihi vero, inquit, quid accidit lenihomo bellissime?

lissime? non eædem arces fuerunt expugnandæ? non extorquendum ab invita, quod sibi non eripi doluisset? Flectebam in terram oculos erroris stultissimi pœnitens, & ad proximam aram Veneris indignationem deprecaturus, cum Percantem miseratio mei subiit, &, parco, inquit, adolescentiæ tuæ: nemo præstantior artifex, quam qui per errores suos doctus ante, quod caveret, quàm quod faceret, vidit. Tu modo intellige, nullum vatem extitisse diviniorem, quàm qui de puellis hoc oraculum cecinit.

Aspera si visa est rigidasque imitata Sabinas,
Velle, sed ex alto dissimulare puta.

Quo propius expugnasses, eo segnior torpuisset defensio. Non audis urbes obsidionum initio civium diligentia muniri: captas non hostium sæpius quam suorum manibus concidisse?

Audiebam avidissime perquam utilia docentem, & quotidianis præceptis rudem animum poliebam. Sed instabat parum opportunus viator, qui diligentius viam præcipitabat, credo, quod cum solitudinis hominem tæderet, nobis oneri quam sibi esse maluerat. Igitur ut commode potuit exaudiri, Heus, inquit, iuvenes, hæc via Basilium ducit? certe, inquit Percas. Et vos in oppidum illud us-

que ad invidiam felix? cum idem Percas respondisset; quid igitur impedit, inquit, quo minus viæ tædium mutua humanitate fallamus? Nam & illuc non spectator tantum novæ felicitatis, verum etiam futurus particeps vado. Erexerat animos nostros incertæ rei novitas, impetumque speluncæ moras redimentem suppresserat. Itaque in medium receptus, veluti ne iret sine sermonibus via, perplexe rogabatur de Basilianis, deque eorum ingenti fortuna. Non oportuit ulterius stimulos admovere homini in hoc sponte iam imminenti, ut, quoties sermo defecisset, illa semper materia faceret eloquentem. Nam & quod summum est loquendi incitamentum, amabat, & humilioris vitio mentis, cum omnia in miraculum traheret, quæcunque animum affectu diducerent, his alios etiam delectari credebat. Est, inquit, ut audisse vos arbitror, Acignius, vir integritate vitæ mirabili, cuius animus ad sublimia quæque natus, rerum quas in usu quotidiano habemus humilitatem despiciens, iis solis acquievit; quorum magnitudo vix ipso cœlo caperetur. Tum is non animum modo imbuere vastis cogitationibus, sed & familiam his artibus præstantissimis erudire cœpit, nihil ineptius,

eptius, quàm primam ætatem voluptatibus dedere; laboriosis exercitationibus natam. Vanum esse; earum rerum cupiditate torqueri quæ possint aut non haberi, aut cum habeantur effluere. Magnificentius atque illustrius contemni voluptates, quam admitti. His præceptis, & quod ipsius mores severius etiam quàm verba familiam ad occultum recti tramitem ducerent, effecit ut apud se virtus domicilium constituisse crederetur. Tum omnes se in disciplinam dare, omnes certatim aut opibus conatus optimos, aut consilio, aut gratia, provehere. Quid multis? in tantum potentię fastigium evectus est; ut iisdem modis deprimi non posset, quibus erat elatus. Populum sacrorum & religionum terrore devinxerat. Iuventutis, quam ipse expoliverat, studiis ardentissimis efferebatur. Principes populi metu; Magnates Principum ficta benevolentia tenebat. Denique omnium ordinum vires, privatæ domus limine concluserat. Describebat civitatum gubernationes, magistratus, provincias, imperia, omni gravitate & sapientia mandabat: domesticas etiam privatorum controversias singulari artificio componens. Etenim nihil tam sancte custodiebat parietum fides, quod non sanctiores

mulierculę efferrent in Acignii domum: aut servuli, quorum taciturnitatem pietas expugnaverat: ipsi denique liberi, cum eorum inobservata diligentia latebræ omnes secretum proderent. Itaque nunc comiter, nunc astute, modo paterna lenitate, modo maiestate censoris, sequester erat coniugum dissidiis, deponendis inimicitiis author, societatum, nuptiarum, fœderum, pietatis, scientiæ, iustitiæ, virtutis omnis & religionis arbiter. Ex hoc oraculo, quem quisque quo tempore sermonem habuisset, quibus moribus esset, quibus opibus, quo etiam inter penates genio, qua temperantia, qua libertate, noscitabatur. Denique poterat orbis sub hac disciplina ad futurorum seculorum invidiam florescere, nisi ipse suæ felicitati invidisset: itaque ubi quam ipsi extruxerant potentiam magnates timuerunt, omnia criminari, & in invidiam trahere, etiam benefactis criminum speciem obtendere, exterminare denique precipitem Acignium velle.

Sed hoc, videt ille Deûm regnator, & ausis,
Sera quidem, manet ira tamen.

Imo statim manifesta ultione numen desæviisset, statim liberales disciplinæ rudi situ & inculto inhorruissent. Nulla literis maiestas, nulla hominum animis fides

des diutius ſtetiſſet: videbatur probitas exulatura cum Acignio, & iamiam uno tanti facinoris metu in ieiunam ſterilitatem fœcunda ingenia degenerare. Itaque neceſſitas. Acignium in gratiam reduxit Ampliſſimo decreto iuſſus eſt non fuiſſe nocens. O non amoris magis quàm veritatis vis ignea, ubique ſe prodens atque emicans! Ceſſit Acignio in gloriam maledicis ſermonibus fuiſſe violatum. Lana ſordidiſſimis ſqualoribus inquinatur, antequam purpuræ fulgor eam imbuat. Nec prius aquila fœtum agnoſcit, quàm dubitaverit agnoſcere.

Delectaverat animos noſtros libera pariter, & ſimplex oratio. Nam & nihil in Acignio non amabat, nec aliquid quod amaret, celabat animus, ipſius primum affectu, deinde noſtra patientia incitatus. Igitur in tantam familiam aſſcitus, quem, inquam, nomine Acignii non terrueris? quem non libera & potens ſervitus tanget? Hic ille, quaſſatis aliquantulum cervicibus, nihil me, inquit, iſta moverunt. Aliis gradibus in tantę ſublimitatis cogitationem aſcendi. Nihil ultra mihi à puero placuit, quam eruditionis nomen. Elementa didiciſſe non memini: nec pœnitendi ſucceſſus ætatis initio acuerunt animum ad laborem. Quid verear confiteri iam

iam in humilitatis disciplinam me traditurus ? ad annorum numerum decrevit ingenii vigor, ac ut ex Ammonis fonte prognatum diceres, cum maxime deberet calescere, rudis animi impetus obstupuit. Quam non huic malo quæsivi medicinam ? vota non suscepi ? Sed O Numen non audiendis interdum precibus, quàm differendis benignius ! Hanc votorum frequentiam noluit nisi geminata felicitate donari. Animadverti nihil in Acigni familia honestis disciplinis non excultum esse. Et primo in eam admitti nullos credidi ; nisi quos iam ante illa bona ornassent. Tandem curiosius spectator notavi domus illum esse genium, ut inquilinos extemporaneæ doctrinæ spiritu afflet : vestem illic dari non colore magis pullo, quam monstris ac miraculis tinctam : ea vix ut temet incluseris, eloquentia mentem elaborari, iudicium industria. Denique quos ut despectissimo ingenio etiam infra me habui, iam in Acignii comitatum recepti celebrantur sermonibus sociorum omnium. Iis negant quicquam esse subtilius. Hęc, ne quid dissimulem, stimulabant cupidum sciendi ; sed incitavit vehementius res magno mihi nuper secretò credita. Hic cum moraretur, cœpimus familiarius instare,

ftare, & prope velut eodem ſtudio tacti. Tum ille, non modo, inquit, promittebatur eruditio huic militię nomen danti, ſed mihi in ignorantia conſeneſcendum ferebatur, ſi tam egregiam conditionem temnerem. Dii multi nolunt ſibi ſacra fieri, niſi deſtinatis à ſe locis. Non in quolibet antro invenies Trophonii ſpiracula, neque barbarus ignis deos Græciæ delectat, & ipſa Ceres quamvis omnia ſuis muneribus velet, anguſtas ſedes religionibus occupavit. Muſis iam non eſt aliud ſacrarium, prętcr Acignii domum. Nec ſę modo intra illam ſemper ædem produnt, ſed & me hercle tantum. ibi oracula, ibi Themis, ibi Pegaſi liquor,

Vates vbi factus Apollo.

Quis alibi doctus? quis limata veraque elegantia cultus? Diceres barbariem ubique extra Acignii pomœria eſſe, & inceſtare magis Muſas quam colere. Iam ipſi prioris ævi ſcriptores, ut ſubmittunt victa domita capita? nullibi medius fidius locum invenient, niſi cum pipere, aut ficu, aut paſſis in Martium uvis. Prodeunt diſciplinæ omnes meliore cultu, & ſeu politicæ, ſeu ruſticæ rei, ſeu patrum memoriâ & factis è pulvere excitandis, ſeu cœleſtis, ſeu

terren-

terrena, seu aquatilis doctrina sit, non erit alius quam delicata ferant ingenia, pręter Acignii vernas, etiam literaria bella tanta constantia gerentes, ut & veneficas tenebras sola face & stylo armati intrent, & Romanas acies in ordinem ac veterem disciplinam religiosa scrupulositate digerant. Cum excidisset imprudentius mihi risus, timeremq; ne quid in me odii conciperet ad Acignium iturus; Quis mortalis, inquam, non rideat oblata felicitate non utentes, nec magis fortuna propitia lætos, quam irata severaque tristes? quotus enim quisque est quem hęc moveant? quis transit in familiam tantæ spei, & in qua non modo docti omnes, sed extra quam nulli? Tum ille, fatum, inquit, illud est ætatis nostræ luctuosissimum. Sed pomaria vides non sua magis pulchritudine capere transeuntium mentes, quàm artificioso rubi examine tuta spem fructuum domino conservare. Laboribus, divitiis, pene libertate emenda est illa quem poscimus felicitas.

Dum hæc proloqueretur, iam se aperuerant Basilii fastigia, & ipse sublatis manibus hospes adoraverat locum, faciebatque quod expeditissimi curis elegantibus iocis traducerent. Sed notaverat Percas afflictum me novis curis, quas nec dum

dum ego adverteram. Nam & pallebam interdum, & improvisa suspiria laborantem animum prodebant, nec iam semel imprudenti vultus exciderat. Itaque sollicitavit pollicem meum, ac ut sibi constare venam sensit, & mentem arcano morbo quati, me hilarius interrogavit, vellemne etiam ad Acignium secedere. Cum ego subriderem; immo, inquit, eremum, ut existimo, malis, & speluncam duobus internitentem astris, quorum pulchritudine iam in limine fati hęrentes ad iucunditatem vivendi redimus. His dictis; suspendit animum, fecitque, ut longa cogitatione morbum meum quærerem, qui fallebat adhuc inexpertum, & perplexis se tegebat ambagibus.

Etenim virginis illius species, quæ mihi pene sortito in spelunca obtigerat, perambulabat animum meum, & imbuebat affectu tenerrimo. Nec aliud tamen suggerebatur incertissimæ menti, quàm quod humanissimam puellam offendissem. Nunc licentius egisse metuebam, nunc subrusticum meum pudorem accusabam; nutus denique omnes atque vultus, tanquam iratæ mihi mulieris longa æstimatione pensabam. Hæc assidue anxio morsu me carpebant, & lancinabatur animus inutili pœnitentia. Igitur postquam in

urbem pervenimus, vix etiam Percan
colloquium ferens, quærebam miser
meæ secretum, quo me affari, & obiurg
re dolorem liceret. Itaque dum cultu
nostrum in stabulum reponit, furtim su
duxi me, & in proximam latebram co
ieci, cœpique gravissime accusare pertu
bationem iam se magis magisque pr
dentem, nec silebat intra me discors affe
ctus; & prope vocalis Tragœdia se qua
rentis, nec invenientis animi submov
bat erumpentes singultus, & in hunc m
dum eloquebatur: Quam antea non v
deras, cuius etiam te nefanda curiosit
offendere debuit, ut te sic imbecillem to
queat? esto, sit irata, sit aversa; conqu
ratur de iniuria, si quam merito suo acc
pit: cur hoc ægre fers? quare indignu
maceras? Itane parricida! quanta timid
tate peccasti, tanta nunc audacia excus
ineptissimum scelus? His dictis attenti
hæsi, mihique videbar intueri, si quid tu
batæ mentis confusio suggessisset. Ac ta
dem id placere visum est, quoniam
summa & improba vota non erat aditu
in secundis hærendum. Satis fore si ign
sceret errori meo, si illi cogitationes me
palam essent, denique si amaret, lic
fortasse nunquam ad oculos & aspectu
reditura.

Eia tollite perfidum, rebellem.
Eia tollite perfidum puellum,
De matris niveæ sinu puellum,
De matris niveæ osculis amorem.
Eia lictor ades; ferox severa
Venalis iaceat puer sub hasta;
Cui simul fuit & diem bibisse,
Et nostras avide ebibisse venas.
Siquisquam Scythicis adest ab oris,
Si quis Mygdonias reliquit undas,
Aut de littore venit Occidenti
Mercator rate vectus huc avara,
His brevi pretio relinque, lictor,
Illum, quem pretium putabo grande,
Si nostris procul amovent oboris,
Emant insidias tyrannulumque,
Et quotquot mala trux, ferox, scelestus,
Sua continet ampliora mole.
Nam quid (Numina) si Cupido nostris,
Si nostris adolet Cupido terris,
Et primus modo tam potens sagitta
De hinc cuspide saviet virili?
Ibis per Scythiam ferox Cupido,
Aut per Mygdonias ligatus undas,
Aut in littore servies cadenti.
Ecce ut eiulat, ut latus tenellum
Suspirans quatit. Audijt minantem:
Puer, parce tibi, & timere cessa:
Puer, parce mihi, Deos deasque
Iuro, iam mea iam resedit ira,

Nec te frigida iam tenebit Arctos:
Nec Tartesia te videbit unda,
Pulchro vulnere languidos ocellos
Peius vespere deprimens propinquo,
Aut te vix propria facis capacem,
Eoo positum nimis sub axe
Vret publica sentiet've flamma.
Has una redimes, proterve, pœnas,
Has una redimes, puer, sagitta;
Si pectus Dominæ meæ tenellum
Prorsus cuspide scindis incruenta.
Tum qui me modo sauciavit ictum;
Tum dextram venerabor, & secundo
Optabo nimium perire telo.

Post hæc veluti læsæ mentis insomni consurrexi, & Percantem quærere cœpi at ille iam in diversam partem abierat, & cursim per urbem delatus, interrogaba omnes ex vestium mearum notis, si qui errantem conspexisset. Tandem ad Aci gnii domum venit, ibique preclusis fori bus diutius hæsit, donec ostiarius, qu iam cellam destituerat, multis clamori bus & importuno pulsu arcessitus, qu dratum in medio ostio cancellum laxat ferreisque maculis intendens oculos, n gavit fas esse quemquam admitti post v gesimam primam diei horam, præcipu inquit, nostris hodierno apparatu fessis quippe qui in crastinum solemne lud

cru

crum meditati, ſomnio intermiſere laborem. Hac repulſa accenſus Percas, ut non erat iracundiæ bene potens, neſcio, quibus verbis ultus eſt abeuntem, & in ſtabulum ſe recepit.

Interim cum cænulæ officium ancilla ſtrenue exequuta thoros & menſam ſterneret, profuſo ſudore madidus, & parum compoſito ſpiritu domum redii. Quippe quem lapidibus tota urbe exceperat petulans laſcivia quorundam adoleſcentum, qui excoli ab Acignio ferebantur. Illi primo contumelioſe peregrinum cultum irriſerant, ac cum ædiculam quandam prætermitterem velato capite; iam non contenti perſtringere advenam maledictis, tanquam intraſſem in Lycei Arcadici penetrale, deſævierunt lacertis excuſſiſſimis, & lapidum veluti nimbo aërem condiderunt: At ego libertatis etiam memor, quam mihi olim dementiæ ſpecies dederat, è fuga in prælium converſus, remiſi graviſſimam molem, & anteſignani caput fregi. Ea res impetum furentium ſtitit, cum omnes in iacentem intenti, pars tollerent, pars ſiſterent ſanguinem, plures turbarent. Ego interim delapſus ad ſtabulum devolo, & laudatas inſigni fortitudine manus, cum adhuc ex pugna calerent, gelida perluo, non ſine Percantis

risu, qui lepide interrogabat, an in rivales meos incidissem.

At vero cum defessi concessissemus in triclinium, redeuntibus subinde curis angebar, & amore animum in spes vanas erigente, vagis & inanibus commentis producebam solicitudinem. Itaque nullius rei diu patiens perambulabam cubiculum, & cruda vulnera causabar, quia pluribus locis occipitium saxis pueri pertuderant; cum interim ad ostiolum nostrum muliebre insonuit murmur: egoque audaciam fingere cœpi, si, quod omnino sperari non poterat, mihi dominam & pœnitentię locum misericors fortuna reddidisset. Etenim quo ab illo discrimine magis aberam, eo superbius secuta gliscebat audacia. ac ut Homericus canis, fugientem fortunam latrabam, & venientis imagine terrebar. Sed postquam laxatis foribus evasit in cubiculum mulier quædam cultu mediocri, unoque comitata puero, tum soluti poplites corpus exanimum demisissent in terram, ni mature velut intermissam cœnam repetens, pulvino demersissem timidissimum caput. At illa, dimisso ante puero, saluere nos iussit, neu mirari quod intrasset ad nos audacius: ab iis se mitti, quę amore ac benevolentia ius familiaritatis meruissent.

Hæc

Hæc non ipse Percas immotus audiverat, & nostrum iam iter pluribus credebat monstris, quàm lapidibus notari, cum mulier soluto sinu exilitatis exquisitissimæ pixidem mihi ad miraculum surgenti admovet; &, rogo, inquit, non es Euphormio? Cum me esse non satis constantibus verbis retulissem, timuit falli, & trepidantem iterum confessionem extorsit. Sericum erat tenuissimum, purpura recoctum, quo pixis revincta aureæ cælaturæ rubeum fulgorem admiserat. Artificium autem mirabile, ut, quocunque illam verteres, eædem oculis species subiicerentur. In ea emendatissima Cupidinis imago Apollinis contumaciam duplici telo ulciscebatur. Hinc aureus Phœbus, isthinc plumbata Daphne, omne præsidiū collocaverant in pedibus: & ipse gemmeos vultus Amor contrahens, matri suā victoriā puerili simplicitate narrabat. Illud præcipue stupebam, quod per rarum sericum facillime admitteretur acies, ut ubique tecta pixis videretur, & ubiq, nuda Circulus præterea superioris partis eminebat tā cōmode, ut imaginū gratiā divideret magis quā frangeret. Quodq, rarissimū est, elegātis doni moles maturę avellanę mensurā non implebat. Tum mulier frangere sericū iussit, & interiora scrutari.

Erat autem vasculum emortuis formicis, & iam ad fœtorem solutis plenum. Quod non magis admiratus sum, quàm effusam in risum eam, quæ dederat, pene oblivisci modestię, & complosis manibus non semel repetere. *Illic te leges* Tum Percanti literas tradit, quarum eiusmodi erat exemplum. Necessitudinis mutuæ credidi, ne te mirabili nuncio fraudarem; quod est eiusmodi, ut non nisi mea fide tibi credibile esse possit. Nondum erepti è conspectu nostro amantes oculos fallebatis, cum ingens stupor nos avertit à contemplatione tam iucunda. Quippe laceratum cadaver, & in hoc vix integrum ut fuisse corpus noscitaremus, sparsis huc illuc frustis semel atque iterum lubrica vestigia everterat; cum cruentum solum notavimus, quaque deficiebat sanguis, omnia velut recenti incendio tegi: trabem etiam, cuius fastigium curiose acuminatum detruncatis Hypogææ veneficæ cervicibus premebatur. Frons incultissimis sulcis minax nihil omiserat de viventis feritate, ne facile dixisses, an plus truculentię in viva fuisset, quàm horroris in mortua. Ideo Veliam meam, fidelissimam mulierem ad te mitto, quę oret ut in speluncam reditu maturato divertas. Ibi consilio tuo, & industria utar. Soror

mea

mea lepidiſſimum munus contubernali tuo miſit, & fortunę ſuę conveniẽs. Vale. Erat autem ſubſcripta Epiſtola tribus literis inter ſe prope confuſis. *I. L. A.* nec aliud in cera, quàm monetæ publicæ forma.

Perlectas ille cum oſtentatione affectus literas mihi in manus dat, cœpitque à muliere quærere communis dominę nomen. At illa hominem elegantiſſime riſit, &, neſcis inquit, cęcum eſſe in his regionibus Cupidinem? Reſtitue imprudenti oculos; docebis alis uti, & profugiendi libertatem. Quid amicam optimo gaudio ſpolias, & quod eſt in voluptate potiſſimum, noctem atque furtum ingratiſſima mente detrectas? Tam audacter prolocutam, & iam rarioribus velis obducentem nequitiam, intenti aſpiciebamus, cum illa repente leves & nitidos vultus in laxiſſimam ſenectutem vertit. Crederes Menelaum ſciſcitari à Proteo iras cęlitum & tempeſtatum vices; tam repente nova frons loquentem immutavit. Nec expectavit ſtupentium voces, ſed trementibus, & ad ſupplicationem componentibus timidiſſimos vultus, me, inquit, me ipſam poſſetis agnoſcere? Aut putatis, eadem ruina quæ Hypogæam abſtulit, omne illius artificium cecidiſſe? Et animis novas

ſpecies inducimus, & frontibus; nec felicius inveſtigabitis dominę meæ limen, quàm aut Ceres, aut Inachus, amiſſos liberos quæſiverunt. Si tamen homines eſtis, id eſt, ſi agnoſcitis ſuaviſſimæ mulieris imperium, date fidem in conſciæ ſpeluncę ſecretum poſt diem ſeptimum redituros. Cum ita quaſſarentur capita noſtra ut annueremus, egreditur cubiculum, & in equum qui ad hoc pro foribus ſtabat, attollitur.

Nobis autem excitus à mulierculа terror cum profuſum ſudorem paſſim moviſſet, tamen poſteaquam diſceſſit, & ſoli conſtitimus in acie, creſcentibus ſubinde animis in profuſiſſimum riſum ceſſit. Sed præcipuus erat ſermo de mea pixide; quid hoc callidæ puellę commentum deſignaret. Cumque multa invicem diſputaſſemus, tandem in Percantem conſenſi. Volebat autem ſpeciem meam, quæ non ingrata virgini fuiſſet, per cælaturam amatoriæ imaginis pingi. At quoniam eidem ineptia mea perſuaſeram, effœtas intus & funeratas vires eſſe, ideo plenam emortuis formicis pixidem Naturæ mendacium arguere, quæ interna vitia tanta ſubtilitate texiſſet.

Sed omnia trahebam in alimentum flammæ, & prope iraſcebar ſocio meo,

qui

qui tam docili febricula exæstuabat, ut sive tepescere morbus iuberetur, sive mori, audire posset imperium. Diceres nos è navicula recens egressos, & illum qui mari paruisset, durius torquenti ventriculum, compositos humores in littus extulisse: qui autem repugnassem elicienti pelago, demum in arenam dimissum, gravi capite, lassisque vestigiis, reddi aquam, mihi petere, ut ibi medicinam quærerem, unde morbum haussissem. Verum hanc inter nos seditionem gravior tumultus compescuit. Quippe furentium hominũ armato concursu ædes inhorruerant. Passim audiebantur dissilientium portarum casus, & asperę minantium voces, & ipsa nox per se formidabilis inanibus omnia terroribus auxerat. Igitur exspectabamus venientis procellæ sævitiam: certi, quoniam nos in theatrum suum fortuna produxerat; nostras etiam esse in illa fabula partes. Ego vero totius mimi argumentum eram, qui puerorum lapidationem remisso saxo compresseram. Inciderat enim moles in nobilem puerum, & timebatur vulnus altius intromissum, quàm ut solæ carnes sauciatæ essent. Iam Acignius apud Dictatorem municipii intervenerat, & religionum authoritate civilem armaverat vindictam. iam irruperat Dictator,

in triclinium nostrum, ubi omnibus ad furorem tumultuantibus, Tune es, inquit, litterarum prædo, qui omnes deos & homines uno facinore violasti? Nisi litteras nominasset, credidissem etiam à virgine missum. Sed posteaquam invidiam intellexi, non sustinui dimittere supercilium, quod erexerat conscientia laudatissimi facti: cuius rationem cum cœpissem reddere, barbara heu inimicorum rabies non potuit innocentiam audire. Præcipitem exturbant de thoro, manusque vinculis stringunt, nec proficiebam iustissimo planctu, cum provocatum ac invitum in pugnam descendisse clamarem. Me quoque vulneribus affectum, & utrinque vindicandam pari severitate audaciam. Sed causa esse non potuit, ut in patricium iuvenem, & Acignii studiosum, insurgerem. Præcipue Dictator officiosam iram egregie fingebat; & se vero sceleris mei vindicem, se alumnum & cultorem iustitiæ firmabat.

At Percantem primo rei novitas posuerat extra se, ut interdum tacite quæreret, veris ne casibus, an per insomnium ageremur; interdum contumacius insurgeret in publicos servos, & sublatas in meam perniciem manus sui capitis periculo averteret. Mox ut fustium acerbitas

sani-

sanitatem mentis revocavit, & sibi quoque intellexit parari vincula, non inultum hoc erit, inquit, domino meo Callioni. Putares revelatam Persei parmam, & omnes plusquam lapideo frigore obriguisse. Ita cunctis & animi, & manus ad Callionis nomen ceciderant. Quod ut sensit callidissimus Percas, manicas meas feriens, eas etiam iurabat Callioni impositas esse. Iam ministri lentius ducere, iam mitius imperare Dictator cœperat, & ego aperto circumstantium murmure probus esse, cum Acignio nunciatum est Callionis esse servum, quem authoritate sua læserat.

O qua sacrilegas, prius relicta,
Terras filia deseris Tonantis.
Nunc, Astraa, feros remitte vultus,
Nunc lenis magis, & magis serena,
Iam te protinus, O potens virago,
Iustis omnia cultibus reducunt.
Nunc est dignus honos, tuoque dignos,
Diva, numine nunc habes parentes:
Nunc ortam sacra fama confitetur
Regum sanguine, divitumque tectis,
Et penatibus inserit potentum,
Et ne non pia iam colas parentes.
Quod diti placet, aut placet potenti,
Astraam loquimur iubere factum.

Tum Acignius ad me summa celeritate

con

contendere, tum aſpergere accuſationi fucum callidiſsimis excuſationibus cœpit. At magiſtratum maior inceſſerat perturbatio, cum & ſermones hominum timeret, ſi tam facilis machina evertiſſet ſententiæ robur, &, ſi perſtitiſſet, Callionis potentiam. Sed aſſuetudine peccandi ſuccreſcunt ipſis ſceleribus excuſationes, & animus in flagitia promptus in expedito commenta, velut ſceleratæ vitæ cuſtodiam, habet. Itaque non multum moratus, neque, inquit, iuſtitiæ quicquam nego, neque Callioni aliquid dabo, quod vir integerrimus ſibi datum poſsit iraſci. Vtinam non audiſſemus tantum nomen; vt ſponte liceret eſſe iuſtis. Nihil fallo; ſed niſi provocatus pugnaviſſes, niſi tuam cauſam vulnera peroraſſent, non impune tuliſſes hanc feriendi licentiam. Sed audi, fortunam in te hactenus, non ſcelus, punii. Non oportuit populum levari fortuitorum terroribus, ne graſſandi licentiam inulti prætextus oſtenderent. Itaque habet à me Callion neque neglectam iudicandi conſuetudinem, & gaudere me nullum fuiſſe ex ipſius familia, ira Domini, meaque ſeveritate dignum.

Sed iam in familiaritatem deſcenderat Acignius, & mira humanitate invitabat in craſtinum ad publici celebritatem ſpectaculi.

Digitized by Google

ctaculi. Iam etiam ex vulneribus ęgrum ad thorum deduxerat, ac blanditiis omnibus obſtinatum animum expugnabat: pepercissemque forsitan, nisi cervicibus in ſpondam inflictis vulnera recruduissent. Pręterea ſero conſenſerat in iram animns, & in ſylvis, quo difficilius molitur imber ramorum textiles nexus, eo pigrius admiſſæ aquæ ſtagnant.

At vero poſtquam tempeſtas in ſerenum tranſiit, & defatigatas mentes denſior ſomnus obſedit: terribilem fortunæ luſum, qui nos tota die verſaverat, nocturnę imagines reddebant; ut infeſtior ſibi eſſet ipſe animus per miras cogitationes ſe terrens; quam fuiſſent externę formidines: donec tympanorum ac tubarum clangor ſub rubentis Auroræ fugam inquietum ſoporem excuſſit, meque ad paratam ab Acignio ſcenam cum Percante adduxit. Sedebat mihi proxime modeſtiſſimus ſenex, cuius cum humanitatem libaſſem, ingemui, fortunam eiuſmodi moribus meam patriam invidiſſe. Nec difficilis fuit ſimilium morum conciliatio, nam & ſecretus impetus invitabat ad amicitiam, & orationi neſcio quis genius inſinuaverat fidem. Igitur nondum compoſito aulæi tumultu ludimagiſtrum ſpectabamus, qui nudis

nudis fere ad cubitum lacertis nunc firmabat orcheſtram, modo ſcenam, & verbis ad anhelitum expreſſis, hortabatur actores, hic regiæ meminiſſet gravitatis, ille muliebris pertinaciæ: riſum, lachrymas tenerent, & impoſitos mentirentur affectus. Interim optimum ſenem rogabam: num ut audiveram in Acignium conſenſiſſet omnis virtutum familia; num in verticem integritatis hominem Gratiæ manu duxiſſent. Hic ille

Suſpirans, imoque trahens à pectore vocem.

Et vero, inquit, ducebant. Quodque iuſtius indigneris, non inviæ rupes, non aſpera cautium malignitas, auſpicata compreſſit veſtigia; ſed exiles ſtipulę ſuſtinuerunt perſonam robuſtiſſimæ molis. Diceres domiti exercitus inanem umbram victorem animum terruiſſe. Ita fuſo vitiorum examine non potuit ſuſpicionem vitiorum fugere. Vanitatis, ambitus, aviditatis in republica, in re literaria reprehenditur. Cur non tollit ſuſpicionem? cur non extinguit incendium, quod illius famam invidioſis criminibus urit? Denique cur non mulcet, aut cur homo videri timet, & interdum erraſſe? Crederes cum illius actis cælitum decreta convelli, neque ſe quicquam à Numinis cauſa eſſe ſeiunctum. Mirandum porro eſt,

inſe-

infestam Acignii, (iniuria credo) sed infestam superbiæ crimine famam, qui discipulum pene nunquam dimisit non superbissimum, aut qui aliquem ultra se, magistrumque laudaret? Quanquam & illius gloriam plerumque corrumpunt, qui omnia eius dicta factaque in miraculum trahunt: quoniam hac ætate sic vivimus, ut quem factiose laudaveris, huic seu invidia, seu contra sentiendi ambitione sis iniquior. Ac ne sit aliquid in Acignio non insolens, quam amici famam evertunt, imprudens inimicorum furor alit, dum calumniandi licentia iustiores querelas enervant, & ineptis criminationibus veriora indicia destruunt.

Dum hæc proloqueretur, tantum silentium totam domum occupaverat, ut altiore Sigalion excipi nunquam possit. Itaque ad scenam oculos convertimus, quam decorus adolescens perambulabat, qui fabellæ argumentum pandere cœpit, versu non multum delicato. Fingebatur autem iuvenis, fortuna & ingenio illustri, paternis bonis solitarium deserti prętulisse silentium, nec sanctissimas matris lachrymas, nec Principis authoritatem religiosi cœpti fregisse constantiam. Nihil illo venustius, si fabula Roscios invenisset: sed omnes ad pedum numerum humero-

meros torquebant; omnes fictitiis vocibus corrumpebant naturalem gratiam; & trita sæpe barba insolentiam testabantur ascititiæ maiestatis.

In illis deliciis optimam lucis partem consumpsimus; tandemque digressus ex molestissima schola, viam ad Fibullium cum Percante exorsus sum. Ac ubi extra Basilii munimenta constitimus, tum solutiore gaudio ridebamus pridianæ lucis prodigia, & memorabiles tot molestiis casus, ex quibus nihil prętər paucula in occipitio meo vulnera duraverat. At vero nihil est diuturnum, quod sit extra fortunę consilium. Etenim Fibullius ad interitum æger marcentem familiam ad postremam solicitudinem deduxerat; nosque ab ipso gaudii limine tristitia veluti fugitivos revocavit.

Sed mirabar hominum genus totis Fibullii ædibus conversari, imperiosum, triste, severum. qui nec ingemiscebant ad familiæ planctum, & frontes ad tristitiam arte magis quam sponte contraxerant. Quos ut Medicos sæpius appellari audivi, non prius interrogare Percantem desii, quam intelligerem omnem religionum differentiam in tres partes esse distinctam. Hos appellari Priscos, illos Nova-

Novates, tertium genus Medicorum esse, sed potentissimam factionem Medicorum iam latissime dominari: ut quod Spartacus regnum concupiverit, isti servi occuparint. Iam procerum partem, iam Magistratuum, eruditorum etiam greges totos consensisse in Medicorum scholam, hæc & talia sentientem: Aut Numen solis terroribus fingi; aut si est aliquod, omnia permisisse dispensatrici naturæ; animum ita corporis domicilio insinuatum, ut extra illum carcerem non duret: denique religionibus sicut vestibus utendum, de quibus & consuetudo & ipsa vulgi inconstantia iudices sedent. His institutis docti facillime peccant in hominum vitam, & novis experimentis radices omnes ac metalla tentant, nec perniciem hominum æstimantes, nec numinis iram.

Igitur & Fibullium clades eadem afflixerat, cui ad vulgarem morbum insolentis remedia quæsiverant. Etenim quos emulserat humores vena ad sinistrum renem pertinens, vis lienis ignea paulatim addensaverat, ut omnem renis latebram coctilis & acuminati lapidis rigiditate compleret. Nec acerbos dolores ante crudelis fœtus moverat, quàm exercitationis vehementia è naturali recessu excu-

teretur

tereretur in ureteri angustias, nunquam hiatu tam immani sua sponte patentes. Tum autem lævissimi mali atrocitas tam ventriculum superne exonerabat, quam alvi libertatem compresserat. Cumque ad vesicam carneæ fibræ cum expellente natura pugnarent, illa in concepti flatus suspicionem veniebant. Igitur medicamen infusum est inferius, & omnia in alium forte morbum valitura tentabantur.

At præcipue nefarius Ambrax oppugnabat adhuc vitalem Fibulli naturam qui præceptrices Medicorum chartulas, temere in eorum officinis dissipatas, qui diluendis medicamentis præsunt, vigili ad scelus cura coegerat, ac in secretam deinde merserat urnam, paternæque artis temptor medicinæ scientiam mentiebatur. Tum ut interrogabatur de morbo, munitis diligenter foribus, versabat manu vasculum, &, este, inquiebat, sortes nusquam Prænestinę, vel Lyciæ; ac præscriptum, quod voluentem manum primum implesset, ægris etiam formidolosius, quàm est periculum sontibus, ad pharmacorum magistros mandabat. Sic ut interdum nefarias manus atroci cæde pollueret, interdum fortunæ temeritas pro prudenti consilio esset. Sed non litaverat

Fibul-

Fibullius imprudentię. Nam Ambracis chartula dictavit ova ad ignem bis cocta, & veterrimi pisi eliquatam viscositatem. Præterea deambulationes raras iusserat, & oscitantem ignaviam molli thoro fovere. Quæ omnia nascentem in Fibullio lapidicinam ita duraverant, ut assidui cruciatus moriendi solatium quærerent; quod procul dubio solvisset hominem tantis malis, si aliquid gustasset de Callionis potu.

Non tenuit lachrymas mitissimus Percas, & miserrimam domum sublevavit gemituum societate. Sed mea sors erat durissima; quoniam certam opem negare Fibullio videbatur à mea humanitate alienum: & si remedium, quod in illum morbum strenuum noveram, tentassem, timebam Medicos, tum etiam Callionem, denique ne non haberetur fides ignoto. Tandem vicit misericordia nimis prudentes metus, propiusque ad stratum accedens, O vir, inquam, propensiore fortuna digne, quàm nunc aversa est, aude sanari. Da remedio quod affero triduum, & si ad votum meum sanitas non responderit, illius iracundiam meo capite depreceris. Mola vittisque victima mactari non abnuam. Exhorruit ad hæc dicta Percas, & de Callionis poculo ratus

lo-

loqui, meo capiti, quod ego in succidaneum dabam, iustissima suspicione timebat. Sed Fibullius, quàm non, inquit, hæc promissa nova sint? Apage hæc secreta naturæ, & tot modo nati medici; vanam spem, ac inania verba, æternis miserorum cruciatibus, & indigna mercede vendentes. At ego, crede, inquam, domine, amplissima erit merces homini tanto bene fecisse, neque solum pro tua mihi valetudine, sed pro mea etiam salute laborandum est. Si fallo, nec possum declinare familiæ tuæ impetum, nec domini mei iram. Tum ille, postquam aliquantulum dubitavit, interrogato etiam de meis moribus Percante, ut acerbitas mali cogebat, tentare igitur remedium iussit, quod vel ipsius corporis ruina morbi pertinaciam expugnaret.

Hac facta potestate in proximum montem secedo, illamque partem, quæ tum imminentis iugi vertice, tum virgultorum & fruticum humili fastigio, maturius umbrabatur, curiosa sedulitate lustro. Respiciebat locus Aquilonem, & ut erat declivis, fluente passim per imbres humo aridis tantum lapidibus sternebatur. Hic terna geniculatione Æsculapio votum feci, si sanaretur Fibullius, barbam auream ex proximo restituturum peculio,

lio, qualem Dionyſius ademit. Crederes deorum etiam ſuffragia emi. Nam ſtatim notiſſimam herbam oculis meis ſubiecit Æſculapius, quæ calculo bellum indixit multo felicius, quàm aut Veratrum amentię, aut vulneribus Aſciros. Hæc lanceatis foliis, piloque ita brevi, ut pene curioſos oculos fallat, crenis denique tenuibus, & ſæpe in obtuſam ſpeciem oras ſecantibus, mediocriter aſſurgit. Radix cauliſque lignea, ſubtiliorem ſuccum in herbam transferunt. Planta ad ingenium terræ nunc cubitalis, plerumque eminentior; inſigne faſtigium floribus ad examen turgentibus cingit, & Virgæ aureæ ſortita eſt nomen, ſive quoniam aureæ ac pene divinæ virtutis eſt, ſive quod præſtantis metalli colorem exigui floris venuſtas æmulatur. Cæterum contuſum in renibus calculum in innoxium pulverem ſolvit. Non in latere, non in veſica dolor: adeo ut tam facili remedio pudeat calculum timuiſſe. Etenim in hyemem ſiccatur æſtivis umbris planta, & ubi gravitas lateris coeuntem morbum præſagit, aureus pulvis ad drachmam mero delibutus ſumitur, ſive ovo leviſſime cocto permixtus.

Sed mihi non erat ad manum tam pre-

preciosus pulvis. Itaque recentem adhuc herbam iubeo Fibullium mandere. Nihil eo die visum est ad morbum fecisse medicamentum: sed biduo deinde repetitum, supra fidem est quàm egregie refellerit acerbissimum morbum: sordidus pulvis abunde vesicam exonerabat, cœnosumque saccatum pene sanguinis imagine pingebat.

Iam ventriculo robur redierat, iam corpori toti vigor, & mihi ad perfectionem artis medicæ sola deerat laurea, & emptitii testimonii liber, cum à Callione redduntur Percanti literæ, se à Principe ad Labetrum mitti, ea pompa quę utrumque deceret. Nos quàm primum sequeremur, vel ad Fibullium, si consensississet, laturi poculum, vel adornaturi magnificæ domus superbiam. Tum à Fibullio epistolam ad Callionem impetro, qua se ingenti miraculo sanatum confirmabat, & quoniam semel Numina curam egissent suæ valetudinis, nolle ea offendere alieni auxilii mixtura. Igitur gratiam haberem oblati medicaminis, & præsenti aliquando pleniores habiturum. Timebam enim, ne Callioni, si resciscerет Fibullium mihi sanitatem debere, videretur indignum, prælatas meas artes illi medicamini, cui commēdādo etiā me misisset.

Me

Me autem cum in ſecretiorem thalamum Fibullius evocaſſet, ſemovit arbitros, &, Euphormio, inquit, nec tu ignoras quid tibi debeam, nec meriti tui magis quàm ego es conſcius. Itaque diu deliberavi, quo me dono exſoluerem; nec præſtantius inveni munus, quàm ſimillimam tui partem. Tum mulierem advocat ſupra politiſſimas imagines cultam, quodque auxerat formam, tenera ut videbatur verecundia & pudore confuſam. Et, ſi mihi, inquit, credis, Euphormio, uteris beneficio & voluntate mea. Puellam hanc, cui dudum perſuaſi ne iniuſſu meo nuberet, trado. Integerrimam mentem, & ſuo corpore dignam, honeſtæ frontis timiditas ſpondet. Ego vero dotem dicam, quantam capere aut agnoſcere tuæ conditionis homo poſſit. Hic ego nonnihil tam eleganti forma motus, tamen inſidioſum munus timebam. Et ſi abeſt, cogitabam, fallendi animus, cur hæc ſecreto peraguntur? Deinde quàm ad manum hæc puella de occultiſſimo thalamo producta eſt? quam inſolens, ut ſine flammeo, ſine aqua, ſine ſolenni igne, abſque vittis denique & matronis verecundiam mulcentibus tranſeat in alienam familiam virgo? Hæc moleſtiſſimis cogitationibus ſcindebant animum,

& prætcrea quod consilio tempus non permittebatur. Erat etiam mensis Maius, quo tempore nuptiarum omen perhorrescebam. Igitur ambiguo assensu cogitabam sic hominem non lædere, ut neque me laqueis, si qui essent, impediendum producerem. Certe, inquam, domine, parum amas puellam, quam pro nuptiis in contubernium mittis. Quid amplius irata Omphale à Lydis exegit, quàm ut servis ingenue miscerentur? Itane? inquit, nescis splendidissimam libertatem in virtute positam esse? ac præterea iam ut coniugio emancipari liberos, ita servos in societatem iuris Quiritum mitti? His dictis erigebatur animus meus in spem optimæ sortis, & iam ad novaculam videbar libertus respicere, cum Fibullium credere cœpi ex magnatum more facere: si nolis ut per illum tibi bene sit, conaturum ut sit male. Nec amplius cunctatus, in uxorem consentio, & præeunte religiones Fibullio, ac præterea osculo biterque repetito, firmavimus fidem: ac tum in publicum progredior, & sponsus, &, quod nesciebam, pater. Iam septimum dies illuxerat, quo tempore promiseramus reditum in speluncam, sed memoria non illubenti omisimus suavissimum ad mulieres iter: quoniam iam ad Labe-
trum

rum adventabat Callion, & urgebant assiduæ literæ, ne eius comitatum deficeremus; cum Percantis sedulitatem, meque prodigiose sanatum, instar ingentis familiæ reputaret. Itaque expedito progressi itinere, antevenimus etiam Callionis cursus, & magnificam præmissi agminis tarditatem.

Præludebat autem Labetrus ostentationi suę, & pretiosissimam supellectilem pandebat in Callionis adventum. Machinę per mœnia dispositæ præbebant speciem formidolosi belli, & moniti cives, ut ad tubam in armis essent, pacificos cultus militari diligentia instruxerant. Iuventus præterea nobilis arcessita ad Labetrum, splendidis collucebat vestibus, & exarata puellari manu pallia tota pensione redemerant: ut quoties mensa in illum annum posita esset, Callionis meminissent. Sed maxime obstupescebam ad principalis ædificii luxum. Thori ubique purpura strati erant; stragula bysso duplici insignia notabantur, & aureis filis sericum intertextum plus artificio debebat, quàm naturæ.

Præterea cultu mirabili stabant dispositæ per cubicula imagines, quæ mihi videbantur sudantium vultus exprimere.

Digitized by Google

Admiratus ego ingeniosam statuarum novitatem, propius accessi, & materiam audaci digito scrutatus sum. Sed profundius quàm vellem fragilis materia manum admisit. Perturbatus igitur imaginis cicatrice, fugę consilium cepi, cum ad latus se applicuit sedulus minister, spumantemque hordeaceo potu scyphum humanissime obtulit; cumque incerti formidine vultus variis coloribus æstuarent, putavit tantis conventibus insuetum numerosæ domus frequentia perterreri. Itaque vanitatem timoris mei stultissima consolatione permulsit. Quid exhorrescis, hospes, inquit, ad regalem strepitum? quid existimas triumphum quotidianę familiæ rationem? Scio nescire dominos vestros tam prope ad cœlum deosque accedere. Sed neque instar numinum provulgaverunt orbes alios, neque tam syncera nobilitate incorruptam seriem ad ter mille annos servant. Tu vero in aliud tempus stuporem differ, dum Labetri gentiles videas maiestatem nutantium cervicum circumferre; velut ad numeros, & audaci ponderosæ orationis fiducia non tam ventos onerare, quàm superare aurium fidem. Iam vero, si tumultum ebriæ domus audiveris, putes ad Orgia Thyoneum descendisse. Crede mihi, natitabunt

titabunt pavimenta hoc quem teneo liquore, & plus bibent thori mensæque, quam homines. Sed tu interim Labetri bonis utere, & audaci manu frange statuæ butyraceæ auriculam. Præsto sum, qui saturatis suavissimam potionem affundam. Cum ego negarem deformari statuam oportere, ultro irrisit pinguissimus servus, & cervicem imaginis amputavit brevi gladio, qui ad hoc ex cathenis argenteis de cingulo pendebat; &, nondum scis, inquit septendecim esse cubilia, in quibus eiusmodi quatuor imagines ex marmore angulos adornant, præcisis cervicibus, quæ quotidie recentissimo butyro reparantur; tum ut populus in ientaculum destruxit extemporaneos vultus, frons subinde alia reponitur, & in diem septies ac decies renovatur delicatissimum munus. Nondum hora diei nona est, & iam centies quadraginta butyri pondo hoc palatium absumpsit. His atriensis dictis audaciam sumpseram destruendi formosum artificium, cum tubarum ingens murmur personuit, & desolatum palatium nihil ex tanto populo servavit, nisi spem rediturae frequentiæ. Ego quoque tam cupidus invisor quàm novus regionis incola, despecto ientaculo in publicum descendi, & quanta pertinacia viam turba

turba negabat, tanto impetu compositos in orbem lacertos rotabam; & per dissectum inęqualitate itineris agmen immittebam robustissimum corpus. Deinde u in obvium tumulum ascendi, res expecta tione gratior oculos meos delectavit. Era enim Callion non mediocri stipatus manu, ad quem confluxerant ex sacra Labetri domo, Cubicularius, Dispensator, Ædituus, & magnatum ingens numerus, qui ficta humanitate quem timebam venerabantur. Ego quoque viam mihi cum Percante ad dominum feci, & strato in supplicem cultum corpore, à transeunt veluti nutum extorsi; cum in elegantissimam perductus domum, & orationibu in atrio ad fastidium longis exceptus, ips naturali eloquentia vividum ingenium prompsit. At ego tot nugis fatigatus, i Labetri domum redeo, potioribus miraculis pasturus curiositatem sedulæ mentis.

Erat autem in interiori palatio ne tam hominum infrequentia, quàm silentium: omnes veluti stupore contract modestissimam vocem ad vicinas aur anxie transmittebant, & oculi non teme re vagi in animum meum pietatis ind xerant sensum. Igitur contemplatus ub que, num vel ara, vel deorum imagin

re

religiosos homines moverent: nihil advertere potui præter tunicam purpuream, quæ ex tholo cathenis aureis pendebat, & capitis tegmen sericis ad utrumque latus nodis insigne; quę & gestasse iuvenem Labetrum dicebatur, & in nescio cuius senectutem asservari.

Sed cum promoverem inconsultos gradus in secretiorem thalamum, corripuit laciniam vestis vir, si bene coniiciebam ex colore & turgentibus labris, Afer, & quid in loco tam illustri facerem rogavit. Commotus ego strictorum in me oculorum maiestate, nihil habui quod opponerem tam vibrantibus telis, nisi Callionis potentiam: cuius ille nomine, tanquam fulmine prostratus, nihil, inquit, impedio. Tam gratiosa servitus omnia huius familię secreta tibi facile producet. Hac venia factus audacior in proximam sedem irrumpo, ubi etiam pauciores stabant, & plerique fusco vultu horribiles. Diceres illos regium Cyneæ senatum truci vultu fingere, ad cuius gravitatis imaginem Præfectus Prætorio nescio cuius gentis maxime formaverat vultum? qui trecentis nuper mulis advenerat, ut doceret & fugere se scire, & his magis formidabile-

Digitized by Google

esse qui à tergo, quàm qui à fronte consisterent. Tum ego applicitus ad parietem, lustrare cœpi omnium incessus, & superbam ad fastidium frontem, cum subito meatus intercluduntur suavissimæ luci, & densa nox, fenestris curiose iunctis, totam domum insedit. Igitur metuens ne me in custodiam publicam misissem; errantibus vestigiis repetere cubiculum cœpi, & in aditum, qua me confusa memoria ducebat, tendere: cum ex altera parte dimota sunt adversę ianuæ claustra, diductisque peristromatis tot cereos decori adolescentes intulerunt, ut timerem ne tenellum aliquod funus producerent ad numerosissimum lumen. Sequebatur autem mulier aurea præsignis tunica, quæ sublimi crine turres prope in occipitio excitaverat, deinde vir, ipsa muliere brevior, ad cuius prolixum latus stabat. Tum quotquot in triclinio erant, libratis velut impetu corporibus longa veneratione iacuerunt. Ego autem altissime

Obstupuit steteruntque comæ, & vox faucibus hæsit.

Tantus enim pene cultus Iovem Iunonemque adesse persuaserat: sed ita ut mutatis honoribus, hæc annis; ille mensibus præsideret. Interim mulier ad mensam gradu satis composito festinavit, meusque deinde

deinde Iupiter inferiori lectulo consedit. Sed inanis videbatur mihi pompa: nihil enim ultra panem in cœnam importatum cernebam, cum in genua procidit assueta his officiis Nympha, & humentem mappam purgandis manibus dedit. Tum diutius ignorare non potui, quæ Numina delectarentur eiusmodi sacris, & hominem, cui stabam proxime, interrogare cœpi de iis quos videbam. At ille, nec te, inquit, maiestas loci, nec ceremoniæ, & ritus ab ultimo ducti Oceano, monuerunt Labetri sacrarium esse?

Adoravi ego Numina; ac deinde in diversam cœnaculi partem furtivis gressibus tendens, in amplissimam porticum descendi, quæ & ipsa solis facibus erat illustris. Circum autem elegantissimis imaginibus Labetri vitam ingeniosus pictor reddiderat. Quod ut intellexi ex versibus, qui ad singulæ oram tabulæ legebantur, nolui tantę fidei historiam ignorare. Nobilitatem Labetri modestus artifex non altius erat exorsus, quam ab Æneæ erroribus. Nam & Mnestheum affinxerat, & Capyn, & Anicium, qui contis infestas undas retundebant. Ac ut Labetro prænunciaretur iam tã armati maris iniuria, ipsa tempestas prope sorbebat maiores suos. Deinde consulatus ac triumphi lon-

ga ſerie parietem adornabant. Sed hominem, ut eram, illiteratum non multum delectavit evoluere, quæ vetuſtas multis ſeculis obtexerat. Itaque ad recentia rudem oculum converti. Erat autem effictus Labetrus in lucem prodiens quem Aquila excipiebat ea purpura, quæ eſt triplicis prærogativa coronæ. Deinde adultus cognati Principis vicem magnifice ſuſtinebat.

Rex Anius, Rex idem hominum, Phœbique ſacerdos.

Nec omiſerat artifex ſplendidi rationem coniugii. Stabat Labetrus novo inſignis cultu, ac in Veneris legem tranſiturus, Martis primum ſacris initiaverat latus, inſolenti ferro grave. Deinde nubebat ampliſſimæ virgini dotis. Poſtremo erat effigies ſedentis ad Ilium, & tot molientis machinas, quot deſtruxit ſævitia maris, & callidi hoſtis importuna ſedulitas. Super hæc erat picta Diſcordia ex Averno prorumpens, quæ ante aliquot luſtra quietas Labetri gentes ſolicitaverat ad bellum, & hi verſus pene in vertice imaginis legebantur.

Eſt locus Auſonias inter notiſſimus undas,
Euboici coluere viri, cui nomen Averno

Digitized by Google

Dicitur. Hic dira tristis reverentia ripæ.
Hic campo crudelis honos. Nox impia pigros
Inspirat cœlo ventos, & nubila ducit.
Cuncta silent circum, si non in sibila crines
Ferales movere deæ. Non gramina ripis,
Torpet iners tellus, Phœbumque æterna recentem:
Nescit hyems mutare domos. Tantũ improba latè
Signa canis surgunt, spumaque infecta cruenta
Lurida Cerbereos scribunt Aconita timores.
Hoc, ut fama, specu, crudelis ianua functi
Orbis, & immensi panduntur limina fati.
Attoniti horrescunt manes, umbræque recenti
Hac pœnas intrasse via, pars maxima pœnæ est.
Illac & gemino quondam Discordia curru
Extulit ad superos dubium caput. Omnia retro
Abstulit astra timor, totusque expalluit æther.
Ipsa velut tristes ducentia nubila giros:
Velavitque diem, terrisque exclusit Olympum.
Tela manu, geminæque faces, vultuque severo
Ira rubet, pallentque metus; mutatque fovetque
Consilium, pugnatque suæ Discordia menti.
Quam circum rapidusque furor, luctusq; scelusq;
Iræque, insidiæque volant. Sedet axe superbo
Infelix Bellum, motisque accenditur armis,
Hæc simul ut nostris crudelis constitit oris,
Erexitque genas, metuendaque tela sonanti
Incussit clypeo, & rapidi ter voce flagelli
Increpuit pacem, ter protulit impia cædes;
Tum primum excitæ studia in Mavortia gentes,
Tum mortis properatus amor, tum semina bell',

Nondum bella tamen. Qualis certamine primo
Ventorum, minus aura furit, sesèque moveri
Indignatur aquæ, nec promptus surgere Nereus
Addubitat paulum, & cunctantes consulit undas.

Deinde describebatur Tempestas quæ se ab Occidente in illas terras infuderat, & quodammodo debili Discordiæ sociaverat manum. Quibus tabulis non indelectatus transeo in proximum thalamum, & deinde cum in penitiores intrarem recessus, obrui memoriam labyrinthis amplissimæ sedis. Nam & implicatæ in sese cameræ, & multiplici aditu aperta cubilia, auferebant viæ discrimina redeunti per inanes porticus, & magnifica spatia nobilissimæ domus, donec in secretum delapsus cubiculum, notavi ad dexteram literis aureis scriptum: *Nemo in hanc sedem iniussus admittitor.* Et ad lævam auro item fusili: *Iisdem sanctus est pœnis sacri thalami aditus, quibus Romanæ olim transitus fossa.* Quibus ego diligentissime perlectis, toto impetu foras proruere cœperam, cum ingens strepitus timidissimas aures perculit. Erat enim muliebre agmen iam in cubilis gradibus, ut earum oculis meam fugam suffurari non possem. Igitur mutato consilio in thalamum redeo, & cum stragula in terram prolixe defluerēt, occului noxium caput

caput ſub aurei receſſibus thori. Et iam noctis ſilentium ſtrepentem concurſantium tumultum ſuppreſſerat, cum mihi tum periculoſiſſimus carcer, tum inanis ventriculus ſomni copiam non facerent. Vnde remotiſſimos canum latratus audiebam, & tenuiſſimę auræ murmur non fugiebat vigilis ſenſus ſubtilitatem. Tum mulier, quę ſupra me in lectulo decubuerat, exigua tuſſi excitavit matronam in alio thoro iacentem, quæ ocyus ſurrexit in pedes, pervaſitque ad vicini oſtium cubiculi, ac bis, terque inflexi digiti articulo fores pulſans, in aliam ipſa deinde ſedem regreditur. Hic ego curioſitati tantum imperare non potui, ut ſtragula non dimoverem, quantum ad oculi libertatem ſatis erat. Neque multo poſt laxatis foribus intravit mirabilis viri ſpecies, cuius ego cultu exterritus nihil abfuit quin proclamarem. Erat enim linea ſolum veſte inſtructus, manuque illa matulam argenteam ac facem, hac clavem auream, gladiumque geſtabat. His ille ornamentis inſignis acceſſit ad thorum, &, domina, inquit, ad imperium tuum veni. Sed ego extra me poſitus tam inſolentibus animadverti oſtium, quod in inferiores gradus tendebat, reſeratum eſſe ab ea matrona, quæ hominem advocaverat, igitur

ut-

utendum opportunitate ratus, quàm potui celerrime me ipsum de latebra eduxi, & ab utroque amantium conspectus evasi. At illi portentum rati, frigidis amplexibus, tanquam vino quod nullum suffocasset hausto, omne robur amiserant: cum ego ad Callionis fores elapsus, expectarem venturæ lucis solatium, gelidis interim postibus humidi astri malignitatem ut licebat declinans.

Cum deinde crepusculo discussa nox spissior pallenti adhuc Sole rarescere, advenit is quem rei domesticæ Labetrus præfecerat, & ad Callionem iam in atrio ambulantem tendens, festinationem salutandi iis negotiis excusavit, quæ totum diem Callionem tenerent. Ac deinde per varios sermones in id lapsus, quod maxime quærebat, est, inquit, nobilissima porticus, & omni antiquitatum referta genere, quàm ex media Italia pene curribus iunctis sublimem transtulit in has terras Labetrus. Ea non est magis auro conspicua, quàm non adulteratis antiquitatis notis; neque studiosius illam iuvenes perambulant, quàm scholastici atque senes, qui omnia prisci moris vestigia in argumentum eruditæ disputationis trahunt. Non erit indigna, nisi me

fallit

fallit novitas, eleganti tuo ingenio, & invenies, quod non oculos magis quàm ingenium delectet. Si non molestum est ire, & vicinia invitat, & quoniam mea est custodia, non admittetur hodie aliquis præter amicos tuos. Non abnuit Callion, non tam antiquitatis cupidus, quàm captator communis auræ, & super omnia illud spectans, ut literas non tam nescire videretur, quàm temnere.

Igitur in publicum egressus, Præfecti ductu in porticum venit, ad cuius magnificas fores stabat Apollo laurea redimitus corona, & novem Musæ, quælibet suo insignis artificio. Mox, ut intravimus, miræ species obiectæ sunt oculis nostris. Hercules, qualis primum servierat Eurystheo, ad interius limen stabat, velut ad custodiam, nec procul infelix Laocoon violati equi soluebat Palladi pœnas, & eiusdem Divę fulmen detrudebat de scopulo temerariam Aiacis fiduciam. ibi erat & aspera velut naturali scabitudine rupes, & tam artificiosi fluctus, ut timuerim calceos inundare. Erat etiam antiquissimæ aræ species, quam aiebant Musis cum Hercule fuisse communem. Deinde ulterius progressis

hist-

Digitized by Google

historiam parum vulgatam ostendit noster index, quæ tabulis pene totum parietem impleverat. Erat autem exercituum species acriter dimicantium, quorum furor etiam in imaginibus legebatur, ac deinde Solem obducebant caliginosæ nubes, & fulminis violentia obruebat alterius partium ducem. Mox velut aperti campi vorago continuo flagrabat incendio, & qui modo victoria exultaverant, demittebant in terram languidos vultus, ac ipse Rex, instar Agamemnonis, Iphigeniam lugentis, tristissimam frontem coccineo pallio obduxerat. Non temere omisit Callion rogare nostrum ducem, quorum illę imagines essent. Sed ille, non aliud, inquit, asseverare possum, quam quod vetustissimi versus produnt, qui tabellarum margines implent. Sed truncata erat carminis series, ac inprimis exordium victoriæ vetustatis situs deleverat. Nondum tamen aboleverant vestigia, quibus literas fuisse aureas deprehenderemus; nec tam vetustas exederat versus, quanquam erant supra omnem fidem antiqui, quàm muliebres faces, quibus quotidie parentabatur optimo poëtæ, cum aliud eius monumentum ignoraretur. At Callion cum porticum oculis perlustrasset; eruditum hominem, cui Lucretio nomen,
&,quod

&c, quod rarum est, simul in hac communi vita politum, ad se vocat, &c, O mi, inquit, literarum antistes, cur hos versus non tollis ex hac porticu, & vetustati tantum ius in ingenia negas: nempe potiora sunt Quiritum rudera, & inutilis effossi æris inscriptio delicatissimis carminibus prę︨stat. Hæc cum festivius arridens dixisset, aditum fecit homini doctissimo disputandi de literis, & pestilenti novitiorum genio, qui reviviscentem doctrinam immani fato sustulerunt. Itane, inquit, vir maxime; nostra etiam amentia scholarum muris contineri non potuit, sed loquaci rumore pervasit ad magnatum domos, & literatos omnes sub eodem crimine infamavit? absit hoc ab Apollinis familia, ut nemo Æsculapium norit. QVanquam hoc nec invitus fateor: scholę nostræ periculosis plenæ sunt scopulis, qui adolescentulorum industriam quotidie naufragio subvertunt. Et nisi multi genio meliori salutem deberent, etiam optimæ mentes incurrerent in illa vada, quæ insignis magistrorum imprudentia collegit. Tum Callion aperire tam funesti mali originem rogat, & authores perniciosissimæ sectæ, qui Musis, inquit, dedi ad omne supplicium debent. Mox ille, ut neminem de artificio suo loqui piguit,

fu-

fusissime cœpit exponere initia pestilentissimi morbi, qui literas pene ad mortis necessitatem adegit.

Primum, inquit, barbaria patrum nostrorum temporibus omnem Musarum suavitatem excluserat. Non illi modo humaniores literas neglexerant, sed etiam cum severiori doctrina non credebant delicato sermoni convenire posse. Hinc peregrina dictio in Latinas invecta scientias, & eloquentiæ inductum exilium, ut mirum sit, præstantia ingenia, quæ illis ætatibus floruerunt, optimorum lectione librorum temperare non potuisse hoc veluti odium in ingenuas positasque disciplinas. Nullibi carmen suis constabat partibus, nisi quod bis terque in eandem syllabam cederet. Orationum periodos vel absona verborum geminatio vel inepta subtilitas implebat, & si qua occurrebant vel ex antiquis moribus, vel ex prisci ævi memoria, rebusque gestis, ea nunc omittebant fœdissima ignoratione, nunc ad sui seculi rationem detorta fictitiis sensibus corrumpebant. Hic Pyrrhum Achillis filium dicebat post expugnatum Ilium etiam Romana mœnia obsedisse: ille Scipionum & Censorinorum nomina ad dignitates referebat. Hic Falcidiam legem, quod instar falcis legata rescin-

rescinderet, volebat appellatum. Alius Gentiles, quia nullis ceremoniis vero numini sacri, sic (aiebat) remanent, ut sunt geniti; aut Ethnicos dici, quia per Æthnam montem ferunt aditum patere ad subterranea supplicia, stultissima assevaratione scribebat. Nullus erat, quem vitia temporum non traherent, ut Ephesi natos diceres, ubi oportuit neminem excellere. Pueri his magistris usi nihil aliud discebant, quam non sapere. Nam & Græcis elementis ne quidem tenuiter imbuti, ut verborum monstra, quę nova Philosophia invenit, capere poterant, statim ad insanas & æternas argumentationes traducti, omittebant omnem doctæ eloquentiæ curam.

Sed non potuit diutius teneri solertia humani ingenii, novandis rebus nata. Itaque initio huius seculi emerserunt homines aliquot ex tantæ noctis immanitate, pene non alio quàm naturæ suæ auspicio, statimque authores aliis extiterunt, ut fœdissimam imperitiam è Republic. literaria tollerent. Verum ingentium malorum remedia nunquam suis periculis carent. Orbem, qui suo malo obdormiverat, ipsa medicina pene obruit. Etenim homines supra cæteros docti, quamvis erant huiusmodi, ut multa non vider-

velut in ipso scientiæ orientis diluculo, tamen ambitione cœci, nominis famam petierunt ab indignis & inanibus rebus. Igitur hi deridenda cæterorum barbarie volumina implebant, illi novandis omnibus exercebant impigras mentes, & ut aliquid sapuisse dicerentur, vertebant scientiarum partes, quæcunque rudi patrum seculo placuissent: adeo ut disciplinarum ratio diversissimas in partes distincta sit, & ubique male sentientium sectas infelix seculi genius induxerit.

Successit huic malo crudelior pestis, & luctuosa ingeniorum funera edidit. Iacebant passim libri squalidissimo situ, & ipse pulvis meliorum authorum partem exederat. Itaque necessarium videbatur, ut homines docti tollerent maculas, quas vel librarii, vel tempora inusserant, tum diversorum voluminum lectione, tum antiquitatis peritia, etiam interdum divinando. Quis deinde ad hoc studium se non accinxit? quis provinciam, quam permitti non oportuit, nisi summa authoritate viris, privatis auspiciis non suscepit? Quis se in virum non evasisse credit, quis non æternitati litasse cui stylus hæc vocabula permiserit, *deleo*, *interpungo*, *corrigo*, *manuscripti sic habent*, *hoc ab antiquo ritu*, & cætera ineptissimæ ambitionis verba?

Cum

Cum tamen hos etiam qui plus in literis ſapiunt, ſæpe iuſtiſsimus æmulorum riſus ſuſpenderit. Quam inviſis moribus, qui ubiq; pene *inuſitata* in *inviſitata* permutat, qui non fert volumina, ſi curari, & nõ durari veſtes dicãt; *Nã ducum taceo duces*. Quorum ille ad Prætorẽ curare, non currere, legit, alter, quamvis profundiſsimę doctrinæ, tamen non credit putea dici. Hic eſt ille ſcopulus, quẽ vel curioſi homines vel incauti, raro illæſis navibus prætermittunt; ſeu mavis, hoc peſtiferum ſydus illuxit, quo ſurgentes literæ nondum adulta ſtirpe exaruerunt. Etenim ingenia ubi ſeſe applicuerunt huic ſtudio, ſpe maxima Rempublicam fraudant, & inutili labore pallida, neque veræ unquam gloriæ, neque ſuavioris literaturæ guſtum ſentiunt. O miſeram iuventutem, quæ vanis exercita laboribus, id tantum apud doctores conſequeris, ut ne quidem latine dicentem intelligat ſenex Numa, niſi divinantis Egeriæ vaticinia conſulat. Nam qui antiquitatem è tenebris eruunt, ipſi tantis tenebris onerant ſtultiſſimam orationem, ut id unum quæſiiſſe videantur, Pithia vate, aut Carmenta, obſcurius loqui. Neque aliud iam in ſcholis detonant; Quam num in urbe iuſtitia, vel extra pomœria humanitas, olim carnificibus habita-

Digitized by Google

bitationes decerneret? Quis meretriciis titulis color, quæ fornicibus angustiæ essent. Vbi sacrum vrinarium, quo patres conscripti vesicam exonerarent? denique quot fibulis staret vestis, quot gradibus tutelæ conscenderent? In his nugis non modo ipsi consumunt optimos dies, sed commissos etiam industriæ suæ adolescentes versant. Quis ad politum versum auditorem accendit? Quis sępius orationem acrioris animi impetu exaratam reposcit, quàm incertum & inutilem Italię morem, tam extra vivendi consuetudinem hodie positum, quàm à loquendi usu ac ratione semotum? Etenim si delicati sermonis formula, sit tenera & auribus apta oratio, ipsis legentibus occurrit, id faciunt quod ægri, qui corruptis sensibus epularum suavitatem aversantur. Quæ antiqua, quę solis tenebris nobilia, miserrimis laboribus colligunt, quæ subinde redeunt in animum, ac veluti stilum trahunt, cum ipsi ad scribendi studium efferuntur. Irasci etiam superbe nugatores audeant, & qui scriptiones eorum vix capiunt, è doctis eximere: quasi vitio legentium fiat, ut qui Marones, Statios, Lucanos capiunt, ii ex eorum chartis nihil amplius, quàm ex dissipatis Sibyllæ foliis discant.

At

At vero tam ſubtiles priſci ævi indagatores, ut quotidianum vitæ ac iudiciorum morem, dii boni, ignorant! ut in hominum exercitatorum cœtu fœde obmuteſcunt, qui cum ſolis priſcis & ſapere didicerunt, & loqui. Sed enim, inquiunt, qui hæc neſciet, hærebit ubique in meliorum authorum ſcriptis, ubique illi oborientur tenebræ, velut erranti per ignotam regionem. Ego vero nihil damno curioſum ſtudium, ac quantum vultis utile, dummodo hæc ſobrie in altioris uſum ſcientię aſſumas, neque te ſenium in ſternenda ad ſcientias via occupet.

Certe ſi in authorum ſcriptis, per tot diffuſis volumina, eſt aliquid ignorandum, malo pauculos mores negligere, & verba pene cum hoc orbe nata: quàm ut conſumpto in iis ſęculo amœniſſimos vel ſermonis vel doctrinæ fontes omittam.

Sed ne omnes pro Catilina ſteterint, & Conſuli Tullio bellum indixerint, reperti ſunt, qui contrariis machinis Rempublicam noſtram evertant. Iis nihil purum aut ſyncerum, quod ex Cicerone non hauſerint, nulla periodus proba, quæ numeroſa verboſitate non tumeat; digni medius fidius homines, qui ſemper in Tulliano vivant. Hi ut ſunt plerumq; eruditio-

ditionis reconditæ expertes, vel lection Poëtarum, quos tamen interius nunquam gustant, auditores detinent; vel immanibus Rhetoricorum præceptis obruunt, quibus nec uti iuventus possit, nec ipse unquam Tullius magis ad usum invenit, quam ad celebritatem nominis, ac posterorum famam. Stilus plerumque in hominibus illis non gravis ac nervosus, sed vanus & inanis? nullum in verbis iudicium; nullum in oratione acumen. Æternæ figuræ altis & turgidis dictionibus nixę. Nunquam simplex oratio & verba in suum sensum eleganter fluentia, velut errarent in montibus, ab elata Metaphora in aliam saltitant. Vbique fulmini, tempestati, fluctibus inveniunt locum, Picas diceres, quibus planum vestigium Natura interdixit: ita numquam suis & æqualibus verbis loquentes ad diversa dictionum prodigia volitant, quo illos institutio, & inopis ingenii sterilitas cogit.

Quid igitur? queritis quibus præceptis imbui adolescentes velim? Nō sum tanti, ut Apollinis familia ad præscriptum meum vivat. Sed tamen si fidei meę committeretur disciplina tyronum, primum prætextatæ pueritiæ non pateret virilis noster campus: deinde delectum ingeniorum haberem, ut, quoniam non omnibus

can-

eandem vim natura insevit, quàm cuique partem studiosus impetus deligeret; ad hanc non hortarer modo propensam iuventutem, sed curiose adigerem. Pueros, inquam, non admitterem ad seria, neque misceri nucum putamina paterer cum laureis baccis. Quoniam intempestiva in ea ætate studia crescentes primùm vires, & vixdum coagulati cerebri robur solvunt, ut iuventus deinde provectior nec integram valetudinem ad literas afferat, nec vividi acumen ingenii præmaturis olim laboribus vigiliisque retusum. Nam quos ante ætatẽ viros cernimus, & scientias ad suorum mensium calculum numerantes, ii vel cito maturi occidant necesse est, vel ut in eam stultitiam, quàm infantes declinarunt, senes incurrant. Sed ut illis qui ad fidicinam designantur, iam in ipsis cunis datur plectrum, & laceratæ citharæ nondum prorsus soluta compages: ut infantibus ipsa lux non sit antiquior, quàm paternę artis rudimentum: ita nec pueris, quos parentum vota sacrario literarum destinant, iam à prima ætate chartas ac libros aufero, ea tamen cautione, ut ætatulæ tam debili consentanea discant, nec urgeantur severa magistrorum castigatione, vel ipsi sua sponte ad studia incitati noxiæ temeritati permittantur

F

tantur. Nam & alternis iocis, & omni exercitatione, quæ illos annos capit, refrænandus est nocentissimus cursus; ac omnia maxime præmiorum fuco tegenda sunt, ne initiorum acerbitas desiccata ingenia deterreat. In primis historiæ inserantur etiam dormientium manibus, & quoniam vel inanes fabulæ infantium animos capiunt, assidue imbuantur monimentis antiqui seculi; ut memoria, quę in illis est constantissima, crescentibus subinde annis pulcherrimam rerum variarum cognitionem emergenti iudicio tradat.

His elementis instructus adolescens, ut primum ingrata Romanę linguę initia evasit, statim ad amœnitatem Ciceronis traducendus est. Selecti quotidie varietatem sermonis præceptoribus reddat; stilum vix dimittat è manibus, & scribendi assiduitate rem omnium difficillimam in mitiorem cogat naturam; veluti feras cernimus sępius manu plausas saltus & nemora dediscere. Mox in omnes passim authores evagetur licentius liberum studium: nec Petronium, Livium, Sallustium, Cęsarem, Terentium, Curtium, pudeat miscuisse Ciceronianę dictioni. Tum etiam Plautus, Varro, Lucretius, & eiusmodi doctrina notabiles assumantur:

& è

& è novis hominibus ii tantum, qui hos antiquitatis principes Pallade magis propitia coluerunt. Nec difficilis est delectus. Vix quatuor hoc sęculo supra invidiam scripsere; quos adolescenti ipsa facile fama, & omnium commendatio prodet.

Sed expectatis fortasse ut Poetam instruam. Nę ego tam male de iuventute mereri nolo, ut illis sternam iter ad immane præcipitium, & notabilem multorum funere voraginem. Pauci enim hoc Parnassi iter ingressi sunt, qui ex alterutro montis vertice non deciderent, nunc in humillimos contemptus, & fœdã amentię famam. Parcite, Pierides; non vos lacesso; nec vestra iniuria tam miseri casus affligunt inconsultos. Sibi quisque debet hanc calamitatem, & dum ab Apolline arcessi credit in præsagum montem, non advertit pro deo vesanam esse libidinem, & imprudentis adolescentiæ æstum, quem intemperanter exaudit. Etenim quoniam hoc est inutile studium, & ad solam delicati animi voluptatem faciens}, non potest non explodi è doctorum cœtibus, nisi quando artificii elegantia artis vanitatem excusat. Scilicet velut extrema convivia bellariorum appositu luxuriant, & suaviora condi-

menta reparant famem absumptam, ita solidioribus scientiis saturati non capientur hoc quantum vultis divino Poetarum cibo, nisi gustum iam languentem excellens voluptas excitet. Vt non tam artem mihi mutasse videatur, quàm artis materiam, is qui è culina prodiens primus Olympica versibus extulit. Certe si quis in Parnassi verticem incolumis ascendit, non nego, quin ut meditullium terrarum obtinet, ita illustri fama cognoscatur ab omnibus gentibus humanitate aliqua politis. Sed quàm hoc rarum fuit, non dicam in una ætate aut populo, verum in omni memoria atque gente: Mihi profecto nunquam tot Poetas dabitis, quot seculis latinitas floruit. Etenim tantis difficultatibus horret hæc semita, ut faciliore studio vel Iurisprudentiam, vel Eloquentiam demereatur adolescens, quã Nympham versuum præsidem; quæ ut sit faventissima, plerumque gloriam æterna mendicitate vendit.

Verum in hac parte præceptores peccant, qui velut æquali studio utrumque campum adolescentibus proponunt, ut & insudent versibus, & solutiores periodos libero spiritu quadrent. Nimirum quoniam diversis motibus agitur animus, vel ab Eloquentia inspiratus, vel à Poesi, non

est

est possibile, tantam fieri mentis immutationem, ut statim abeat in diversos habitus, & ad voluntatis nutum dissimillimis caloribus æstuet. Nam in insaniam versuum aptanti strictę mentis aciem, deponendus est prius Orator, & cum studio exuendus habitus eloquentiæ, quem aliquot paulo ante vigiliis emeras: & rursus omittenda est Cithara ingredienti Rhetoricam, & sedandus tanto labore furor, quanto quæsitus ac expressus pręsagientem animam afflaverat. Sic in utroque assiduus transfuga, non iam procos instar Ithacæ mulieris orsa destructaque in singulos dies tela, sed fortunam tuam geniumque fraudabis. Quis maiestatem eloquentiæ tam magnifice sustinuit, quàm qui arma togę cedere iussit; quis porro ineptior Poeta, aut quis asperius syllabas in numeros coegit? Nec meliori genio ad forum usus Virgilius, quàm Tullius ad carmen, invenisset mehercule qui postremæ voluntati paruissent officiosos amicos, nisi Æneam suum non magis navibus aut castris, quàm verborum numeris includens, Romana pene ad lyram mœnia novus Amphion condidisset.

Igitur duo sunt tantum, quę Poetarum exilium à scholis, quæ effingo, deprecentur. Primum; ut animus insolentium

avidus aliquando recedat à quotidiano pastu, ac veluti in Hybla, aut vernantibus Ætnæ vallibus, mirabili flosculorum varietate fatigatos spiritus levet. Deinde, ut Poetę, qui quam rari sunt, tam magnis viguerunt ingeniis, attollant sensuum subtilitatem, & acuminibus innumeris, tanquam telorum impetu, legentem sic feriant, ut excitatus animus se sentiat.

Sed ne illos, qui primi dicendi artifices fuerunt, omittam, nolo squalere Gręciam situ barbaro; vel ad pompam subornari animum aliquot sententiarum iactatione atque fuco, qui in huius calliditate seculi, nisi rudibus ac imperitis hominibus non imponet. Sed artes illæ hominum, qui non præclarius vixere quam loquuti sunt, tum informabunt ad eloquentiam animum mille orationum flosculis, tum abundantem rerum copiam suggerent, ne sola verborum maiestate fulta oratio, tanquam destitutum nervis corpus, concidat.

Verum his querelis præceptisque fortassis erat tempus paulo supra hanc ætatem. Nunc inani spe fallo iustissimos metus, & veluti nondum fractis tabulis de literarum salute disputo. Quid autem apud vos loqui timeam, qui certe non estis Musarum hæredes?. Iam in extremis

scientiæ

ſcientiæ agunt, & cogitant de diſceſſu. Ætas iam grandior verendę illarum ſenectuti terminos ſcripſit. Etenim hoc omni ſeculo, quamvis per diverſas iniurias, floruerunt diſciplinæ, & per omnes veluti ætates actæ proceſſerunt in ultimam ſenectutem. Habent enim ſuos dies non literæ tantum, ſed & mores, & linguæ, definiuntur ſuis temporibus, & quod eſt amplius, regna ipſa & civitates non effugiunt mortalitatem. Nihil detrahendum eſt ſummorum virorum gloriæ. Quamquam plerumque in docendo peccatum ſit, tamen extiterunt hac ætate paſſim clariſſima lumina quæ omnem ſcientiarum partem exactiſſime eruerunt de miſerrima nocte. Nunc illa ingeniorum fertilitas paulatim excidit, neque ulla virgulta ſurgunt, quę decidentium truncorum maieſtatem ſuſtineant. Quis ad Themidem familiarius admittitur? cui iuniorum Sophia, cui Cæleſtis ſcientia, cui ipſa Eloquentia, cui Poeſis, ſpes ſuas demandavit? Qui literarum famam pondusque ſuſtinent, pręter pauculos ſenes, qui velut familię extremi Muſarum nomina atq; inſignia in tumulos trahent? Nihil erat, cur tam modo acriter avocarem à Poeſi iuventutem, iam ſatis humilis nihil ſpirat excelſum. Ac pręterea nec laborioſæ arti honos eſt, nec

ulli prope genti cum ulla ſcientia, ac præcipue cum Parnaſſo, convenit. Nam & callida Auſonicæ gentis crudelitas ex ſuis finibus exterminavit Apollinem, ubi ſtylus non tam rubigine maculoſus, quàm omnis veterum oratorum acerbitas. Neque Ibericæ dictionis tardum pondus, neque dura Germanorum aſperitas Muſis apud ſe locum fecit. Tentaverant etiam Sauromatas & Polonos; ſed in ipſo limine tenellulæ virgines ſecularibus nivibus inhorruerunt. Nam quid de Gallia dicam, quę optimum Poetarum vix tenui pulvere ſemiſepultum non erubeſcit; quæ inter tot ſubſtructionum minas, & vaſtiſſimas templorum moles, non magis ſuo quàm Apollini alumno rudem lapidem negat.

Cum hæc triſtiſſima voce pronunciaſſet, cœpit intueri, num aliquis in Muſarum funere lachrymas mitteret. Cumque aliquantum, longæ orationis tędio, frontes noſtræ horruiſſent, exiſtimavit tanta declamandi peritia moveri. Cæterum & ipſe, inquit, aliquando Muſis grande votum feci, ſi aſpiraſſent tendenti ad carminis gravitatem, mihique neceſſitatem attulerunt ſua benignitate exoluendi promiſſi. Nam plantarum ingenia & virtutes exorſus ſum, ſtilo, niſi me fallebant

ami-

amicorum suffragia, ut non altissimo, ita ad materiam non inepto, & aliquantum æquabili. Hic non nihil cunctatus, ut rogaretur aliquos versus expromere; cum nemo id faceret, ipse sua sponte poema in hunc modum recitavit.

GErmina, quæ late, primum surgentibus arvis,
Vndantem vestitis humum, cum pallida cælo
Cedit hyems, fessæque inspirant mollius auræ,
Vos mihi, quæ primis tellus alimenta ministret
Imbribus, unde novo lætentur iugera vere,
Dicite, quæ succis felicibus augeat annos,
Quæ fera tartareas virtus animaverit herbas.
Vos mihi naturæ penetralia pandite vestræ,
Et quo quisque modo divumque, hominumque recentes
Induerit truncos; quis origine truncus ab ipsa
Mitibus æternas repararit solibus umbras.
Sic vos humenti sic a..r.us evocet aura
Dux Amphionidum: nec vos aut Scirius urat,
Aut Nothus, & fragiles rumpant mala n..bila culmos:
Viderat æthereos late gemmantibus ignes
Collucere polis & toto sydera mundo,
Alma pa.ens tellus, tum quæ curvamina flectit
Solis iter, totum distinguens circulus annum,
Tum quæ fixa sibi posuere cubilia stellæ,
Et quæ multiplici properant, unaque recedunt
Astra via, semperque suis sibi cursibus obstant.

Ipsa sinus vacuos, & inerti squalida cultu
Brachia protendens, nudosque ad sydera vultus.
Naturam alloquitur supplex. Quid me optima, dixit,
Æternum cessare iubes, & in ocia solui?
En soror assiduis evolvere monstra laborat
Fluctibus, & tantos numerat iam Tethys alumnos,
Naiadaque, Glaucumque vehens, divosque biformes,
Ipsa, pudet, vidi liquidum per inane volucres
Defferri, & nullo desertos aere calles,
Ecce sui cælo fœtus, & nocte corusca
Tot voluisse faces, tot lumina ferre superbit,
Sola vaco. Mœstis meditantem plura querelis
Respicit, & blando vultu Natura serenat.
Tunc erat hyberno qualis sub frigore nimbus
Cogitur, & nivea candescit mole pruinæ,
Talis humus, sic illa rigens sic orbe nivali
Pendebat. gelido nonnunquam interluta Nereo
Hic primum ingentes aperit Natura recessus
Visceraque, arentesque sinus, venasque capaces
Atque illi tacitum lambendo serpere pontum
Imperat, inde aliis iterum prorumpere terris,
Iam sale mutato, ripisque mincribus actum.
Illic & toto liquidum mox aera cœlo
Ire iubet, gelidæque domus umbrante caverna.
Iam fieri fontes. purisque excurrere campis.
Vtque satis pingui maduerunt iugera limo,
Nec latebris hiat ulla sitis, tum pectore toto

Incubui

Incubuit Titan, fœcundaque lumina misit.
Protinus innumero tenues examine culmi
Prorupere solo. Pars mollibus humida ripis
Tollitur, illa iugis, hæc valles induit imas
Qualis inest cœlo facies, cum luce corusca
Pallida purpureos succendunt sydera vultus.
Primus ab Eois, gelida mox alter ab Arcto,
Vnus ab Occiduis, alter micat ignis ab Austris
Sic foeta telluris honos, nunc pectora cernit:
Nunc virides crevisse humeros, fœtuque recenti
Exultat, lateque suos miratur honores.

Hæc ego cum scripsissem, opusque universum digererem in aliquot libellos, matura pœnitentia conatum prævertit, & aliquid ultra lyram sapere iussit.

Diu erat quod mirabar Callioni patientiam durare cum molestissimo præceptore. Nam & auditores aliquot, qui paulatim accesserant ad loquentis tergum, tandem se ab infinita oratione subduxerant: cum opportune nunciatur Callioni, instructos ad limen proceres stare, quibus ipse ad Labetrum duceretur. Igitur vale dixit magistro, doctrinæ utilitatem auditorum tædio corrumpenti, iuravitque sibi nunquam suavius fuisse.

At ego, dum Callion in interiori Labetri sacrario penetrat, notavi forte duos vicinæ gentis homines inter se satis acriter

Digitized by Google

disputantes; quibus auditorem me præbui, ratus illos de Ilio nuper expugnato, aut de ingenti miraculo loqui: quod diversarum gentium studia sic à Neptuno conciliata sint, ut Iupiter ex pugnantibus cœlorum motibus conspirantem ordinem & concentus pene musicos instruxit: quodque Iuvernę lyra, ubi leopardis & leonibus convenit, augustissimum eiusdem Neptuni numen securo carmine adoravit: Erat autem inter ipsos quæstio de quercinis & faginis tabulis, utra materies esset ad quadra præstantior; neque agrestes interim avellanas dentibus ad hoc exercitatis segnius moliebantur. Sequutus deinde intrantes cœnaculum, ructibus quater afflatus, excepi prope redeuntem ientaculi cibum, & nescio quo fumo perstrictus, parum fuit ut olidi convivii conspectum sustinere non possem. Igitur ægra corpora medicamentis levari credebam: quod amplius mihi persuasit panis tam modicus illatus in mensam, ut ad uncias crederem datum, cum subito pelvis assa bubula cumulata, sic ut quatuor ferentes deprimeret, ipsam pene mensam fregit. Et ne esset Libero Vulcanoque rixandum, quis diluendis poculis invocaretur, non ea lymphæ mixtura temperabant, sed Indicę cannæ succum

Digitized by Google

infundebant in merum, & vacuata ad umbilicum pocula ſic agebant, ut ſemper grandior latage expectaret ſecundam affuſionem. Interim plaudebat Labetri familia ſtupebatque hanc veluti magnanimitatem edendi: gens plerumque magnorum non capax, & velut patria gravitate depreſſa in humilitatem cogitationum: cum tamen exurgit, nulli cedens capacitate magnæ mentis, Quoniam ingentibus vitiis magnæ virtutes parum abſunt.

Dum hæc agerentur, interim improviſo ad latus acceſſit ſuaviſſimus Percas, &, quamdiu eſt, inquit, quod te quæro; non fuit locus in hac domo, quem bis omiſerim ſcrutari. Nam ſub hoc medicaminum fumo non credebam delicatum hominem vivere poſſe. Cum quærerem quid novi contigiſſet? æquiſſimus, inquit, conditioni tuæ dominus te in vicarium ſuæ dignitatis aſſumit. Mox ut iuſſi miſſos aſſuetos ſales faceret, ipſe protractum extra cœnaculum manu prehendit: &, ſcis, inquit, quo dominus viam deſtinaverit? Certe, inquam ego, ultra terminos montium, qui feſtinatis nivibus æternitatem hyemis continuant. Tum ille, tibi vero munus, inquit, præeundi decrevit, tum ut ruſtica diverſoria genius humanitatis

tatis tuæ mitiget, tum ut municipia moneantur, ne illustri concursu tanti hominis fraudent adventum. Nam de tuis moribus tam apte ad fidem dixi, ut te nihil iam credat esse prudentius. His dictis ad Callionem perduxit, qui quam plurimis oneratum mandatis dimittit in proximam urbem iussitque ut expedito progressus itinere diversitores instruerem in nostræ humanitatis leges; cum ecce molienti mihi per compositos sedilium gradus adscensum in prægrandem equum, attulit rusticus quidam à Fibullio literas quibus urgebat ut definirem pactis nuptiis certum diem: quoniam, inquiebat, multis in eandem spem erectis præmia meæ sanitatis in securo tibi esse ardentissime volo.

Interrogavi nuncium de Fibullii valetudine, ac deinde de muliere nostra: quam cum illi descripsissem, sic ut internosceret laudatissimos vultus: bene, inquit, & illa habet, nisi quod alvi pondus excrescens, marcidi oris purpuram aliquantulum extinxit. Tum ego, cuius assueta cubili fastidiosum morbum contraxisset, interrogo. Certe, inquit rusticus, ferunt iam sextum ex Fibullio peperisse, pudicitia tamen tam notabili ut nullis pervulgaverit corpus, nisi magnis hominibus, secreto

etiam

etiam ſua furta celantibus. Non potui erumpentem impetum premere, quin animum in Fibullii pœnas elatum in epiſtolam effunderem. Itaque bis terque diſſectum pedibus in terram deprimo, illud intra me repetens, magis optabile eſſe: ut ex Libitinæ templo mihi funeris apparatus prodeat quam turpiſſima coniux, & cum iracundia prudentiam extinxiſſet, ne relato quidem verbo admiſſis frænis in provinciam meam iter cepi, quod non potuit tam funeſto exordio non luctuoſiſſimum eſſe.

Nam cum octiduum conſumpſiſſem inter gentes utcunque non barbaras, tandem confragoſis exceptus montibus, adverti feros homines cum locorum difficultate conſentire. Etenim cum errores viarum timerem, vel malitioſo ſilentio negligebant orantem, vel ipſa vocis petulantia non tam expediebant ignorantiam, quam perfidioſis ambagibus laceſſebant. Deinde in hoſpitium perductus, cum fames urgeret, quanta non vindicavit exciſam Cereris quercum, & cænulam meam diligentius curarem, rogo, inquam, amici, cur ignis non excitatur? iam nox appetit, & nondum culinæ fumus diſſipavit coeuntis aquæ gelu. Num hodie cibi in hac urbe ferias agunt?

Pro-

Provocati illi inaſſueta libertate iniquis oculis aſpexerunt, riſuque inter ſeſe excitato inconditum ſuſtulere clamorē. Tum anus fœdiſſimo ſqualore inculta proceſſit, veſtemque altius præcingens, poſtquam lippitudinem oculorum multoties manu permulſit, ad cameræ altitudinem exiguæ ſellæ aſcenſu admota eſt: ac laridum ſpiſſiſſimo veſtitum fumo, enſe qui niſi duabus manibus non rotatur, artificioſe præcidit. Prunis deinde, quas ſubinde folles excitaverant, imponit, & ut ſyncerum cibum daret, nihil ex eo vel radentis cultelli acie, vel aqua mundatrice deterſit. Non ferebat ſtomachus nondum ingeſti cibi tam deformem aſpectum. Itaque panem pene lapideum, & qui incorruptus navigaret, in manus ſumo: ac ne urgerer ad cœnam, tanquam videndæ urbis avidus, ad exterius limen conſiſto.

Hic aliud maius miſero, multoque tremendum
Obijcitur magis, atque improvida pectora turbat.

Stabat enim ad vicini oſtiolum bos, tum diffuſa cornuum proceritate, tum eximia corporis magnitudine præſtans, quam ipſe dominus in tripodem ſedens fædiſſime emulgebat, cantu etiam quodammodo triti uberis liberalitatem provocans.

Erat

Erat illius nepos, quam tam magnifice suo pridem Mausolæo aiunt Lusitaniam condidisse. Non tuli hanc virilis conditionis infamiam, & velut Basiliana lapidatio mea bene cessisset, raptim exiguam molem in spurcissimum caput misi. Sed incidit lapis in articulum bovis, qui cum tibia superiorem partem tenacitate nervi ligat; & animal œstri suspicione motum emulgentis pectus excussissimo calce pertudit, ac per totam urbem disiecta cervice decurrit: sic ut Ium credimus admoto Iunonis stimulo non reliquisse in orbe partem, quam furiosa præcipitatione non adiret. Recipiebam me timidissimis passibus in interiorem domum, cum ipsa familia iacentis hominis clamorem exaudit, concursuq; viciniæ facto unus alium, ut quisque postremus advenerat, de facinoris authore rogabant. Iamque omnibus in eam mentem versis, ut mero casu lascivientem vaccam crederent calcem in dominum reiecisse, nequissimus puer, qui me forte notaverat cum saxum emitterem, peregrinus, inquit, qui ad lilium hospitatur, mansuetum animal emisso saxo concitavit. Tum omnes impetu facto me iam in mortem intentum diripiunt. Et quanquam puerilis imbecillitas testimonio fidem tollebat, tamen apud barbaros

tanti

tanti erat externum hominem lacessere, ut etiam timerent, ne innocentia susciperet defensionem meam. Nec diu luctatus cum furentium vocibus, quia proponebantur tormenta, id facinus, nequaquam ut arbitrabar inexpiabile, confessus sum: ratus nihil severius decreturos in vulnere bovis, quam quod in Cygni cædem Britannia servat? ubi expiatur nocens tanto frumenti cumulo, quanto appensam avem condat. At illi propria voce damnatum, quoniam ad supplicii spectaculum lux iam in tenebris vergens erat angustior, in carcerem ipsa cruce deteriorem mittunt. Vbi tamen somni necessitas gravitatem malorum obruit, & lento sopore non tam solvit solicitudinem, quam ad alias curas transtulit: seu me quietum esse nulla fata volebant, sive meam contumaciam, quod in speluncam non redissem, Dione ulciscebatur, quam etiam recentissimo exemplo sævire videmus, ut qui aliorum matrimoniis moram fecerint, ipsi se intempestivo coniugio implicent: Videbatur enim mihi adstare mulier illa quæ in spelunca suo pudore impetum meum vicerat, & trucibus oculis inspectare iacentem; cumque severissimis verbis diu detonasset, tandem in hæc verba perorare: Sed ne quid dubites de Numinum

ira,

ira, illas pœnas dabis, quas ego, quæ tuo ſum ſcelere violata, non exultem magis quam horream; tu exilio, tu cruci, tu ferro deſtinatus es, tu amiciſsimorum odio flagrabis, tua denique ſupplicia nihil morabitur, niſi forte ut in pœnam diutius dures. Nec me ut beneficam aut profligati pudoris fœminam maledicas. Non enim te arceſsiſſem per Veliam, niſi amaſſem verecundiam pudoris tui, nec anus quam vidiſti me unquam maleficis immiſcuit ſacris; ſed ut ferme mos eſt nobilium puellarum, inſontibus tantum ſortibus, &, ut appellamus, albis, inſtruxit. Et tamen traduxiſti apud familiares tuos meum nomen: tu me inter veneficas, nequiſsime, tu me inter ſolutiores numeraſti.

Cum hæc dixiſſet, tanto metu cohorrui: ut ipſa membrorum trepidatio ſoporem diſcuſſerit: Et quoniam ſomnii piaculum gelida luſtrare non poteram, oculos ſaliva linii, cum nocturni horrore prodigii faſcinationis periculum expaveſcerem.

Quid interim facerem? quę me artes hoc ſpecu eximerent? Non erat culina, quæ me vimine ac cratibus velut antiquo clypeo circumtectum celatumque reciperet.

peret; non saltatrix custodia, quam per lusum fallerem: non etiam Medicus, cuius olidum medicamentum sic efferrem, ut ipse protecta fronte naribusque obductis, aliorum etiam à me vultus arcerem. Lux deinde illustrior cum nocturnæ imaginis terrorem diluisset, carceris mei fores tumultus formidabilis fregit, & intromissi satellites ipsa barba sine armis horribiles moriendi necessitatem denunciant: simulque de funesta domo erutum in vastam ac inanem aream producunt. Tum appositi custodes etiam diurna officia non omittebant. Hic reclinata ad parietem hasta centonem multiplici colore ornabat: ille muliebre cingulum corio nondum abrasis pilis bene lævo aptabat, & gemino plumbatorum clavorum ordine distinguebat: pars denique filum picis tenacitate induebant, pars calceis prope cubitalibus densissimam ferri seriem supponebãt: cum interim mihi succurrit meo clypeo, i. e. Callionis nomine, uti. Sed nullus, opinor, deorum extra cœlum suum regnat. Idipsum tumultuantes acrius incitavit, & impune proclamant, licebit uni genti apud nos esse iniuriæ? & alienam timebimus nobilitatem, qui gentilem proiecimus? nam quid apud nos ille populus regnabit, qui extra patrios fines ubi pedem
in suo

in suo ponat non habet? num temeraria iuventus atque levis, quæ ineptis clamoribus, quæ affectata tripudiorum lascivia, ubique insolentem audaciam pro vivida indole iactat, erit potior severitate nostrarum legum, & imperii maiestate?

Inter has tumultuantium voces alius subinde clamor exortus est. Nam adducebatur famosissimus latro, qui pressi lactis mensuras aliquot demerserat in profundæ cellę noctem, & capellam fœtu ac ubere notabilem in solitariæ rupis secretum abvexerat. Igitur adhuc incertus an ad laqueum, an ad ignem damnaretur, ad meum latus sese applicuit: cum ex alia parte mantilia extensissimam instruxerant mensam, & piperatus panis, vitellis artificiose mixtis, abunde allatus est, ac deinde bubula ad fumum cocta, piscisque non garo vel gutta notabilis. Sed creberrimum zinziber cum mixtura salis condiebat humiditatem aquaticæ naturæ, & ad genium regionis acuebat inexpugnabilem sitim. Tum capacissimæ amphoræ sexdecim velut in convivii præsidium constitutæ, utramque mensæ oram æquali pondere librabant. Erat dignum Bromio sacrum, quem rerum suarum auspicem venerantur, non iuvenem tantum sed qualem patris fœmina reddidit: credo

qui

Digitized by Google

quia nunquam apud illos Nymphis ac fontibus nutriciis crevit.

Cum hæc omnia mirarer, lictor cuius manus iam spectabat iugulum meum, me ad postremas dapes invitat. Ego vero cum inutilem in damnatos humanitatem sperno, video supplicii mei socium iam honoratissimo loco sedisse, ac plurimis passim ineuntibus convivium, mihi tamen in secundis servatam esse sedem. Igitur velut in Thraciam devenissem, ubi convivarum aliquis cæterorum risum suo suspendio excitat, ad mensam moriturus accessi, longoque defixus obtutu illud tandem mecum cogitare cœpi, si præteritę noctis somnium non imprudens casus, sed vel iratæ mulieris sortes, vel præsagientis animi divina vis obtulisset, non posse tam celeri fato mea exire supplicia. Vbi enim exilium, ubi amicorum odia, ubi minæ omnes, quæ vix posint tanto tempore recitari, quanto ad destinatam hodie mortem satis esset?

His argumentis, & quodammodo spe futurorum suppliciorum refectus, ac præterea quod nebulosus horror, qui plerumque morituros terret, animum non obtenebrabat, concipiebam secretissima vota, & ab irata fortuna provocabam. At vero pænæ meę miserrimus comes, qui My-

cerini

cerini æmulus vitam in mortis decretæ ſolatium oblectabat, cum iam duodecies propinantibus mirabili fortitudine reſpondiſſet, tandem querelis, mox fletibus proſequebatur ſuam calamitatem,& alternis admittebat miſerantium voces. Cumque identidem profuſo fletu repeteret, id ſe unum mirari, quod recentis triumphi memoria non obſtitiſſet ſeveritati iudicantum, auſus ſum ab eo petere qui mihi proximus conſederat, quo ille prælio triumphare meruiſſet? nuper, inquit; cum aliis miſſus, qui renovarent clariſſimum fœdus, certantibus de bibendi peritia populis, ipſe tres congios præter omnes exhauſit; cottabeque accepto illuſtrem familiam ditavit. Iuvit me quod tam funeſto loco eram: alioqui riſum nunquam tenuiſſem in tam elegantis certaminis memoria, & ulciſcenda ſeverius culpa obligaſſem ignorantem animum, quam ſi bovem iterum ad inſaniam provocaſſem.

Iam erat in extremo convivium, cum iterum ad intempeſtiva pocula provocati, tandem ad magiſtratum ducimur, qui parum, ut in re proviſa, moratus, utrumque ad laqueum damnat; converſuſque ad participem meæ ſortis, tu, inquit, ſolis expiabile flammis nefas admiſeras:

Se-

Sed quoniam crux huic misero fuit erigenda, malui utrumque brevi compendio puniri, quam in totum diem tenere lictores. Tum iniecta manibus vincula; collo etiam circundati funes, & utrique sacrorum minister datus, qui æternitatis admoneret. Si mihi creditis, non gravius dolebam quam vel Pedonis ludibrio fatigatus, vel iniquo Basilianorum iudicio pressus. Non enim lætitiam haurimus aut mærorem ad successus vel miseriæ modum, sed angustiæ pectoris nostri sæpe minoribus malis sic implentur; ut ad sævissima fortunæ tela graviorem sensum non admittant. Eram etiam, nisi me fallo, vultu gravi, neque malis deiecto, cum saltem in extremis constantię laudem quęrerem.

Assyrius veluti redivivo funere Phœnix
Hæres ipse sui, cum iam natalia busta
Conglomerans carpit postremo nubila cursu,
Magnanimæ stipantur aves, Regemq; verendũ
Sollicitæ observant. & fati in limine credunt
Altius ire sibi. Collo iam pulchrius aurum,
Ex mox arsuris stat maior gratia pennis.

Interim ad infaustam arborem celeberrimo conventu producti, & infamibus appliciti scalis, reputabamus proximæ mortis horrorem, cum tacitis mecum vo-

tis

ic loquerer: O si istæ minę sanctissi-
.m Neptuni iram imitentur, quem o-
:io supra triumphum delectat? qui &
titiæ dedit capitales scenas erigi, & eas
:ruentas esse suæ naturæ concessit. Tum
tores gentilem primo suum supplicio
movent, & in tantam altitudinem pro-
ctum, ut vertice tangeret fastigium cru-
, hic depulsis humeris, ille pedibus ex-
ı scalas protractis, in liberiorem aerem
ıdunt. Nec alio modo maturabant in-
:itum, sed ipsa corporis gravitas lentissi-
am mortem ægre moliebatur.
Mihi deinde cum iniicerent manus, vox
atim familiaris, illius nempe gentis, apud
ıam servieram, aures perculit, & spe ad
xilium erecta, nescio quomodo blandi-
est meis malis, ut suggereret Callionis
omesticos advenisse. Erat autem Fibul-
ıs, mihi tum ob dissectam epistolam in-
nsissimus, qui præcipitabat etiam in Ita-
am iter, ac tum immani detentus specta-
ılo interrogabat, quod nos facinus in
ucem efferret, cum agnovit confusos
istitia vultus, & veluti improviso telo
onfossus exclamavit; ergo sceleri tuo tan-
ım fortuna pepercit, ergo tam propitios
ıvenit perfidia divos, ut meis subtrahere-
ır manibus scelestissimum caput, nec à te
ædissimi contemptus pœnas reposcerem,

tam grandi iniuria provocatus; Nunc etiam, sceleratum mancipium, fastidii insolentia durat, & servile ingenium ne beneficiis quidem & donis tractabile? Obstupuerant omnes ad inexspectatissimos questus, cumque facinus à me commissum quærerent, ac vel inani lascivia servili profudisse peculium, vel libertum procurationis tabulas malitiose corrupisse clamarent, ego interim lictores orabam, ut me matura morte subducerent tot casibus, veluti per diversos alveos inundantibus miserrimum caput. Sed mansueta benignitas timet in barbaris pectoribus inveniri: meque ad laqueum festinare dicebant, quoniam eluenda videbam flammis crimina, quibus me onerabat advectus mirabili deorum consilio hospes. Non sum primus, cui salutis exordium sævitia calamitatis attulit. Nam altercantibus universis, dum me alii censent ad tormenta servandum, alii dare integritatem sententiæ nullo prætextu libandam, meus interim genius Callionem attulit, qui præmisso ad tumultuantem cœtum Percante postquam periculi mei gravitatem audiit dolore ac iracundia ferox, admisso equo in mediam turbam invectus est. Et quoniam viles erant, & inculti, cogitabat severe agere, ac orationi authoritatem p

audaciam facere. Sed reputato dedecore, si exitum conatus non haberet, suppressit erumpentem impetum, &, peto inquit, ne sanctissimum fœdus in vilis persona mancipii cadat. Quæ ista vis, cives optimi? Quo abiit ingenerata his terris benignitas? Neque innocentem esse quem damnavistis, prædico. Absit iudiciis vestris detraham integritatis famam. At certe reservare potuistis famuli pœnam in adventum domini iam stantis ad mœnia vestra.

Tum oravit, ut dilato supplicio una ad Magistratum irent. Nec Fibullium interim adverterat, præcipitantis negotii caligine cæcus, aut salutationis blanditia superbiam ferocis animi nulla dedecora præ contemptu æstimantis permulserat. At Dictator postquam diurna publici officii munera impleverat, ad domesticas statim curas traduxerat impigrum corpus. Igitur diutius in limine cunctatus Callion, tandem assiduis pulsibus lassavit audientem, qui uxore iussa aperire urgentibus, ipse non segnius iuvenco ex scalis appenso detrahebat viscerum molem; cruentis adhuc manibus quibus paulo ante illius iugulum resolverat. Sed ut insuetum intrantium splen-

dorem advertit, cultellum in reseratos inserit dentes, manusque in præcinctam pellem tergens, nocturnum capitis tegmen extremis aliquantulum digitis movit: Ac ut Callion per Principis sui reverentiam, per eorum manes oravit qui primi fœdus iniverant, ut iuventuti meæ parceret, ne in crucem mitteret temeritatem, risu potius aut datis ad numerum verbis dignam, cum metueret Dictator, ne male purgata sanies iuvencum corrumperet, bene est, inquit; agat authoritati tuæ gratias, ac illud meminerit, non potuisse nos salutem dare, nisi mori meruisset. Procidi ego ad pedes, & cum Dictatorem, ac deinde dominum adorassem, excessi eadem lætitia ab ædibus, qua Theseus Plutonis exutus vinculis primum solem aspexit.

At Fibullius, ut accepta iniuria ferox, tum quod fraudabatur spe nostri supplicii, tum quod salutationis officium Callionem neglexisse credebat, concoquebat dolorem mutum, & in vindictam erectum, cum ex improviso Callion advertit hominem, & in amplexum decurrens, O mi, inquit, Fibulli, quis Deus ex voto hunc suavissimum occursum obtulit, & barbaræ feritatem regionis humanitate amicitiæ nostræ lenivit? Cum tanta verborum blanditia extorsisset ab irato ut orationem non severam,

veram, ita parum priscæ benevolentiæ memorem, uterque in diversa hospitia pervolat, curatisque illa nocte corporibus, ut incommodę ædiculæ ferebant, prima luce Fibullius ad Callionem adhuc thoro inhęrentem intravit, & blandissimo vultu salvere mulierculam iussit, quę frigoris metu strata servaret. Arrisit ad hunc salem Callion, & Fibullium ad sedem pulvinis oneratam invitabat, cum ille secretissimo murmure aliquid in aurem Callioni dixit. Et quoniam gestus erat supplicantis, deprecari credebamus pridianam severitatem. Erat autem, ut postea intelleximus, modesta excusatio ad certamen singulare provocantis. Neque, inquit, ullus est, cui plura quàm tibi debere confitear, aut amicitiam tuam ullo magis tempore colui. Sed scis, te illo seculo vivere, ubi minima infamiæ suspicio paternam charitatem vincat. Non possum integra fama hesterni contemptus imaginem pati, quod nec verbo excusasti, cum tantopere meis votis obstares, & Euphormioni salus me invito data est: quod utinam in contumeliam utriusque familiæ non vertisset.

Non defuit Callioni apertissimus ad excusandum campus, sed timiditatis opinionem facere noluit, tanquam invasores nocturni, qui ad maiorem vim fœde pla-

norum imaginem sumunt. Itaque bene sensisse Fibullium affirmat, ac ne impetum molesta sedulitate domestici turbent, suffurandam eorum oculis generositatem tam inexspectati conatus. Igitur omnes in diversam curam intendere animos iussit, ac præcipue ientaculi munus officiosissimis mandat, dum, inquit, in proximum hortum Fibullium abduco, libertate aeris positurus fastidium cibi. Tum vestem quàm mox abiiceret, parum composuit, gladioque veluti pro more sumpto, pervadit in hortum. Nec omisere huic amentiæ familiares nugas. Iunxere strictis àmplexibus pectora quæ mox confoderent, & inanem veniæ fucum crudeli piaculò præmiserunt; scrutatique patentes ferro sinus, mox quisque suam, quisque alienam aciem intuebatur. Sed facinus differente fortuna avertere bis elusos ictus, semel breviore sica, iterum obliqua fuga pectoris in latus aversi: tandem Callion, ut ira iustior obfirmaverat manum, adversum violentius ensem repulit, gladiumque in crus inimicum altius imprimens, firmitatem subcidit vestigii. Ille corpus ægrum in terram deducens non omiserat ensem, sed animo supra vires forti Callionem iterum vocabat in pugnam, & ferrum debili manu rotans fortunæ iniquioris impe-

nperium negabat admittere. Contra ictor, ne fortitudinem suam in odium ocaret, negabat se adiuturum urgenia Fibullium fata; clementiamque fo-rebat nulla ignaviæ suspicione damnaam.

Igitur postquam Fibullium exoravit, ne vinci ulterius vellet, reducit in domum, ac mirantibus nobis infirmitaem cruris, in culcitram dextra ad scrupulum parcente reponit. Deinde valuis diligentius munitis redeunt in gratiam, crebris amplexibus eiurantes memoriam certaminis. Nihil eo fœdere integrius, i hoc alia victima quam meo capite sanxissent. Nam dum amabili colloquio periculi causas repetunt, nec de se amplius, sed de fortuna queruntur: quid autem, inquit, Callion, in te miser Euphormio peccaverat, quem etiam tuis olim literis mihi chariorem esse volebas? Hic Fibullius, ut acerbitatem vulneris meo veluti fato leniret, docet à me oblatum remedium, quod, inquit, morbi mei atrocitatem, ne quid mentiar, distulit. Tuum autem, quod tantopere commendaveras, ultro irrisit nequissimus servus, neque à te prius literas tradidit, quam suæ perfidiæ meam valetudinem

Digitized by Google

permisissem. Cumque aliquantulum levata mali violentia inducias mecum faceret, hanc epistolam, quam tibi à me reddidit (fateor) ut subscriberem, ingenti sanitatis promisso compulit. Quid audaciæ verba referam; quid subtiles sceleris artes talentumque velut coemendis medicamentis emunctum; Miraris igitur me illius pœna gavisum, à quo fœdissime delusus sum, sic iam ut me credulitatis meæ pudeat; Nam redeuntibus subinde tormentis, graviori metu pendeo, ne infelix laterum fertilitas longe funestissimos partus creet.

Videbam diligentiori cura per rimam ostii colloquentium frontes. Cumque formidolosa mihi esset reconciliatio tam familiaris, diffusa temere familia stabam solus ad valuas, & alternas aures laxis opponens compagibus, tum etiam interdum oculorum iudicio metiebar salutẽ meam; gnarus furiosa magnatum odia illorum sanguine placari, qui controversias seu forte seu malitia incenderunt. Veluti arborum fissuræ, quas icta sonanti distendit agricola, non nisi fracto aut expulso cuneo redeunt. Tum Callion, ut obtutum in terram defixit, trucique vultu minax immanissimi in me odii acerbitatem concepit, percunctabatur de Percante, an illi

quoque

quoque consilium meum placuisset. Sed non erat Fibullio animus, gratuita iniuria in se Percantem concitare, tum ut illo teste meam maturaret perniciem, tum ne sales aperiret quibus ipse accusator in Callionem luserat.

O Di, si vestras tangunt mortalia curas,
Di, quibus imperium cœli, qui nigra tenetis
Tartara, & undosi queis sæva potentia ponti,
Aspicite hæc, tuque O victor, quicunq; deorum es,
Cui labor infelix, & noxia munera surgunt,
Res turbare hominum, non hæc tibi mole severa
Tempestatis opus. Iacuißem vulnere parvo,
Semi animis parvo cecidisset vulnere cervix.
Heu pietas? annon ignota occumbere dextra
Infelix potui, tantosque evadere luctus
Nec saltem cecidisse nocens? proh impia fata,
Crudelesque deos, Illum illum reddite campum,
Reddite, funereasque cruces, & vincula collo.
Hæc tantum mihi morte salus. Sat funera vivus
Excepi, atque uno repetitas corpore mortes.

Etenim Callion furore sævissimo ardens ad ostium procurrit, ac Euphormionem Percantemque turbata voce appellans, non tam cędis metum, quam desiderium attulit. Sed cum intrassemus in thalamum, statim Percantem à me Fibullius seduxit, arcessitumq; ad colloquium,

Digitized by Google

dum in me atrocissimis verbis Callio: desævit, pestilenti imbuit fraude. Sic u in illa tempestate nonnunquam animu procellis excelsior consideraret versatilem hominum mentem, à virtute & amicitia charitate tam facile in perfidiam ac scelu degenerantem. Nam urgebat etiam ultra imperium domini paulo ante fidelissimus comes: quoniam eiusdem particeps culpæ sic amoliebatur omnem criminis suspicionem.

Tum iussus accipere plagas sexaginta, ac præterea serviles in fronte literas, quas adhuc omiserat qualiscunque domini clementia, Percanti tanquam acerbissimo vindici trador; cum hæc mecum cogitare cœpi, tolerabilem Percantis esse larvam, qua dominum palam demereri studuisset. Iam ut secreto licuerit amicitiæ sacramentum servare, haud dubie pietate ac misericordia meriturum, ut dissimulationis offendiculum ex animo delerem. Sed ille nequaquam mitigatus domini absentia, tam immaniter supplicem contempsit, ut inciperem oculorum fidei timere, & notissimæ frontis vestigia perscrutari. Charissimi sodalis tergum mille verberibus distinguebat, etiam ultra imperatæ numerum pænæ: Et literis deinde crudeliter inustis, non altissimam modo consumpsit

fron-

contem, sed indicium servitutis pene ad culos ipsos deduxit.

Igitur iam Pedo, iam cæteri notæ nequitiæ servi, conceptam in me iram in misericordiam verterant. Ac præcipue Percantis superbia excitabat invidos animos, qui præmio suæ proditionis potens non libertatem modo, sed vicarium in nos imperium erat adeptus; docebatque nullos ulterius dominari, quam quos ad serviendum Natura creavit. Videbam conciliabula conspirantis familiæ, & aspernantis secundum hoc servitutis miserrimæ iugum; poteramque fortassis adiuvare mussantes, ni timuissem pœnas consilii solus dare, quod mihi soli non quæsissem. Ac præterea legeram Epitaphium Sibronii Consulis, quod in quodam libello in hæc verba conceptum est. *Depositum Sibronij Consulis, qui Lutentium bono acerrimam conseraverat mentem, domi forisque clarissimus, omnium in iuvanda patria princeps. Quem amplissimis in Remp. meritis clarum populus interfecit, ne dissimilem exitum sortiretur priscis Rerumpublicarum patribus, quorum semper exemplo uixerat.*

Tutius ergo ratus Percantis gratiam machinis omnibus adoriri, illo curas omnes intenderam, ne quod officii genus

omitterem. Sed iam noſter Athenior philoſophiam proiecerat, & in hæc viti: ut primum potuit lapſus, quæ quondam in aliis tam ſeverus cenſor notaverat, aſpernabatur affectatum obſequium, totius familię adulationibus laſſus. Et prætere a ſi me humanius appellaſſet, timebat, ne homines meminiſſent communis noſtræ ſortis.

Mihi tamen aliquantum profuit tam inexpectata faſtidii atrocitas, & documento fuit, quam multis cautionibus intima familiaritas ineunda ſit cum ignoto. Etenim quam excellens eſt veræ conſenſus amicitiæ, tam eſt difficilis atque rara connexio animorum, ita divina atque præſtans. Nam ut radii horarum indices, quot rotis ponderibus aguntur in deſtinatos curſus, tot aberrantibus inſtrumentis mendaci monſtratione fallunt: Ita ſi ex infinitis rebus, quæ ſynceram charitatem componunt, aliqua ſe conditio ſubtraxerit, laudata amicitiæ forma degenerabit in turpiſſimum monſtrum. Primum amplisſima virtus non ubique ſui capaces animos invenit; & magnas deinde mentes plerumque occupant eiuſmodi vitia, quibus nullum eſt cum hac diva commercium. Igitur cum maximam mortalium partem (fas ſit eloqui) aut parum ſupi

pecu

pecudes, aut certe infra magnitudinem quam requirimus, fata posuerint; ac deinde ratum sit magnis hominibus, ut similem alterius indolem, quam ament, nanciscantur, plura sunt ad amicitiæ aram donaria nuncupantium vota, quàm exsolventium. Illud autem in amicitia præcipua religione custodiendum est: ut quemcunque exitum habuerint amici negotia, eundem tuis esse statuas. Ne illi obsignata arca, ne clausa mens, ne corpus ad laborem tardum elangueat, ut mutuo solatio (qui maximus est amicitiæ fructus) peniriores audeas curas in fidos sinus effundere. Vt iocari, & animum lętius diffundere, irasci etiam interdum possis, & exerentes sese impetus non celare: quoniam neminem suis vitiis carere Natura voluit.

His necessitatibus, quibus finem nulla lex præscripsit, positurus charissimam libertatem, diu ante videndum est, cui te navi credas. Num in eam pervadere pœnitentia possit, ut, quam felicitatis sedem duxeras, ea te molestissimo carcere teneat. Quanquam illa spes puerorum deponenda est, quibus nihil promptum est aggredi, nisi iucunditatem assiduam stulta mens fingit. Asperi sæpe casus incurrunt in amicitiam, & tam affligere potest ruina sodalium, quam felicitas mulcere. Itaque

na

nec amicitia turpibus niti fundamentis potest, ut lucri cupiditas induat præstantissimos vultus; nec impetui, cui nescio quod inveniam nomen, extemplo parendum est, qui nos sæpe nullo rationis auspicio ad amandum impellit. Alioqui sera pœnitentia reflectet in tergum stultissimam cervicem, ut saltem oculis repetat portum, quem egressa est; & cessantibus illis motibus, qui velut melle conditi ad amandi suavitatem egerant, destituetur præcipuis solatiis amicitia, & in illa morabitur esca, cuius nausea assidue fastidientem stomachum premet.

Cæterum quibus opes charitate potiores sunt, ii sese ultro excluserunt ab amicitiæ limine, & quanquam dissimilimo vitio, ii quorum luxuries nullo patrimonio impletur. Præterea qui linguæ modum nesciunt, aut qui vana facilique indole, diversis occupati amicitiis, & futili initio amorem ordiuntur, & ineptè deponunt. Nam in eorum animis ita trudit pridianam familiaritatem enascens hodie affectus, ut qui iamiam exuberantem pluviam alius imber obruit. Duorum aut trium conspirans benevolentia illam felicitatem componet quam Dionysius auro gravis, & ægre sustinens potentię suæ molem, non invenit. Nam si pluribus potesta-

emi animi facis, sacrilego furto detrahendum est prioribus tempus, & affectus quem in novos impendas. Præterea conditionum disparitas sæpe nascentem in cunis amicitiam iugulat. Quoniam ut diuturnus non est amor, qui sola iurgandi ac feriendi licentia (velut æqualitatis indiciis) constat; ita familiaritate alitur, & quodammodo mutuos sales, velut ad quotidianum pastum quærit.

Sed & funestissimo didici experimento, amantium vota in hoc esse arctanda; ne nimium sodales evehi cupiant. Quamdiu Percas meam parum sortem excessit, tamdiu hæsit charitatis constantia. Deinde ut in altum evectus cœpit despicere humilitatem meam, sic egit, ut non hominem, sed divitias peccasse arbitrer.

Dum hæc diligentius pensabam, & quærebam à sapientia auxilium, intravit domum nostram mulier, ut videbatur, nobilis, magnoque comitatu tenuissimæ vestis modestiam excusans. Nulla erant circa collum vincula, quę morarentur transeuntium mentem. Non stalagmium erat, non spinther, non spathalion, non purpura aureis clavis fulgens. Notabiles erant bullæ varia magnitudine distinctæ

ſtinctæ, quibus onuſtum cingulum non nihil deflexerat. Illa ut ad Fibullium ex vulnere ægrum admiſſa eſt, & notiſſimam frontem eruit defluentibus velis, hominem admiratione prope ad ſtuporem deduxit. Erat enim Lapicia, Fibullii ex Vocula fratre neptis, mulier genere ac divitiis, ſed prçcipue fama præſtans, quæ adhuc adoleſcens, cum illi iuvenem maritum morbus abſtuliſſet, iterum nubere ſeu conſtans ſeu pertinax abnuebat. Inſiluit Callion in cervicem, longa neceſſitudine familiaris, & rogo, inquit, domina, quæ te in has terras fortuna deduxit? amœnitas, puto, regionis, & ſuavior populi cultus. Aut ſi hçc non ſunt, numquid te tua venatrix cœlebs Diana compulit in hos montes, & nemora, pene qualia circa Stygem pinguntur? Tum illa, ut ſe templum religionis miræ, quod ultra Alpium clauſtra colitur, inviſiſſe docuit, quod bis ab hoſtibus petitum, bis divino volatu eluſerit furentium manus, cœpit rogare quod vulnus Fibullium afflixiſſet. Vtque per ambages intellexit pugnę dementiam, tanquam ſola peccare neſciret, mille geſtibus averſata eſt improbiſſimum ſcelus. Ridebam ego pietatis ſuperbiam, cum illa homines arceſſiri iuſſit, quos habuerat viæ comites, ac ſeverioris diſciplinę magiſtros,

giſtros, quorum certe tumulis, ſi morientur, ſaltem exemplo Metelli, corvum debebit.

Horum unus, quoniam Bonę ſortis ac ominis erat, intrepido vultu pręceſſit. Alter ſemicandida veſte, nec avare manicata, ſequebatur. Qui ut intraverunt thalamum, ea ſalutatione, quæ profeſſionem proderet ſtudioſorum, pene riſum expreſſere ſpectantibus. Ac deinde magna volubilitate ſermonis, omnes ſibi vices tradidere loquendi. Non Callioni, non Fibullo, non ipſi Lapiciæ permiſſa vox: ſed illi, velut theatrum aſcendiſſent, aut ineptiæ ſuſpicionem per audaciam loquendi tollerent, varia Sanctorum dicta factaque nimis oppido tenaci memoria recenſebant. Quamquam, niſi fallebar, ita appoſite, ut ſæpius Cadmus, quam Harmonia canere videretur. Ac dum modo in ſcientias ludunt humani iudices recti, modo coniugium frigidiſſimo ſale proſcribunt, paulatim ad diſſerendum lapſi tam acriter cœperunt contendere, ut res meo iudicio ad manus pugnamque ſpectaret. Vix reſtabant ſedilia lacertis pulſantibus, & ipſæ manus vehementius productæ aerem pene in ſibilum cogebant. Cohoruere omnes ad divini ſtrepitus miraculum, & nobis, quotquot Romani ſermo-

nis expertes non eramus; audiendi curiositas altissimum silentium indixit. Sed ill quæ confusa & indigesta mente concep rant, tanta intelligendi difficultate funde bant, ut non modo non Latine, sed ne humane loqui crederem. Iam non inte se ipsi, iam se quisque non intelligebat cum uterque vinci arbitrio spectantium nollet, & in hoc victoriam poneret, si prior non destitisset loqui. Igitur horas pene quatuor præliantium æstus absumsit, cum id unum quærerent, *num ad syllogismum sit necessaria conclusio.* Cumque cresceret difficultas per obscurissimę disputationis noctem, tandem erupit ille qui semicandidam vestem pene sudanti fumo fucaverat, & consumptis subtilitatibus provocavit ad iniurias; ut qui attrito ense fractove destitutus gladiator, ad luctam, velut ad compendium pugnę, æmulum strictis amplexibus cogit. Tu vero, inquit, ineptissime, mihi etiam controversiam moves tanquam in meo regno non essem, id est, tanquam alius id, de quo agimus, aut laboriosius quæsivisset, aut felicius invenisset? Testes sanctissimæ domus nostræ parietes, qui toties ad laterum meorum vires obstupuerunt; dum non minus menses 4. adolescentes nostros declamando & scribendo exerceo, ne hac

semel

emel quæstione ut oportuit excussa, quid le ea amplius à quoquam discere possent. Vix ducentis horis legas, quę in hanc nateriam ex pluribus authorum millibus olita brevitate decerpsi. Neque est aliud, juod te iam in disputationem trahat; nisi juod ut testes in nostram dicaces famiiam, id demum existimatis ad gloriam vestram facere, si aliquid ex nostris moribus doctrinaque carpetis. Vos, quod intiquitatis austeritate nostra paulatim vivendi consuetudo deflexerit, quod opuentior cultus, quàm quem authores dictaverint nostri, privata nonnunquam cubilia instruit; quod in necessarios quisque sumptus pecuniam, quod in hyemem vestes, in exercitationem libros, extra cæterorum communionem prospicit, ingentibus monstris effertis, totamque proscribitis domum. Si ex æmulatione, indignor. Si ex vero dolore, misereor mehius fidius stuporis vestri, quos plus aliena mala cruciant, quàm quæ vestra præcordia fœdissima tabe consumunt. Verum est enim deterius, fruticum instar omni vento permittere fragilitatem suam; an pertinaci ad obsistendum trunco concitarę flaminum superbiam, quæ radicem vim concitati aeris despicientem evertant? Nos ut prisci seculi

ratio tulit, selegimus abhorrentem ab e
quæ iam in usu est vitam. Mutatio
deinde temporum facta, & vertentib
omnium cum ætate ac seculo moribus
non abnuimus his tempestatibus agi, d
versisque præceptis familiam imbuere, u
ramis ac frondibus sese ad fortunæ nutum
torquentibus, clementior ventus, & ipsi
victoria facilis, radicibus parcat. Vos au
tem imaginem antiquitatis scrupulosissi
me conservantes, quæ non, dii boni, lu-
dibria, qui non meliorum mentium sales
& ioci consequuntur? Quid prima scho-
lam vestram ineuntium pugna; cum so-
lus tyro apud rudem ignarumque satelli-
tem destinato claustro declamat, & ali-
quot sententiolis solitariam domum affa-
tus, sibi auditor, sibi testis, sibi iudex, in-
terdum etiam petulantissimus irrisor ex-
istit? Huic rei non invenio nomen, si
non est indigna affectatæ antiquitatis va-
nitas, vel stulta religio, excindere horren-
tium, quod iam ipsi authores tollerent, si
eorum manes consuleretis. Quid deinde
convivalis inter vos laudatio? quid à no-
bis sumptus extorti, quos egenos non esse
damnatis? quid ille vester ductor non nisi
quaternis in diem epulis satur? quid eius-
dem vespertina cum tyronibus repetitio,
cui statim epulæ, veluti mercede con-
stituta

ituta ſuccedunt?
Iam vero de pietate veſtra nihil diſputo; iodo illam ſcrutari omiſeris partem in obis. Alioqui non qua latebræ celante xcutiam, aut in re dubia quæram facino- s ſuſpicionem. Quæ vulgo, quæ palam 1 famam veſtram tela iaciuntur, aſſu- 1am. Ambitus, ac periurii crimen. In- :emuit Callion tam inexpectato com- 1otus iudicio. Iam Fibullius, iam Lapi- ia, velut ad miraculum, vocem non in- eniebant; ac ipſe præcipue vates, cuius omus tam fœda ſpargebatur infamia, ad ıſaniam rabiemque properabat; cum al- :r, utinam, inquit, tantam ad peccandum erecundiam attuliſſes, quantum ad excu- ıtionem audaciæ. Non magnifico per rbem equo delatus potentiorum foribus)ties aſſediſſes. Non interdiu amicos ac)cios, noctu animum ad fraudem & in- ıriam acuiſſes, ut illis ad veſtrum ordi- em aſcendentibus, qui quadrienni rudi- 1ento meruiſſent, is princeps non eſſet, uem & eruditionis ſuffragium, & populi xpectatio in hunc locum manu duce- ant. Et ſolennibus tamen verbis promi- ſtis, nec ambitu nec favore paſſuros cor- umpi iudicia veſtra, ut cuiquam ad hunc ıonorem aditus, niſi à virtutis ac meriti emplo, pateſcat.

Vide-

Digitized by Google

Videbatur nobis omnibus ipsum fac-
nus suo nomine lenius, & quos atrocit.
vocabuli ad horrorem egerat, exiguæ r
momentum rapiebat in risus. Cum acri
institit declamator, Eruditionis vero, in
quit, certamen non ineo; quoniam vinc
vobis esset honestius, quàm nostræ fam
liæ certavisse. Ridete barbariem se
monis inculti, quę in maiorum nostro
rum libris nihil simplicibus animis inhæ
sisse fuci demonstrat. Certe vos sinceran
doctrinam è nostris hauritis fontibus: vo
scientiam veluti è sancta rusticitate avoca-
tis, ac figmentis orationum pictam iam
id primum docetis fallere, quod se pro
vestra gerat. Tum alter, ut omnem au-
diendi patientiam consumpserat, O mi
inquit, homo, collige paululum redeun
tem animum, ut cæca maledicendi licen-
tia, si desit quod in externos iactetis, et
iam discat, quid in vobis damnare possi
tis. Eruditionem à vestris aliquam acce
pisse non pudebit confiteri, si vos in so
lam barbariei hæreditatem admissos in
genua professione firmatis. Sed agam le
nius, & refutandi modestia tuam conv
tiandi libertatem opprimam. Vitam, ex
istimationem, instituta, non perstringam
Illud unum interrogo, cur legibus vestr
varia interpretatione distractis, ut hi nc

mer

men, illi veſtem, plerique ceremonias ad diſcrimen induxerint, nondum reperti ſint qui Latium vetent pronunciatione barbara violari, nondum qui indicere Tullio bellum? Quanquam quid fruſtra in arcana veſtra intueor, vobis omnibus ſolitariis æſtimationibus cuncta reputare conſuetis: unde tuta cubiliorum ſecreta, unde horribilis in iuniores ſanctio, ne improviſi in ſeniorum ſedes irrumpant.

Cum alia his ſimilia, vel etiam frigidiora pararet, venit ab Archoropo nuncius, & diremit ſteriliſſimam litem. Qui ut audiverat in Italiam properare Fibullium, ultorem iniuriæ quam minus bonis temporibus acceperat, cum ipſe Achoropus domeſticis implicato negotiis inſultaſſet, direptis aliquot ſarcinis, cum curribus, quibus ipſæ vehebantur, primo nuncium occurrere iuſſerat, ipſe deinde quam maximis ſequebatur itineribus, nulla damna præ Fibullii odio æſtimans. Igitur poſtridie, quàm attulerat nuncius literas, Achoropus advenit, tam magnifico cultu, ut illum vix animo, nedum oculis capere poſſem. Auri argentique omni fide copia maior, equorum nobiliſſimi greges, ingens ſervorum numerus, & omnia velut ad pompam faſtumque

ſub-

ſubornata. Tum ad deprecationem ver-ſus, ut ſibi Fibullius ſatis fieri ſineret, ideo exorare non poterat, quod inanis pompa ordo in ſupplice pro contumacia reputabatur: & hæc ſecum Fibullius longa cogitatione penſabat, quid hic tantæ numerus familiæ? Quid ſumptus in luxuriam vergens? Num aſſimulatione vaniſſima ſupra ſe magnos effingit? Num mei raritatem miniſterii ſpernit; & ſibi admirationem quęrere, & meorum fidem corrumpere hac arte quæſivit? Auxit hanc in Fibullio ſuſpicionem ambitioſa in nos Archoropi liberalitas, & pene ipſis accipientibus gravis. Nam ut illuxit dies alia, neſcio quot ex Fibullii & Callionis domo ſalutatum introivimus, & Achoropi ſomnum exultantibus tympanis, tubiſque perfregimus: qui diſpenſatore qua nos cum ſportula dimitteret interrogante, tantam effundi pecuniam iuſſit, quantam non caperet aviditas noſtra. Nec humilius quàm erat loquutus expediri munus iuſſit. Quippe productus eſt ſaccus ingens, numis argenteis plenus; permiſſuſq; diripientibus nobis, nunc onerantes ſinum, nunc deprimentes laciniam veſtis, tandem gratiſſima fœcunditate laſſavit. Nihil unquam eo munere plenius. Nam ſumendi cupiditatem muneris amplitudo exhauſerat.

Ego

Ego præcipue, iam spe animum in diversas curas intendente, ad solam onusti corporis debilitatem argenti pondus æstimans, ab Archoropi beato limine postremus excessi, sociisque nunc pondere, nunc gaudio æstuantibus, facinus ingens ausus ad vendentem fucos intravi, & mutatis modico pretio vultibus, factoque mihi Gelonis nomine, à miserabili servitio fugere cœpi. Ac cum dies aliquot locorum ignarus aberrassem, tandem in eam regionem veni: ubi sævum & insanum mare coniuges consultissimos habet. Hi privignam iam olim Venerem admirati, se suamque Cyprum barbaro permisisse imperio, matronarum pectora nudant, & illius sacra operosius colunt, ut eximii lepores deam ad reditum invitent. Nec iam Verona longe aberam, cum cuidam Apulo ex Gallia redeunti coniungor. Ille se Cæsarem vocari dicebat: cui ego, utpote & itinerum docto, & in Vrbem aliquam tendenti quam ego studiosissime perquirebam, persuasit fœdus faceremus, neutrum à socio nisi perfecto demum itinere recessurum. Quod cum plusquã militari sacramento firmassemus, Veronam pervenimus incipiente primum nocte & ad Antonium Cæsaris familiarem divertimus. In ea primum cœna lactucis, na-

ſturtio, columbiſque lectiſſimis excepit,
ne, ſi ſolitarii dormiremus, nocturna pro
digia mentem diducerent, gratiſſima be
nignitate providit. At vero qui ſequeba
tur dies, iam non vulgari menſa, ſed epu
lo pene cultus eſt. Tranſalpinæ ovis part
cula, & galli ſpadones plurimi viſebantu
Pavonum columbarumque numerus
Turdorum etiam & Coturnicum pen
examina; iuvencæ preterea aliquot ad
ventum noſtrum ſua morte luerant; hor
tum deſpoliati amiſerant flores, & omni
ædium decor in triclinium noſtrum con
fluxerat. Cum deinde conſideremus ad
menſam, pocillator ſingulis aſtitit, minac
fronte, vultu terribili, cuſtodiæ propriu
quam convivii ſatelles. Detraxerant ill
galeam, quàm continuo inſtar Vulcanum
fugientis Palladis geſtant; parmamqu
aliquantum in latus deflexerat, ut in quie
ta pace pugnæ memoriam ſpargerent
Credebam æmulari Antonium Domiti
nam menſam, ad quam olim proceres
cum omnia pullus color indueret, urge
rentque ſepulchorum imagines, pene le
thalis horror afflixit.

Celabam tam inviſi faſtidium mori
fucumque timori prætendens, ſollicita
bam Cæſarem, ut explicato convivii o
dine, & deficiente iam fame, hoſpite
relinqueret. Nobis eſſe viam etiam pr

cipitantibus longam, & infestum, ut aiebant, latronibus iter non ostendere spem veniæ errantibus, si noctu nos in eiusmodi plagas nostra temeritas detulisset. Igitur Sole iam ultra altitudinem mediæ lucis producto Verona exivimus, & passibus ter mille confectis, ruentem admissis frænis equum, ex attritu solidi primum campi, & ex concrepantibus deinde lupatis audimus. Erat equus Cygnorum nivi æmulus, nisi crus alterum & apertissimum pectus subcineritii pili fucarent, insidebat autem homo, ille scilicet, qui ad mensam astiterat mihi, vinum, & quæ illius artis sunt, serio cuncta dispensans. Agnovi ego rruentem, Cęsarique monstravi, & cœpi vereri, nequid ignorantes ab hospite tolleremus. Nec dubitavi quærere, quæ illum præcipitatio, vel quo gentium ferret; cum ille turpissimi nihil pudore facinoris actus, ultro docuit, domini se iussu in medio foro primarii iuvenis cęde imbuisse manus. Iā in alterius ditionem urbis contendere, & tum ad salutē perventurum, cū exisset Veronę suę fines. Perceperam toto corpore horrorem frigidissimum, & velut in audito scelere perturbatus, cum iam hominem equi fuga pene à conspectu nostro tolleret: O memorabilē, inquā, Cęsar, audaciā! quid unquā ex omni memoria tā atrox & luctuosum referas, ut publice sicarii no-

expectent equuleum, sed velut gloriosum facinus sponte confessi, omnes timere iubeant, quoniam ipsi de se nihil timent? quid, inquam simile omnibus monimentis accepimus, præter Fimbris factum? quem non credo protervius vulnerato Scævolæ insultasse. Excusare se Cæsar errorem meum dixit, quod ad frequentissimum crimen obstupescerem ignarus sævissimi moris, qui in illa regione pene omnium capita proscripsit. Equus, inquit celeritate notus, & modici æris liberalitas, pręmium erit homicidæ, qui vel lares domestico sanguine contaminabit, vel in publica luce barbaræ feritatis exemplo desæviet. Venalis hominum vita est, & licitatores capitum nostrorum publice regnant: etiam pene infamiam consuetudo sustulit. Ac ne quidem tutæ amicitiæ, aut necessitudines periculo carent. Iocus forte, aut imprudens in fenestram aspectus, secretissimo scelere vindicatur. Sæpe in ferrum tutos venena sustulerunt, aut facis illitæ fumus, aut corrupta floris suavitas, aut fatalis cultelli acies, qui eodem tempore & intactam liberis dapem dissecat, & adversario mortem. Æterna sunt semel læsę mentis vulnera & plures reconciliatio, quàm professum odium extinxit. Hęc ipsa quàm modo reliquimus civitas, qual

sævi-

sævitiæ nuper exemplum prodidit, cum illustris familia, sublatis tribus fratribus, miserabili ruina decessit. At ego dum flagitiorum frequentiam nego mihi quicquam ex stupore subducere, video agrestes aliquot ad angustissimas sylvę fauces, veluti ad consilium, coiisse. Inter illos viragines duæ lacertos extulerant, & videbantur ad pugnam promittere manus. Nec dubitavit Cçsar, quin latronum insidiæ in illa sylva frequentes illam pavidorum manum cogerent, qui tunc adventu nostro recreati, quoniam accincti ferro eramus, una sylvam transinissuri prorumpunt, Cæsaremque, utpote gentilem hominem, &, ut aiebat, eorum fortissimum, qui nuper ex illis regionibus Gallias infestassent, sibi ducem faciunt, haud dubie in omnia pericula audaces, si quis esset qui suo exemplo fortitudinis admoneret. Cum igitur poneremus consilium, num quadrato agmine famosissimam viam inire, num una, num diversis cohortibus prçstaret: ecce tibi occurrit aliorum hominum agmen, & irato fremitu ita militarem viam implet, ut circumstantis sylvę confraga tumultu formidabili exsonarent. Nulli prælium minus quam Cæsari placebat, quem ego ut timidissima fronte vidi prensare digitorum suorum articulos,

metumque pallore confiteri, vicinius, inquam Cæſar, ſi audemus non fugere. Latrones ſunt, & ſi mihi credis, plus timori noſtro quam ſuæ virtuti nituntur. Non negabat Cæſar vera eſſe, quæ dicerem, tamen conſulendum liberis clamabat, & propinquorum pietas tenerrimam perfuderat mentem. Iam diſperſi hoſtes occupaverant viam, iam diſtrinxerant ferrum, aut præuſtas in humerum extulerant ſudes, cum repetito clamore incitati procurrimus. Ego digladiabar acutiſſimo fuſte. Paucis ruſticorum ferrum erat, ſed obvio quiſque telo armaverat manum, & ipſe Cęſar frigidiore quã Demoſthenes ignavia non proiecerat parmam, ſed omnium veſtibus amictus, quas expediti noſtri proiecerant, negabat eſſe fas in primis ordinibus conſiſtere ducem. Non ferendum, ut fortunæ liceat unius caſu affligere univerſos. Sibi curæ fore, ne poſſint circumveniri noſtræ alæ. Incitaturum ad pugnam, ordinaturum aciem, deinde incorrupto iudicio de ſingulorum virtute dicturum.

Bellum, O Endecaſyllabi, cruentum,
O bellum numeris referte dignis;
Quali Thyades inſonant cruenta,
Cum iam Nebridibus graves lacerti
Huc thyrſos virides regunt & illuc.

Non hic Mæonio exsonet tumultu
Iratis tuba dignior catervis.
Adsit tibia, vel forata buxus,
Sacrorum Phrygiam admonens Cybelen,
Aut quæ tympana mollibus ministris
Mitras frontibus imperant recingi,
Nusquam hic vulnera, purpurave tristi
Vndabat tepidus cruore campus.
Solus præcipitat timor cadentes,
Solus corpora sauciabat horror.
Sed tandem geminas rotare giro
Iam forti mihi iam manus placebat,
Iam concurrere iam probare dextram,
Cum sparsis ululans comis virago
Audacem ferit, excutitque telum.
Quali Thyades insonant tumultu,
Cum iam Nebridibus graves lacerti
Huc thyrsos virides regunt, & illuc,
O bellum numeris referte dignis.
Bellum, O Endecasyllabi, cruentum.

Sublato tandem errore omisimus bellum; quoniam hæc erat virorum & mulierculàrum acies collecta ex vicinis mapalibus qui & ipsi prædonibus bellum illaturi convenerant. Omnes vulneribus intacti prælio excesserant, nisi qui sævissimo fuste mulier lacertũ meum oneraverat, & Cęsar pręterea noster, cum retro cęcis vestigiis iret, incurrerat in vepres, per-

fossisque spina clunibus tam miserabiliter exclamaverat, ut gravissimo telo ictum crederemus hanc postremam vocem edere. Igitur compositis præliantium minis qui hostilibus modo armis concurrerant, etiam ad nos venire Medicum iubent, lacertique mei vulnus perfundere unguentis, & omni artis suę benignitate mulcere. At Cæsar fœdissime per campum volutatus, quæso, inquit, Gelon: scito me agere in vicinia mortis, nec tantorum vulnerum hiatus ulla medicina coituros. Grande tamen perituro solatium relinques, si permittis ut intelligam prius quam alta morte pereo. Ego, quanquam marcentes nervi destituerant lacertum, & omnis spes in festinatione medicaminis erat, tamen flebili lamentatione victus, confestim Medicum rogo, ut ad Cæsarem transeat, & exploret desperatæ latebras plagæ. Tum vulneris locum iussus Cęsar ostendere, dimisit in clunem manus, & mox dispoliatus nos odore tam pestifero sparsit, ut crederemus illas partes non tantum emortuas esse sed in fœtorem etiam pene solutas labi. Neque aliud erat vulneris vestigium, quam exilissimæ spinę via, quæ exiguo sanguine maculaverat cutem.

Tarde persuasum est Cæsari, se valere; nec quamdiu blande est habitus, succiduis

& titu-

& titubantibus veſtigiis innitebatur. Sed poſtquam teneriora Medicus virgulta ſuccidit, & aliquot plagis medicamentum opperientem excepit, nunquam magis alacer Cæſar etiam precipitantius, quam ſi adhuc ſtarent hoſtes, effugit. Ac tandem mora ſimul pudoreque victus, fortioribus conſiliis locum dedit.

Iam evaſeramus formidabilis ſylvę noctem, iam dierum aliquot iter emenſi per confragoſos plerumque ſaltus & importuna montium iuga, emerſeramus ad ampliſſimam urbem, in quam meum cum Cæſare fœdus erat compoſitum. Ac cum ad Mauricii domum (is erat Cęſaris neceſſarius) tenderemus, occurrit nota iam olim Cęſari mulier, quam ille parciſſime ſalutatam me advertere iuſſit, & omnia diligentius intueri. Auream veſtem aliquot inſuper gemmę aut colebant, aut ipſę ornabantur, decentiſſimi collo torques, crinis theatrali pene gradu conſcendens, cothurni omni tragœdia altiores fœminam extulerant, levia veſtigia omittebant intactam pene terram; eaque reclinata molliter in humerum adoleſcentuli dextra tollebantur. Gradus tamen ipſa teſtudine tardior differebat huc illuc laſcivienti modeſtia vultus, tardeque ab oculis obvioſum tranſeuntem rapiebat. Interrogavit

Cæſar, qualem ego mulierem crederem, quæ tam prodigo cultu, tanta frontis tranquillitate procederet. Ego Dynaſtæ alicuius coniugem cum dixiſſem, tanto riſu ilia commovit, ut etiam manus ad lateris ſubſidium adduceret, & certe, inquit, ſutoris coniux eſt, ut intelligas in hac urbe regnare iudicium Paridis, & Minervam, Iunonemque minori faſtu quam Venerem ire. Ac ne quid tibi ad miraculum deſit, ſcribendis olim matrimonii legibus adfui, tabulis etiam ſubſcripſi, in quibus dos hæc erat ſcripta: *ſtanni pondo novem, & mantilia ſingula in omnes anni menſes*. Sed longe maritus largior, etiam ultra morem effuderat liberalitatem ſuam. Is donabat patrimonii partem, & præterea veniam, ut hilari licentia utrique conſuleret. Cæterum alterna eſt hæc pompa, & quàm publice decora eſt hæc mulier, tam domeſticis ſordibus eſt infamis. Nihil illa fœdius cum abſunt amatores, nihil magis neglectum. Victus, pace tua dixero, qualem vel Eriſichthonis fames refugiat; Veſtis tam ſqualida, ut aut ream eſſe, aut elatum maritum deflere exiſtimes.

Hęc Cæſarem familiarius exequentem, iam Mauritii domus acceperat: nec audebam ignotæ domui ſuccedere, antequam Cæſar humanitate mirabili à domeſticis

ſticis cultus me etiam per familiares arceſ-ſeret, occurreretque Mauritius, & per ampliſſima deducens triclinia paſſim aureos oſtentaret parietes, nobileſque cameras novarum indices opum, ubi multa priſcæ urbis veſtigia extabant, & celeberrimę tabulæ ex everſæ urbis incendio non ſemel conſervatæ. Multa Gallico auro cęlata fulgebant: ſive Brennus fugiens reliquerat, ſive ipſi per publicos tumultus avexerant. Præcipua deorum cura fuerat. Stabat Iovis Iunoniſque ſpecies ſupra homines venerabilis. Deinde ſpirans ubique Ganymedes, & Æneæ mater Venus poſteros ſuæ originis admonebat.

Heu nihil invitis fas quemquam fidere divis!

Cum omnia diligentius perluſtraſſem, & truncos maiorum vultus, ſemeſaſque imagines contemplarer, neſcio quis me deus funeſtiſſima Mauritii voce obruit, qui Cęſari prædicabat, illam domum Fibullio tranſalpino homini tantum ſacram dicatamque non eſſe, ſe illius nomini omnia debere, expectare etiam poſtridie ab illo nuncium, qui frequentiſsimis literis & colebat amicitiam, & ſua beneficia tuebatur. His ego perculſſus vocibus, tantum non amiſeram ſpiritum, ſed pallorem, qui ſubinde membris ſuffu-

ſus eſt, excuſavi extemporaneo morbo, quaſi omnes corporis articulos febris ſubito tremore tentaſſet. Cæterum nihil opportunius ſuccurrebat, quam fugere, ne me illic à Fibullio nuncius deprehenderet. Igitur nec expectata cœna, quaſi perluſtraturus urbem, effugi ſuſpectam Mauritii domum, votoque ad fortunam facto, ut aliquando ſatiaretur meis malis, non civitatem modo, ſed provinciam reliqui, & miſerabili locorum imperitia, cum totius orbis exul huc illuc fugę meę notas ſpargerem, tandem in ipſa Callionis patria, in ipſis hoſtium penatibus ad populoſiſſimam urbem veni, in qua tanta erat frequentia, ad negotia diſcurrentium, ut aliquandiu crederem ſeminarium eſſe, ex quo mortales Iupiter in orbem emittit, vel quo fatis vocantibus homines coëunt, ad vitam iterum ſolemque redituri.

Quicquid Arabs, quicquid dubijs Naſamones arenis,
Aut laſciua tenent effœti littora Lydi,
Invenias: illic etiam Mavortia Thrace
Quicquid alit, quicquid Scythici trux incola Ponti,
Quicquid in immenſo late pulcherrimus orbe
Aut facit, aut alio ſpectat Sol numine factum.

Etiam omnigenę fructus, etiam mala Coto-

Cotonia, prope regiæ culinæ fores exurgunt. Illic virtutum, illic vitiorum collegia, & ne parum dixerim, cœlum cum tartaro mixtum. Vrbem autem aiebant de Priamidis nomine Alexandriam appellari. Nec longius quæsivi latebras meę fugæ. Nam velut in solitudine errarem, in quot incurreram homines,, in tot incidisse simulachra fingebam. Ac mihi præterea persuaseram, tarde crediturum Callionem, me ad regionis caput fugere, cuius ipse corporis pars pene maxima credebatur.

Erat ædes laxissima, ad quam multis gradibus surgebat ascensus.. Celebres circum porticus, & venalitiis rebus plenæ morabantur euntes. Ibi nobilium fœminarum ingens numerus, pennata procerum vanitas, litigantium quoque vigiles turbæ, furum etiam, & eorum qui, fortunam ubicunque inveniunt, amant. Cum illic animum in tot miracula dividerem, vir quidam ut videbatur modestissimus, paulatim accedens, ultra loci genium salutavit ignotum & an vellem emere profundam auri massam quæsiiit, vili etiam addictam, & quod est miserrimum, cui præter invidiam nihil pretium minuebat. Cum omnino non respuerem, seduxit à turba, & nonnihil modesto gemitu cun-

ctatus,

turgentibus alebat, & prunas ſcrupuloſe excitans, Mercurium ſuum humido, ut loquebatur, ac quodammodo pingui calore fovebat, ut, inquit, feliciſſimus pulvis, per tot artes tantamque ſolertiam natus, id mortalibus innoxie tribuat, quod ne quidem dii Midæ ſine damno dederunt, & metalla omnia in altiorem transferens ordinem, doceat Naturæ induſtriam humana ſedulitate vinci. Etenim ubi tellus, optima morientium omnium parens, auri ſemina in abditiſſimo ſinu concepit, & inſpirantem benignius Solem admiſit, humillimo primum initio tam chari ac præſtantis fœtus elementum orditur. Nam Mercurius ille, ex quo quicquid metallorum eſt componitur, veluti certis gradibus ſeſe in præſtantiorem naturam adaptat, donec volventibus iam pene ſeculis in hunc fulgorem evadit, qui omnium oculos tam ambitioſe delectat. Nos autem lenta corrigentes incrementa Naturę, primum Mercurium maſculum è montium medullis excipimus, lentoque ac vitali calore imitantes ingenium Solis, ad altiorem ſphæram agimus, ut à Mercurio ad Venerem, inde ad ſublimitatem Solis aſcendat, id eſt, ut per omnes velut ordines actus, ea ſede conſiſtat, à qua ſi metalla deflexerint, quacunque velint parte, deſcen-

deſcendant: idque tantum menſibus novem, nempe iuſto tempore, quo ſe fœtus humanus ad vivendi dignitatem inſtruit.

Sed eſt fortunæ rariſſimæ, & in quam nec temeritas, nec caſus incurrat, ita digerere naſcentis auri cunabula, ne vel immodico æſtu conſumptum, vel lento nimium igne torpeſcens, ſpem hominum & induſtriam fraudet. Multi nondum ſolverunt de littore ratem, cum iam naufragium ſentiunt: alii in ipſo curſu, & ſpe iam adulta, etiam aliquando in portu, tam mirabilem & lucri & famæ fortunam de manibus amittunt. Sæpe fornaculum ſerius ad ignem poſitum, ſæpe vitrea vaſculorum fragilitas elatam expectationem eludit, & ſic verum fateri audeo, pleriſque ſui cultoribus hæc ſcientia nihil relinquit, præter inaniſſimam ſpem emendandi, quod prioribus experimentis peccaverint. Deſidit interim quantumcunque profundus patrimoniorum alveus, nudaque ſpe ac ſterili his ignibus carpitur, unica curioſi animi voluptate tot diſpendia, tot maledicæ plebis contumelias repenſante. Sed generoſis mentibus, & nihil prę mirabili arte æſtimantibus, eſt etiam quędam paupertatis in hoc ſtudio ſuavitas, ne gratis in Naturę ſecreta pervaſerint. Nec ullus eſt in ege-

ſtatem

ſtatem tam magnificam actus, cui plus aliquid doleat, quam quod ceſſantibus opibus, ſacer ignis, & Phrygio Romanoque divinior cadit. Populus autem, & qui obſtinato pectore ſynceræ voluptatis guſtum non ſentiunt, execrantur hanc bonorum voraginem, & modeſtiſſimi quidem riſu, petulantiores maledictis inſectantur, ſeveriſſimi pœnis. Inde monetarum adulteratione, inde fraudes & latrocinia eſſe clamantes, & quæcunque exhauſta patrimonia per iniuriam implent. Nec illuſtrium hominum ſplendor, nec Aquila noſtrarum iam partium facta, amplitudine ſua humilium vitiorum, & quę anguſtis tantum capiuntur pectoribus, infamiam à nobis detergit. Quotquot in id ſtudium tendimus, ſi ex optimatibus, fatui; ſi ex tenuioribus, impoſtores audimus. Iniquiſſima tamen ædepol conditione, & quæ facile populum iudicaſſe commonſtret. Etenim ne me iam aliorum oneret defenſio, id cœlo teſte ac interrita fronte prædico, me à puero incubuiſſe in hanc artem, me quidquid eſt ſecreti atque abditi indefeſſis laboribus quæſiiſſe; meam tamen fidem aut integritatem nullo propterea eſſe ſcelere violatam. Iam vero & humilia in aurum transferre metalla, & vilioribus ſaxis gemmeam inducere dignita-

gnitatem, mihi tam promptum est, ut non sociorum magis, quam ipsius Naturæ invidiam pertimescam. Omnia Neptuno littora gemmas concipiunt, omnia afferunt. Iam sacrarium illius dei pene tot radiis est illustre, quot animus virtutibus dives. Etiam talentis nuper pluribus principem lapillum emit: sed nulla illius fortuna mea felicitate non est minor. Cum hæc dixisset, solvit sacculum satis grandē, meque introspicere iussit. erat autem partim laminis aureis plenus, partim splendentibus gemmis, & oculos ipsa luce fallentibus: & quanti omnia æstimarem, vultu ad blanditiē deflexo quęsivit. Ego, quem inopinato radii tam illustres ceperant, tribus talentis æstimavi, id etiā, quod plerumq; lenes homines solemus, timens, ne humiliori pretio, tanquam mercium contemptu rogantem offenderem. At ille, sic me nunquam educandi metalli solertia fallat, inquit, ut tam illustres gemmæ septem facile talentis venient. Tibi tamen hoc erit orientis amicitiæ pignus, quod destinata tuo iudicio pecunia, tribus inquam talentis, sacculum auferes.

Nihil ineptius, quam apud inverecundos latrones pudore teneri. Ego ne viderer homini diffidere tam docte blandienti, cœpi vestium nodos solvere, eductamque

que

que de variis pecuniam receſſibus numerare: hocuno ſapiens, quod particulam, quæ in ſumma veſte prope humerum latebat, intactam omiſi. Igitur cum ſeſquitalentum prompſiſſem, negaremque alios mihi eſſe in præſentia nummos, ſceleratiſſimus carnifex primo ſacculum ſuum recludere cœpit; mox ut etiam à me reponi pecuniam vidit, inquit, quicquid gemmarum eſt, potius ſorte fideliſſima partiamur. Ego in duas partes quam potero iuſtiſſime diſtinguam; tu ſeſquitalento quam voles partem optabis. Placuit etiam amentiæ meæ conditio. Itaque diviſis exquiſitiſſima ut videbatur diligentia gemmis, cum expenderet precia, & videretur optima fide ſolicitari, omnem ex animo meo ſuſpicionem abſtulit. Laminæ etiam aureæ in diſtributionem venerunt; ut feliciſſimo mercatu crederem à me exiſſe pecuniam. Cum igitur, tanquam ille quondam Philoſophus, pro Punicis malis ceram tenerem, hilares ad cœnam conceſſimus, & ſuaviſſima remiſſione animi condivimus epulas ad faſtidium pompamque venientes.

Ac poſteaquam in domum meam redii, nunquam mihi ſuavius fuit, cum animus lucri confidentia plenus etiam in medio ſopore non ceſſaret, & ...

tatione delusus, gemeret tantum tempori bus suis quæstibus interesse, quantum moræ lenta nox opponeret.

Pons in illa urbe celebris lignea radice consurgit, & trabibus artificiose compactis non tam undis transeuntibus obstare laborat, quam auri argentique ponderibus anhelans sub pretiosa mole deficit. Hinc & illinc aurificũ domus & officinę quasi continuo splendore lucentes: unionum quoque gemmarumque supra felicitatem Indi littoris copia, quo etiam meas merces cum tulissem, senex quidam, inspectis diligenter gemmis, & me inquit deridere credis, iam à cunis inter gemmas educatum, qui vitreæ fractę particulas pro lapillis rarioribus obiicis? Ego indignans, velut à cauto sene deluderer, maledixi tabernæ tam insigniter mentienti, & in aliam me contuli; ubi me pene totum crudelior fortuna evertit. Nam cum Hyacinthinam inaurem fabro traderem, pretiumque velut ab alio empturus rogarem; quanti, inquit, crystallum emeres ineptis ac rusticis fucis imbutum. Tum ego smaragdum porrigere, ac pellucidam unionem, quantam Ægyptia mulier non diluisset Antonio. Sed cum omnia eiusdem notæ essent, non averti tantum artifex aut spernere; sed convitiari ac palam

non

non impoſtorem modo, ſed furem dicere cœpit. Quotquot vero permeabant per ſuplicium pontem: cum teneri furem crederent, ſic reſtábant ante ædiculæ limen, ut liberæ undæ ac ſubditi obicis retinacula colliguntur. At ego non alias minus vivus omnem doloris ſenſum amiſeram; nec advertebam hominem omnem veſtium mearum receſſus importune ſcrutantem, palamque efferentem ſaxa gemmarum colore tecta, laminas æneas, quæ auri ſpeciem tenui cælatura traxerant. Igitur non amplius audiebam ut latro, ſed ut adulterator monetæ & publicæ vindictę ſervandus, cum ſubinde redeuntibus nervis in hoc ſaltem miſeri ſenſus patuerunt, ne ignorarem me miſerrimum eſſe. Tum profuſis lachrymis, vultuque qui non tantum à me nefas commiſſum eſſe diceret, iam ſilentem populum & audiendi avidum affatus ſum. Si non omnis miſeris fides cum calamitate decedit, illud iuro, non ſcelere meo, nec fraude, id quicquid eſt concitum turbæ. Virtus, & credulitas fidei meæ teſtis, in has me anguſtias coniecerunt, malitiæ dolique rudem; de quo id hactenus ſenſi, primum eſſe nefas in ſe admittere, ſecundum in alio ſuſpicari. Itaque cum heri bonæ fidei integritatem, ſeu verbis, ſeu inceſſu, ſeu etiam aliquo

quo gestu, incautus prodidissem, visus sum præstigiatori turpissimo facilis præda, & quę maculas magis pondere, quàm exuendi subtilitate turbarem. Nec illum fefellit opinio. Nam hæc pene inania gemmarum simulachra sesquitalento permutavit.

Cum non solum lamentabili fletu sermones meos, sed omni etiam execratione firmarem, circumstantis populi impetum statim fregi. Itaque aliis ad risum, pluribus ad commiserationem versis, peto rogoque, ne mihi nullo merito calamitoso desint: eant una in sycophantæ domum, & sceleris tam atrocis præmium ex facinorosis manibus extorqueant. Id saltem solatium paupertatis fore, si nō inimicum ditavissem. Assentantibus cunctis, seu qui odio in scelus ducerentur, seu quos in miserabilem pietas excitaret, seu denique qui turbas ad flagitia peterent, ducem me prębui; cum subito lictores publici astiterunt ad latus, molestissimo satellitio, & aut in meam, ut in æmuli pecuniam intenti, quorum paulo ante aliquot nobile suæ artis facinus ediderant. Nobilem fœminam de curru detraxerant. Flagitabant numos, quos nescio quis creditor per iudicem petiisset. At illa, se vero non abnuere, non negare, dicebat, paterentur iret in

ædes,

ædes, expeditos traderet numos, neu ſe vel cuſtodia, vel abſtractis equis, indigne laceſſerent; Nec impetravit aliquid à barbara gente, etiam licentius ſæviente, quod extorquere verbera vellent, magni ſemper ſeu fuſtem ſeu lorum ementes.

Cum autem iam eſſemus in limine, venit intrepido vultu caupo, & , quid apud ſe vellemus, audacia quæ conſcientiam celaret, interrogat. Tum ego; mediocris ſtaturæ hominem, macilentum, calvum, fuſca barba, pallida cute, me quærere dixi, quocum heri cœnaveram. At ille tamen apud ſe divertiſſe, aut omnino pridie quenquam cœnaſſe in ſuis ædibus negans, me ipſum turpiſſima ſuſpicione perſtrinxit. Iam apertis clamoribus laceſſitus nihil mollius vinculis expectabam: cum cauſe meę fiduciam deſtrueret diverſitoris conſtantia, nec elatis omnium vocibus, ſatis audiretur defenſio. Itaque geſticulanti dextera, etiam hianti ore, ſignificavi eſſe quod loqui vellem. Tandem impetrata pax dicendi locum fecit, &, ſi, inquam, neminem in domum admiſiſti, dic, ſi potes, qui erant illi homines, qui in ſuperiore cœnaculo totum diem bibendo conſumpſerunt? Quos cum ebrios ac petulantius rixantes velles compeſcere, ictum

ictum in supercilio accepisti, proiecta lancce, & per solutam cutem usque ad soliditatem ossium mersa. Dic etiam, num affines tui, num familiares erant, quos ex ultima Iberia venientes longo sermone excusasti, quod nobis ad epulas socios adduceres. Neque in re incerta versor. Meam causam eorum sarcinæ agent, ipsique præterea hospites si expectatis dum à negotiis ad prandium redeunt.

Cum tam indubitatis indiciis agerem, cogeremque adversarium quærere quid diceret, mutatum vulgi studium, & innocentiæ meæ favor pene cauponem evertit: cum is omnium clamor esset, hominem nequam & arte sua dignum, non sceleris modo gnarum, quod in me, quisquis erat, ille planus cogitasset, sed etiam prædæ participem, per indignam advenæ calamitatem augeri. Receptatorem latronum, & ipsis peiorem aggressoribus ad publicum exemplum castigari debere. Nihil mihi unquam illo iucundius extitit: quoniam non deerant, qui vinciendum cauponem, ac servandum dicerent. Sed nihil fiebat tardius, quam quod omnes imperabant. Nullus iniiciebat manum, aut pro imperio in custodiam sequi iubebat. Nam lictores, ut qui lucrum captarent, nec hominem tenebant, quo-

Digitized by Google

niam poſtea dimitti non poterat; nec abituri erant, niſi ſceleris pretium ſupra debitam iuſti officii mercedem duplicaretur. At diverſitor, ſeducto ex lictoribus principe, quadraginta denarios in ſingulos lictorum qui adeſſent erogaturum promiſit tanta ſubtilitate, ut nemo adverterit, niſi perſimilem malitiam doctus. Incipiebat mihi eſſe ſuſpecta lenti ſupplicii mora, cum lictor, cuius venalis fides conductam operam præſtabat, vanum eſſe de quo diſputaremus ait: id ſolum quæri, num adeſſet qui me adulteratis gemmis deluſerat. Scrutanda penitus omnia, nec abditiſſimis domus latebris eſſe parcendum. Tum irrupit in ædes, & ſtabulario nequiſſimo (id quod moliebatur) effugiendi locum fecit. Interim ad negotia populus deflexerat, & ut in tumultibus ſolet, omnium impetus in turpiſſimum languorem deſinebat: cum ſolus, & inviſus, ad ſceleratum limen adſtarem, & lictores omnia permiſcerent in ædibus affectata diligentia, quæ quo erat fallſior, eo ſtruebatur ſolertius. Cumque inanem diu laborem finxiſſent, tandem nunciant abeſſe hominem, &, ſi quid in cauponem haberem, magiſtratus iuſſu ad iudicium evocandum: ſe non poſſe indemnatum, & cuius flagitium erat ita obſcurum ut poſſet negari, in cuſtodiam trahe-

re. Id restare, ut largius laboris mercedem numerarem: quoniam bona fide me sequuti tres pene horas consumpserant. At ego tanta improborum contumacia excitatus, negavi aliquid proditoribus daturum, prȩter preces, ut evenirent quȩcunque publicum in illos odium quotidie concipiebat.

Nec iam languide iratus ad Prætoris urbani tribunal devolo, scelus cauponis & lictorum perfidiam veris indiciis delaturus. Erat autem in Arcula (ita Prȩtorium appellant) tam frequens concio, ut instar unius molis aut corporis coiret arcta & congesta frequentia. Simul movebantur, una cessabant, & quod est rarissimum, uno veluti ore nunc silebant, nunc in risum effusissime concitabantur. Cum iucundum remissumque tribunal admirarer, adverto iudicem indignissimum, qui inter mala verba habitet, sublimi sede, vultu gravi, ore ad antiquorum maiestatem composito, pene ad ridiculam controversiam moveri, ut severitatem iudicantis non servaret. Stabat enim ludicro amictus reus, ore purpureo, viridi cucullo, cui cum fatuorum principatum aliquot iam annos tenuisset, repente æmulus tantæ fortunæ controversiam faciebat. Nec deerat patronus magnificæ causæ, qui

princ

principsm numerosissimæ gentis de statu dimicantem tueretur. Illum patre, avo, maioribus fatuis ortum prædicabat; matris familiam nunquam sapuisse; nec pium filium degenerasse à gentilitia mente. Meminissent magistratus, in quanta causa iudices sederent. Concuti rempubl. si bene animati Principem fatui ducis iniuriam persequerentur; qui mehercle, inquit, si omnes ad arma properabunt, non inveniet sapientia defensores. Quot enim vel ex istis, qui me nunc audiunt, taciti, & velut in partes non abstracti, si semel Moriæ vexillum effulserit, pro stoliditate pugnabunt? Non hoc seculo Cazomeniis solis insanire publico decreto concessum est. Nihil tutum nihil syncerum relinquetur; nec aliud pugnam cædemque prohibebit, nisi si forte in quos sæviant non habebunt. Magna imperia nec apud prudentes sine formidabili concussione mutantur. Verendum est, ne, si tantæ multitudinis iam placida tranquillaque moles excitabitur, non magis de imponendo duce, quam de sedando exercitu quærendum sit. Patiamur fatuos conditionem suam ignorare. Sint suo iudicio prudentes, nec cogamus & vitium eos & vires agnoscere. Adiuvabat omnia princeps fatuus, ridentibus lachrymis,

mis, nutuque, si vinceret, singulis apud se dignitates destinans.

Videbam non vacare miseriis meis iudicem neque potius per me quam per disertos patroni questus rem publice deferendam. Itaque cum hora pene duodecima litem iucundissimam diremisset, admiratus tot causidicos è subselliis surgentes, quot olim causę non erant, omnium ora vultusque pensabam. Illius torvum supercilium horrebam, illius explicatam lascivamque barbam oderam: nec erat quem non aut reverentia aut fastidium prohiberet adiri. Cum iam omnes dilaberentur, seu fato, seu fortuna, postremus excessit vir censorii vultus, ore, incessu, modestia Cato: Quem ego tandem audacior cum submissione vilissima salutassem, si es, inquam, quod te hominum existimatio, quod te probitas, quod ipsa iustitia prædicat, conditionis miserorum columen, afflictæ virtutis patronus, noli contemnere benefaciendi materiam, quã heu! meo tibi damno fortuna suggessit; quem ex florenti statu facilitas astutis prędonibus patens in indignam calamitatem misit. Tum prolixam mali seriem dolentibus verbis, & ipsis pene gemitibus in conspectum dedi. Nec pro re moveri videbatur. Sed postquam medium eius,

quod

quod ex lite consequerer promisi; tunc allevare oculos cœpit, tunc mulcere animum meum, dolorisque ultionem promittere. Igitur postero die ad tribunal adesse iussit, vultu quantum possem funebri, liberali tamen veste, fictaque constantia, ut viderer iudicibus & bono loco esse, & solo adversarii scelere miserabilis, cætera suæ fidei concrederem. Cum sic ab eo discessissem, ut omnia optimo statu esse putarem, liberius totum diem variis cogitationibus impendi; nunc Callionem ac Fibullium in meum supplicium incensos, nunc crudelem Percantis adulationem reputans si qui me casus adimmite servitium retraxissent: & fronti literas esse, quas crinis utcunque celabat, velo ut in obvios nec cogitantes fideli, ita in curiosos & scrutantes imbecillo: & me testibus si negarem, possem convinci, & ipsam domini potentiam mihi copiam defensorum non facturam. Contra obstabat regium Gelonis nomen animusque supra servum erectus, & nullum de ignota stirpe præiudicium, nisi quod de externis præclarius sentimus.

Cum hæc solicitudo animum in crastinum protraxisset, itemque ad Prętorium, occurrit in ipso aditu vir, qui magnificus videri poterat, si quod inter illustres ve-

ſtis diſcrimen faceret, meque nec cogitan-
tem benigniſſime ſalutavit. incipiebam ti-
mere, ne venales etiam gemmas afferret:
cum ille habere ſe dixit quę è re mea fo-
rent audire: commodarem aliquantulum
aurem, neque ſi me aliqui circumveniſ-
ſent, ex alieno ſcelere ſuam fidem metiret.
Quamquam omnibus diffidebam, non
videbam tamen quæ fraus timeri eiuſmo-
di colloquio poſſet. Itaque humaniſſime
& tempus, & ſecretum, ſi res poſtularet,
promitto; ſimulque in oblongam porti-
cum deſcendens, cœpi expectare ſermo-
nes hominis longa cogitatione ac veluti
ſuſpiriis ſibi præfantis. Non alias, inquit,
durior natura extitit, quàm cum levari
mala voluit atrocibus remediis; ut inter-
dum morbo ſævior medicina valetudinis
deſiderium tollat. Multi dolores non le-
niuntur, niſi membra quæ dolent exſeces:
& interdum eſt levius ægrotare quàm ſa-
nari. Idipſum quoniam deteriora Naturæ
imitamur, humana diſciplina decrevit.
Etenim lædi, ſpoliari, contumelia viola-
ri, magnum malum, & ſeu famæ noſtræ
ſeu fortunis acerrimus morbus: ſed reme-
dium diluit tam amarum conſuetudo no-
ſtra, ut non tam invitare videatur ad
ſanitatem ægros, quàm ſanos prohibe-
re ne doleant. Iudicia dico, & crudeliſ-

ſime

ſimos Advocatorum aſtus, quos, ſi litigare perſiſtis, intelliges nihil minus quàm prędones ſævire, niſi quod lentius cædunt. Ille diverſitor per quem damnum te feciſſe clamitas, ecce tibi omnibus modis purgaturus crimen eſt, etiam ſponte pecuniam refuſurus, quantam nulla tibi iudicum ſententia dari imperet. Conſcium fuiſſe ſceleſti conſilii, quo te fucatis gemmis vir nefarius deluſit, negat. Sed cum nollet domum ſuam infamia laborare; te prohibuit cum lictoribus irrumpentem in ædes. Et iam anxias litium curas, iam avaras patronorum artes omni pretio redimit. me legatum ad te miſit, utpote qui mutui commodi admonerem. Tuo bono reduces veſtigia, dum adhuc in limine hæres, necdum interius tractum adducto velut oſtio incluſerunt Patroni iniquiſſimo labyrintho: ubi te calumnia atque mora, omni Mæandro pigrius ſtante, ludificentur. Semel mihi controverſia fuit, quàm componi per Iudices vellem; cum omnes interpellarent ſtultitiam meam, &, quod nunc tibi vaticinor, mihi plerumque minitarentur. Audies hoſpes, rem admirabilem, & quę te non alio ſtupore circumfundat, quam ut quæras, num eo uſque pertigerit mortalium ſcelus. Eram paſſus

atrocem ab amico iniuriam, qui epulis obrutus, poſtquam appellavit contumelioſe, etiam graviter multaverat, immiſſo in me ſervitio, dentemque, ne nullum eſſet ſceleris veſtigium, ab ore excuſſerat. Quid multis? conveni in iudicio: elegi patronum qui cum diſertiſſimis certabat, nec corpori parcebam, nec pecuniæ. Sed hoc mihi nocuit, quod incideram in opulentum hoſtem, qui prævaricatorem turpiſſimum illum, inquam, (qui mihi Advocatus erat) duobus talentis emit; ut non amplius niſi ſua voce loqueretur. Languebat Oratoris mei facundia, quoties iubebatur pro me loqui, nec ſententiæ ſequebantur, nec pene cohærebant verba: ut Iudices eloquentem hominem crederent non naturali vitio, ſed cauſæ infirmitate labaſcere.

Cum igitur ſpem meam multis dilationibus fruſtraretur, tandem exactis aliquot annis reſtabat, ut quæſitor aliquis pronunciaret. At ille nefarius, ſuſpectos mihi plurimos ex iis qui ſedebant in cauſa iudices proclamat. ac ut in me moveret odium, quanto non laborant nocentiſſimi rei, petit ut ſancti quique Iudices nominatim excedant: id à me mandatum iniquiſſima vociferatione firmabat. Aberam unius diei itinere, cum hoc per amici literas nun-

nunciatum reditum meum in urbem tantum non præcipitavit. Nihil expeditius videbatur, quam ut hunc probare possem dolo malo intervertisse causæ meę famam ac cum deinde sequester, de cuius manu talenta duo ab adversario meo sumpserat, interpositis inimicitiis, rem ad me detulisset, in ius vocare hominem, & prævaricationis accusare ausus sum. Exitum meæ miseriæ sic comprehendam, ut & intelligas nefarium scelus, nec mihi molesta sit fusa calamitatis narratio. Tot artibus egit, tot fucis circumamictum crimen suum velavit, ut immineret periculum, ne in me velut lacessitæ innocentiæ temeritatem vindicaret. Vicisse mihi visus sum; quia non perii, nec aliquid amplius impetrarunt amici mei, quam ut integra fama possem à lite discedere.

Non nego sanctitatem Iudicum hæc mala mulcere, non patronorum sanctitatem (eorum qui à communi facinorum orbita deflectunt) publicam aliorum infamiam velut abstergere. Sed notum naufragiis mare non salute aliquot navium amittit crudelitatis nomen; nec proba est Sirenum vicinia, quoniam transeuntem Ithacum non evertit.

Iam vero quibus pœnis digni sunt, qui hos homines propellunt in forum, qui, in-

quam, nihil minus quam peritos æquitatis humanæ ad Oratorum subsellia trudunt! Sacerdotes & Antistites Themidis dico, quorum è scholis inexperti adolescentuli cum empto testimonio ad clientum ruinam ac pene fatum proruunt; ut, quod olim ferebant: *asinus ad lyram*, id oraculum putem in hęc tempora destinatum. Quid ille qui nuper cum inter patronos referri quæreret, protulit testimonii libellum quem non magis quàm Iurisprudentiæ codices lectum, etiam sibi absens procuraverat? Credebat contineri, se civilis scientiæ studiis meruisse quem omnia tribunalia audirent. Erat autem scriptum, illum medicinæ peritum cooptandum in numeros eorum, qui præcocia fata saluberrima ratione morarentur. Hinc risus ab iis plurimum editi, qui tantum eruditius peccaverant. Videbantur haud spernenda monuisse, volebamque ulterius audire suadentem, cum Percas ad me vestigandum missus, nescio qua fortuna in eandem porticum se coniecit, meque nec opinantem sævissima oratione perstrinxit, &, teneo te, inquit, Euphormio, teneo fugitivum, teneo ea cruce dignum, quæ etiam ultra mortem desęviat. Cum assuevissem esse miser, & pallidi vultus nullo metu ultra possent albescere, intentavi in irruentem

manus,